

מדינת ישראל

משרד החינוך	משרד ראש הממשלה
מינהל חברה ונוער	המועצה הציבורית
אגף של"ח	להנצחת זכרו ופועלו
וידעת הארץ	של זאב ז'בוטינסקי

זאב ז'בוטינסקי ב"שדרות מולדרת"

הגות, דרך ומעשה
מבחר הצעות לשיעורים, פעילויות
וסיורי של"ח וידיעת הארץ

לחש מגומס לא יגיע למח,
רק בעקה
השמור את
הדממה

עורכים:

אלי שיש, רונית בין, זיוה בן ברוך, חדווה בן סיני

הפקה:

משה סיטבון

עריכה לשונית:

אפרת חבה

עיצוב גרפי:

גלית סבג "טו דו דיזיין"

הוצאה לאור:

גף הפרסומים, משרד החינוך

© כל הזכויות שמורות למשרד החינוך

תש"ף - 2019

הספר נערך על בסיס ערכת הלימוד לקראת יום ז'בוטינסקי שהופקה על ידי המטה לתרבות ישראל ומורשתו-
המזכירות הפדגוגית, בשנת הלימודים תשע"א

תוכן עניינים

5	דברי פתיחה אלי שיש	
7	זאב ז'בוטינסקי - קורות חיים	פרק 1
35	היחיד והאומה בהגותו של זאב ז'בוטינסקי	פרק 2
43	משורר, סופר, מתרגם ועיתונאי	פרק 3
65	הרפורמה החברתית בהגותו של זאב ז'בוטינסקי	פרק 4
73	זאב ז'בוטינסקי ותחיית השפה העברית	פרק 5
93	צדק חברתי	פרק 6

מסיירים בעקבות זאב ז'בוטינסקי

113	מבוא
115	מנהיגות בעקבות זאב ז'בוטינסקי והתנועה הרוויזיוניסטית בירושלים
121	פורצי המבצר - מוזיאון אסירי המחתרת, עכו
127	הגדודאים - בית הגדודים, יער נתניה
133	בעוז וברוח - בעקבות זאב ז'בוטינסקי בתל אביב

לחש מנומס לא יגיע למח,

רק בעקה

תשמור את

הדממה

מורי של"ח וידיעת הארץ, מחנכים ומדריכים

ספר זה הוא חלק מהתוכנית החינוכית להנצחת אישים במפעל הציוני והוא מוקדש לזאב ז'בוטינסקי: אדם רב פעלים, מנהיג ציוני, סופר, משורר, עיתונאי ומתרגם.

פרעות קייסינג, שהתרחשו באביב 1903, נטעו בז'בוטינסקי את ההבנה כי יש לעורר את התודעה הלאומית בקרב הקהילות היהודיות בגולה. הוא החל בפעילות ציונית נמרצת, פרסם מאמרים רבים בנושא זה ונכגש עם מנהיגים ציוניים. הוא הקים את הגדודים העבריים בניסיון לארגן כוח יהודי לוחם שיגן על מולדתו ואף התגייס אליו. כחבר בהנהלה הציונית וכאחד ממייסדי "קרן היסוד", ערך מגביות של הקרן לקידום המפעל הציוני.

בשנת 1923, פרש מהנהגת התנועה הציונית ומאוחר יותר הקים את תנועת הנוער בית"ר משום שהאמין כי "גלגל המנוף בחיי הציבור – זהו הנוער!". ז'בוטינסקי שימש ראש "הציונים הרוויזיוניסטים" (הצה"ר), תנועה שדגלה בהקמה מיידית של מדינה עברית בארץ ישראל. בשנת 1931, מונה ז'בוטינסקי למפקדה העליון של האצ"ל. זאב ז'בוטינסקי ידע לקרוא את המציאות והיה משוכנע כי גרמניה בראשותו של היטלר מסכנת את העולם. הוא הפציר ביהודים לעלות לארץ ישראל והתריע: "אם היהודים לא יחסלו את הגולה, הגולה תחסל אותם".

ז'בוטינסקי היה איש חזון ומעשה, הגוגה ויוזם, בעל יכולת רטורית גבוהה. אדם שקושי לא נתפס בעיניו כמכשול אלא כאתגר. בזכות אופיו המיוחד ובזכות תכונותיו, הצליח ז'בוטינסקי במהלך חייו ליצור דברים חדשים ולסחוף אחריו קהל אוהדים גדול – עד היום יש רבים הממשיכים את דרכו.

ספר זה מציג את סיפור חייו של זאב ז'בוטינסקי ומעמיק את העיון בכמה סוגיות שהעסיקו אותו. התוכן המובא להלן ישמש אתכם בתהליך ההכנה ליציאה לסיורים במתכונת היש"מ. לקראת סוף הספר, מרוכזים מסלולי סיור בעקבות דמותו של ז'בוטינסקי ובעקבות פועלו בארץ.

מומלץ לקשר את הסיורים לאחת הסדנות הנלמדות בשיעורי של"ח וידיעת הארץ, לפי בחירתכם: "המהפך הציוני במישור החוף", "ירושלים בירת ישראל" ו"מורשת קרב למען העם והמדינה".

בברכה,
אלי שיש
מנהל אגף של"ח וידיעת הארץ

לחש מנומס לא יגיע למח,

רק בעיקה

תשמור את

הדממה

זאב ז'בוטינסקי – קורות חיים

האיש, הגותו ופועלו

זאב ולדימיר ז'בוטינסקי (18 באוקטובר 1880 - 4 באוגוסט 1940) מנהיג ציוני, סופר, משורר, מתרגם ונואם מפורסם. ממחדשי הצבאיות העברית וממקימי הגדוד העברי במלחמת העולם הראשונה. מכונן הציונות הרוויזיוניסטית, ראש בית"ר, מצביא האצ"ל ונשיא הצה"ר. מגדולי ההוגים היהודים הליברליים בעת החדשה.

נעוריו ותחילת דרכו

זאב ז'בוטינסקי נולד באודסה שבאוקראינה, ביום י"ב בחשוון תרמ"א, 18 באוקטובר 1880. אמו, חוה, הייתה נצר למגיד מדובנא, בת למשפחה אמידה. אביו, יונה, היה סוחר. מהמעט שזכר ז'בוטינסקי על אביו ידע עליו כי נולד בניקופול, עיר על נהר הדנייפר, וכי עסק במסחר תבואות. כשהיה ז'בוטינסקי בן חמש חלה אביו. האם לקחה את משפחתה לגרמניה כדי שיטפלו במחלת האב. שנה אחר-כך נפטר האב, והמשפחה נותרה ללא אמצעים. אמו חזרה עם בתה הבכורה תמר ועם זאב לאודסה. אמו של זאב הטביעה בו חותם בהשכלתה ובעצמאותה בניהול המשפחה שנקלעה לקשיים מרובים.

בגיל שבע שלחה אותו אמו לגימנסיה. כיהודי, לא קל היה לו להתקבל ללימודים, בשל חוקים מגבילים. בגיל שמונה לימד אותו עברית הסופר יהושע חנא רבניצקי. כבר בגיל צעיר נמשך אל השירה, הספרות ולימודי השפות. הוא קרא רבות ספרות רוסית ועולמית מתורגמת וכתב שירים לעיתון התלמידים. כבר כתלמיד שלט בשפות איטלקית, אנגלית, גרמנית וצרפתית. גם לטינית ויוונית לא היו זרות לו. את רוב השכלתו זו רכש בכוחות עצמו. היו אהובים עליו במיוחד שייקספיר, פושקין ולרמונטוב. כשהיה בן 15 הוזמן אל בית אחד מחבריו היהודים, ושם פגש את יוהנה גלפרין, מי שתהיה אשתו. בגיל 17 תרגם לרוסית מן השירה העולמית, ובכלל זה משיריו של המשורר האהוב עליו אדגר אלן פו. ברבות הימים תרגם אותם גם לעברית.

לימודיו של ז'בוטינסקי בגימנסיה נקטעו לפני שהשלים את בחינות הבגרות. באותה תקופה הרגיש כי אין הוא רואה עצמו ממשיך את חייו ברוסיה הצארית עם משטר הדיכוי שלה. את תרגומו של ז'בוטינסקי אל מערכות העיתונים, אך כמעט לעולם לא התפרסמו. תרגום אחד של השיר "העורב", מאת אדגר אלן פו, שהרשים משורר רוס, הביאו למערכת העיתון אודסקי ליסטוק. לימים נשלח ז'בוטינסקי אל ברן שבשווייץ ככתב חוץ של העיתון.

בדרכו לשווייץ עבר ז'בוטינסקי בהונגריה ובגליציה, ובהן נתקל לראשונה באזורי הגטו היהודי על מצוקותיו. בברן היו קבוצות גדולות של סטודנטים, ובהן לא מעט יהודים. הסטודנטים היהודים הושפעו מתנועת המהפכנות הרוסית, ונחלקו כמו הלא-יהודים בין מרקסיזם ומהפכנות סוציאליסטית. רק מעטים התקרבו לרעיון הציוני. ז'בוטינסקי העיד על עצמו כי הן בילדותו והן בשנותיו בגימנסיה לא ספג ערכי יהדות ומסורת, וכמו חבריו הסטודנטים לא הוטרד ביותר מאפליית היהודים. אולם באחת מאספות הסטודנטים נשא נאום שבו הגדיר עצמו כציוני, ואמר כי יש לפתור את שאלת היהודים בארץ-ישראל לפני שימצאו את מותם בטבח בגולה.

בברן, בן פחות מ-18, חיבר בעברית את השיר "עיר שלום", ובו כתב:

”מזקני עמי שמעתי:
ביצרו כל עם ושבט,
אל נדר, כי פה בארץ
עם עברי יזכה לשבת ...

אך בברן עדיין לא היה ז'בוטינסקי מעורב עמוקות ברעיון הציוני, ולא היה נכנס לפולמוסים עם הסטודנטים הסוציאליסטים. ז'בוטינסקי לא מצא את מקומו בברן, שהייתה שונה מאודסה החופשית, וגם לא התרכז בלימודיו האקדמיים. בהמלצת אחד ממרצי האוניברסיטה מונה ז'בוטינסקי לכתב עיתון, אודסקי ליסטוק, ברומא.

לימודי המשפטים ברומא לא סיפקו את ז'בוטינסקי והוא פנה לתחומים נוספים, במיוחד אל הספרות והאמנות. חיי הרוח, השירה והמוזיקה השפיעו עליו רבות. באוניברסיטה, הייתה זו הפרופסור אנטוניה לבריולה אשר גישתה בלימודי ההיסטוריה עיצבה אצלו בהמשך את הרעיונות "כל יחיד הוא מלך" ו"חד נס" בנושאי הציונות והאדם היחיד מול ההיסטוריה. שם גם גובשה משנתו הכלכלית. ז'בוטינסקי הושפע רבות מהמרד של גריבלדי ומג'וזפה מציני, והם סללו דרך לחזונו המדיני.

על תקופה זו אמר:

”אם יש לי מולדת רוחנית, הריהי איטליה[...] כל יחסי לבעיות הלאום, המדינה והחברה נתגבש בשנים ההן תחת השפעה איטלקית[...] אגדת גריבלדי, כתבי מאצ'יני, שירת ליאופרדי וג'וסטי העשירו והעמיקו את ציונותי השטחית מהרגשה אינסטינקטיבית עֲשׂוּהָ להשקפה.

סיפור ימי, אוטוביוגרפיה, תל-אביב, תש"ז-תש"ט, עמ' 27-28

ברומא עבר ז'בוטינסקי לכתוב עבור העיתון הליברלי בעל ההשפעה אודסקייה נובוסטי. בעיתון זה החל לכתוב תחת שם העט "אלטלנה": "[...]אז עוד לא ידעתי איטלקית כראוי, וחשבתי כי תרגומו 'מנוף' - אחרי כן נודע לי שתרגומו 'נדנדה'" (סיפור ימי, תל-אביב, תש"ז-תש"ט, עמ' 33) כתבותיו נכתבו בסגנון שנון, קליל וקולע וכיסו את חיי התרבות באיטליה.

ב-1901 חזר ז'בוטינסקי לאודסה כדי להשלים שם את לימודיו ולהתמחות כעורך דין. פעמיים בשבוע היה מפרסם את רשימותיו בנובוסטי תחת שם העט שלו, ועד מהרה ראו בו אנשי האינטליגנציה הרוסית את אחד הפליטוניסטים המובילים של דרום רוסיה. ב-1901 הועלה באודסה מחזהו דם, מחזה פציפיסטי אנטי-בריטי העוסק במלחמת הבורים. המחזה התקבל בהתלהבות על ידי הקהל והמבקרים, אך הורד לאחר שתי הצגות בלבד בפקודת שלטון הצאר. מחזהו השני לאדנו עסק באינדיבידואליזם בהשראת הפילוסוף הגל ולא נחל הצלחה. שנה אחר כך פרסם את הפואמה "שרלוט האומללה" (על הרוצחת של ז'אן-פול מארה). הפואמה זכתה לתשבחות מבקרי ואנשי השירה הרוסית וז'בוטינסקי התקבל בהיכל המשוררים בעלי המעמד של תקופתו. הסופר מקסים גורקי חרד מפני החרמת הספרון על ידי הצנזורה הרוסית, ולפני שזו השמידה אותו, רכש וחילק את מרבית ההדפסות.

באפריל 1902 נעצר ז'בוטינסקי על ידי השלטונות. דעותיו על האינדיבידואליזם וכתבתו לעיתון האיטלקי הסוציאליסטי אוואנטי! עוררו חשד כנגדו. בכלא גילה כי מרבית העצורים הפוליטיים הם יהודים, ושם גם נתקל בנוער המהפכני על ערכי המוסר שלו, שהרשימוהו מאוד.

התעוררות תודעתו הלאומית

מלאכתי מלאכת אחד הבנאים השוקדים על
הקמת מקדש חדש לאל יחיד ששמו – עם ישראל.

באביב 1903 התחוללו פרעות בעיירה דובוסארי שבאזור אודסה. כאשר התגבר החשש באודסה מפני פרעות נוספות, התקומם ז'בוטינסקי נגד אוזלת היד והתבוסתנות, שאפיינו, לדעתו, את מנהיגי היהודים. הוא שלח מכתבים אל מנהיגי הקהילה ובהם הצעה לארגן יחידות הגנה יהודיות. יחידות כאלה, סבר ז'בוטינסקי, ייראו כביטוי לגאווה לאומית ואי-כניעה אף יותר מכוח

ממשי, וזאת בארץ שבה שנאת היהודים קיבלה לעתים עידוד מצד השלטון וכוחות המשטרה. אז נודע לו כי ארגון הסטודנטים היהודים "ירושלים" כבר ארגן, לראשונה בתולדות יהדות רוסיה, יחידת הגנה עצמית כמו זו שהציע. ז'בוטינסקי מיהר להצטרף לשורותיה. יחד עם מאיר דיזנגוף פעל להשגת סכומי כסף גדולים לרכישת נשק ליחידה.

בתחילת אפריל, בחג הפסח, התחוללו פרעות קשיינב. בצד הזעזוע שעוררו בקרב היהודים, חוללו הפרעות שינויים בתפיסתם במה שנוגע לכבוד העצמי והתקוממות נגד הדיכוי. אחת ההשלכות הייתה הקמתן של יחידות הגנה בערי תחום המושב. ז'בוטינסקי הושפע גם הוא עד מאוד מן המאורעות, והם שהוליקוהו סופית אל המעש הציוני. עם זאת אמר על עצמו כי הפרעות לא המחישו לו את מצוקתם של היושבים בארץ זרה, אלא הביאו אותו לחבור אל אנשים שעסקו בפעילות הציונית. בשנת 1904, בקשיינב, תרגם לרוסית את הפואמה "משא נמירוב", השם הגלוי של "בעיר ההריגה" מאת חיים נחמן ביאליק. ז'בוטינסקי הכניס בתרגום רגשות כה עזים, עד שאנשי שירה ראו בתרגומו יצירה לירית העומדת בפני עצמה.

ז'בוטינסקי גם כתב שיר הקדמה לתרגום הפואמה, אשר הסתיים במילים אלה:

”
 בעיר ההיא ראיתי תוך סחי
 פיסה אחת מגויל תורה קרוע.
 ניערתי בזהירות מקלף נצחי
 את האבק שבו היה זרוע;
 ושם כתוב: ”ב א ר צ נ ו כ ר י ה” –
 רק שתי מילים מספר עם-הנצח.
 בשתי מילים הללו חבוייה
 היסטוריה של כל פרעות הרצח.”

פעילות נמרצת בשירות הציונות

בתקופה זו הצטרף ז'בוטינסקי במרץ למפעל הציוני והחל מוציא תחת ידו פרסומים ומאמרים רבים. בתקופה, שאותה שאותו כינה ”תקופת נדודי”, עבר ז'בוטינסקי בין הסניפים הציוניים ברוסיה והקים סניפים חדשים, ואגב כך הפגין את כישורו כתיבתו הקולחת ויכולת דיבור משכנעת. עוד מימי שהותו ברומא ובברן הייתה לז'בוטינסקי היכרות מעמיקה עם האידאולוגיה המרקסיסטית והוא גייס אותה למאבקו בתנועת ”הבונד” והתנועות הסוציאליסטיות. גופים אלה צברו כוח והשפעה גדולים אצל יהודי רוסיה ופולין, ובייחוד אצל הנוער שמאס במשטר הדיכוי של רוסיה הצארית, ואולם ז'בוטינסקי ראה בהם אויבים לרעיון הציוני. בתקופה זו חיבר את המחזה אדמת נכר, שבו ניבא כי כוח הנוער היהודי במהפכה הסוציאליסטית יהיה בלתי רצוי ולא יביא לפתרון הבעיה היהודית.

לאחר הפרעות נפגש ז'בוטינסקי עם חיים נחמן ביאליק ועם המנהיגים הציוניים מנחם מנדל אוסישקין וזאב ולדימיר טיומקין. החוגים הציוניים באודסה ראו בז'בוטינסקי אדם המעלה ובחרו בו כציר מטעמם לקונגרס

הציוני ה-6 שנערך בסוף אוגוסט 1903. היה זה הקונגרס האחרון שבו השתתף הרצל, ושם הייתה הפעם היחידה שבה שמעו ז'בוטינסקי. בהיכרות קצרה זו התרשם ז'בוטינסקי עמוקות מהרצל ומאופיו יום דבק בתורתו. יתר על כן, ז'בוטינסקי ראה את דרכו ואת התנועה הפוליטית, שהוא עתיד לעמוד בראשה, כממשיכי דרכו של הרצל.

על הרצל, על מילותיו במושב הסיום ועל ההצבעה על תכנית אוגנדה אמר ז'בוטינסקי:

 הרצל עשה עלי רושם ענקי [...] אין תיאור אחר שיתאים, ואני לא בנקל אשתחוה לאישיות – בכלל מכל נסיונות חיי אינני זוכר אדם ש"עשה עלי רושם" כל שהוא, לא לפני הרצל ולא אחרי. רק פה הרגשתי כי באמת לפני בחירי הגורל הנני עומד, נביא ומנהיג בחדס עליון [...] ועד היום נדמה לי כי עוד מצלצל קולו באזני כשהוא נשבע לפני כולנו: "אם אשכחך ירושלים [...]". האמנתי לשבועות: כולם האמינו. אבל הצבעתי נגדו, ואינני יודע למה: "ככה". אותו ה"ככה" שהנו תקיף מאלף נימוקים.

סיפור ימי, תל-אביב, תש"ז-תש"ט, עמוד 50

בשנים שאחרי כן היה ז'בוטינסקי לראשון ההוגים והפובליציסטים של ציוני רוסיה. להגשמת מטרותם, שכללה הקמת מוסדות חינוך והפצה רעיונית רחבה, התלווה המאבק בנהירת הנוער אחרי הזרמים המהפכניים ובהתבוללות בקרב היהודים. באותה שנה עבר ז'בוטינסקי מאודסה לפטרוגרד, ושם הצטרף למערכת העיתון ראזסוויט (השחר). מאמריו בעיתון, אשר דנו בענייני היום או סקרו את המאבקים לעצמאות לאומית באירופה, הציבו אותו כאחד מראשוני הכותבים הפוליטיים של יהדות רוסיה. במאמריו ובנאומו הסוחפים המשיך לצאת ישירות נגד ההתבוללות ונגד המהפכנים והליברלים הרוסים אשר לא האשימו את השלטונות על צעדיהם האנטישמיים וזאת כדי שלא יהיו "מזהים עם היהודים".

ב-1905 היה ז'בוטינסקי ממקימי "הליגה להשגת זכויות חוקיות ליהודי רוסיה". הוא עמד בראש הזרם הציוני של הארגון ויצא עם מצע ציוני לבחירות לפרלמנט הרוסי. לא עלה בידיו להיכנס לפרלמנט. באותה שנה פרסם את הספר החינוך העברי שבו קרא להשלטת העברית בבתי הספר היהודיים.

ב-1906 התקיימו כנסים של העיתונות היהודית ברוסיה, וז'בוטינסקי היה המוביל בניסוח ההצעה להקנות ליהודי רוסיה מעמד לאומי עצמאי. ז'בוטינסקי הוציא לאור סדרת מאמרים, ובהם פתרונותיו לבעיית היהודים בתחומי רוסיה - בכלל זה הצעה לאוטונומיה לאומית ועיגון זכויותיהם בחוק. רעיונותיו אלה היו חלק חשוב בהחלטת ועידת הלסינגפורס מסוף נובמבר אותה שנה להקנות זכויות לאוטונומיה לאומית למיעוטים. עד 1907 התמודד ז'בוטינסקי פעמיים נוספות בבחירות לפרלמנט תחת מצע רעיוני ציוני, אך בשתי הפעמים נכשל מול איחוד של המתבוללים, הליברלים הרוסים ו"הבונד". באותה שנה נשא לאישה את יוהנה (יוענה, אניה) גלפרין. ממכתביו עולה כי במשך כל שנותיו רחש לה אהבה רבה, גם אם הרבה במסעותיו ותקופות ארוכות התנתק ממשפחתו.

לאחר מערכת הבחירות השלישית שגם בה לא עלה בידו להיכנס לפרלמנט, עבר ז'בוטינסקי לווינה, שבה התנהלו אותה עת מאבקי מיעוטים למימוש זכויותיהם. ז'בוטינסקי המשיך לשלוח אל עיתוני רוסיה חומרים פרי עטו, בכלל זה כתבות, מאמרים, ביקורות ותרגומי שירה ותאטרון. לקראת סוף השנה הפליג ז'בוטינסקי, לראשונה בחייו, לביקור בארץ-ישראל.

ב-1908 התחוללה מהפכת "התורכים הצעירים" אשר הפיחה תקוות אצל ראשי הציונות כי שליטיה החדשים של האימפריה יגלו יחס נוח יותר למטרות הציונות ואולי אף יסייעו לה בהגשמת מטרותיה. ז'בוטינסקי נסע לקושטא (איסטנבול) ופרסם שם סדרת מאמרים כחלק ממאמצי הסברה כתובה בעד הציונות. בהמשך אותה שנה פנתה ההסתדרות הציונית אל ז'בוטינסקי בבקשה שיעמוד בראש מערכת ההסברה שהוקמה באימפריה העות'מאנית. כך קמו להם מספר עיתוני הסברה ציוניים בשפות שונות, וז'בוטינסקי פיקח עליהם. מעבר לכך הרבה ז'בוטינסקי בפעילות הסברתית ונפגש עם אנשי שלטון ומנהיגים של מגזרי מיעוטים. נציגי מדינות אירופה השונות העבירו דיווחים לממשלותיהם בדבר קידום העניין הציוני אשר החל צובר תאוצה. אולם לאחר תקופה מסוימת הגיע ז'בוטינסקי למסקנה כי המאמצים נופלים על אוזניים ערלות. ב-1909 פרסם יעקובס כהן, מראשי הוועד הציוני, ספר ובו דרישה ישירה לאוטונומיה יהודית בארץ-ישראל. ז'בוטינסקי חשב כי הצהרה יומרתית וקיצונית כזו תטרפד את מאמצי הציונים אצל התורכים.

יתר על כן, הוא הוא היה סבור שהתוויית דרכי פעולה לא מסודרות וללא תכנית-אם היא הפקרות. בעקבות כך התפטר מתפקידו. בדיעבד אמר על כך:

קיבלתי את הספר ונבהלתי [...] בלב תמים דרש יעקובס אוטונומיה וממשלה עברית [...] וגם צבא עברי [...] והכל תיכף ומיד: צה"רי לפני מתן תורת הצה"ר! זוהי האירוניה של הגורל: שדווקא אני ולא אחר, נבהלתי מהרעיונות האלה [...]

סיפור ימי, תל-אביב, תש"ז-תש"ט, עמ' 80-81

ב-1910 נולד בנו, ערי. ב-1911 ייסד ז'בוטינסקי עם אחד ממכריו הוצאת ספרים, שפרסמה יצירות מופת עולמיות מתורגמות לעברית. ז'בוטינסקי תרגם בין היתר מיצירותיהם של פול ורלן, אדמונד רוסטאן, את הרומן אספרטקוס [מאת ארתור קסטלר] ואת "העורב" [אדגאר אלן פו]. תרגומו לפואמה זו של אדגר אלן פו הוא מתרגומו המפורסמים ביותר. עד 1913 ריכז ז'בוטינסקי את מאמציו במאבק למען "עברות" רשת החינוך היהודית, בניגוד למתבוללים שניסו להקנות למערכת החינוך אופי רוסי. בעשרות ערים עבר ז'בוטינסקי ונשא נאומים בזכות העברית. למרות זאת סירבו מנהיגי ההסתדרות הציונית לאשר את הצעותיו אלה. הוא הוכיח את היהודים כי בנימוקים מדעיים או בהצטדקות לא יחסלו את צרת האנטישמיות, אלא על ידי פתרונות הציונות. משפט בייליס ושאר עלילות דם שימשו אותו בטיעונו.

| יוהנה, זאב וערי ז'בוטינסקי

ז'בוטינסקי החל לחוש כי מתחיל להיווצר פער גדול בין חזונו לבין גישת מנהיגי ההסתדרות הציונית, ועל זאת אמר:

“הקורא הצעיר לא יאמין אם אגיד כי להלחם הוכרחתי בעד הרעיון, לא נגד המתבוללים, אלא נגד ציונים כמוני”.

סיפור ימי, תל-אביב, תש"ד-תש"ט, עמ' 85

תקווה חדשה ניעורה בו בקונגרס הציוני ה-11, באוגוסט 1913. שם הוחלט על הקמת אוניברסיטה עברית בירושלים ובה שתי פקולטות. ז'בוטינסקי קיווה כי הדבר יביא להקמת מוסדות חינוך עבריים בפזורה. הוא התמנה לוועדה המכוננת, החל במסעות של איסוף תרומות לבניית האוניברסיטה ויצר קשרים עם אנשי מדע יהודים. ז'בוטינסקי העלה רעיון שלפיו יש להרחיב את האוניברסיטה כדי שתכלול מספר פקולטות שיקלטו בני נוער רבים מחו"ל. אולם התכנון המקורי של הוועדה נגזז בהשפעת ד"ר חיים וייצמן אשר תכנן להשיג תרומה נכבדת מהברון רוטשילד, והוחלט כי בירושלים יוקם מכון מחקר מדעי. ז'בוטינסקי ניסה להיאבק בשינוי, אך ללא הצלחה. הוויכוח פסק עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

ז'בוטינסקי במדי הגדודים העבריים.
המדים מוצגים כיום במכון ז'בוטינסקי
ב"מצודת זאב" בתל אביב.

הקמת הגדודים העבריים

לפי בקשתו, נשלח ז'בוטינסקי על ידי יומון מוסקבאי למערב אירופה ככתב חוץ. כאשר נכנסה תורכיה למלחמת העולם הראשונה, נטש מיד את עמדתו הנייטרלית. מהיכרותו את מבנה השלטון של האימפריה מימיו בקושטא, הבין ז'בוטינסקי כי נפילתה היא עניין של זמן. לאחר שטיפול הקיסרות, יזכו העמים שתחת שלטונה לעצמאות, וההתחשבות בתביעותיהם הלאומיות תנבע מהשתתפותם במלחמה. חששו הגדול היה כי תביעות היהודים לא ייענו אם ישתתפו במלחמה כחיילים הפזורים בין צבאות המדינות השונות, אלא אם יתארגנו ככוח יהודי מוסדר.

ז'בוטינסקי עבר דרך ארצות צפון אפריקה אל מצרים. הוא הגיע אל מחנה גאבארי באלכסנדריה, שבו הוחזקו פליטים יהודים מארץ-ישראל. שם נרתם לארגון המחנה ופגש ביוסף טרומפלדור. ז'בוטינסקי העלה בפניו ובפני בוגרי גימנסיה הרצליה שהוחזקו במקום את הרעיון להקים יחידה צבאית יהודית. בעקבות כך החלו פניות רבות אל שלטונות צבא בריטניה, ולאחר מגעים ארוכים הוקם גדוד נהגי הפרדות - גדוד יהודי במסגרת צבא בריטניה אשר הופקד על הובלת אספקה בקווי הלחימה הראשונים של קרב גליפולי. טרומפלדור עבר לפקד בגדוד, אך ז'בוטינסקי לא ראה בכך די - לדעתו צריך היה להקים יחידה יהודית לוחמת. הוא חזר לאיטליה וניסה לקדם את שאיפותיו בעזרת מכריו הרבים. אולם בכל השיחות נמנעו המדינאים מנקיטת עמדה משמעותית. ז'בוטינסקי גם ניסה את כוחו בצרפת, נפגש עם שר החוץ, אך ללא תוצאות. בכך הגיע למסקנה כי לבריטניה בלבד עשויים להיות אינטרסים המקבילים למטרות הציונות. ז'בוטינסקי עבר לפעול בבריטניה. באותו הזמן הטיל הוועד הפועל הציוני חרם מוחלט על יזמת ז'בוטינסקי להקמת כוח יהודי צבאי, מתוך חשש ליהודי ארץ-ישראל (תחת שלטון התורכים) וליהודים במעצמות המרכז. על אף החרם, נפגש ז'בוטינסקי עם ראש ממשלת בריטניה ליוד ג'ורג' וסטט את הצעתו ויתרונותיה.

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אזרחי

באותה עת, שנת 1917, פרסם את הספר תורכיה והמלחמה, ובו בחינה של הקיסרות העות'מאנית וביקורת על האסטרטגיה הבריטית במלחמה. כאשר היה ודאי כי קבינט המלחמה עתיד להכריז על הקמת הלגיון העברי, הצטרף לגדוד ה-20 הבריטי כמו רבים מגדודי נהגי הפרדות שפורק. תכניתם להיות גרעין ללגיון התבצעה, והם הועברו אל הגדוד ה-38 של קלעי המלך. ז'בוטינסקי הוכשר בקורס סמלים והספיק לעלות לדרגת סגן לפני שיצא הגדוד לארץ-ישראל. באוגוסט התחיל ז'בוטינסקי לקרוא להתגייסות לגדוד מדפי אונזער טריבונע. קבוצת שכנוע ובה ז'בוטינסקי גם יצאה לארץ-ישראל לפעולות הגיוס. ז'בוטינסקי הגיע לירושלים, נשא נאומים חוצבי להבות באולמות רבים, והקהל היה כמרקחה למשמע "הסופר העברי הראשון שיצא לחפש את הגבורה". בתחילה מונה ז'בוטינסקי לקצין מקשר במפקדת אלנבי בצריפין. אך כאשר קיבל הגדוד פקודה להיכנס למערכה, התפטר מתפקידו. אז השתתף ז'בוטינסקי בהתקפת הגדוד בגשר אום אל-שרט וכיבושו מהתורכים. ז'בוטינסקי הוביל בראש ופיקד על הפלוגה הראשונה; זו החזיקה את המעבר על הירדן עד הגיעם של הכוחות האוסטרליים.

ב-1919 שלח ז'בוטינסקי מכתב לשר המלחמה הבריטי, ובו הזכיר את ההבטחה לתת לגוף הלוחם היהודי שם וסמל עבריים. הדבר התבצע, ושרידי שלושת הגדודים שהוקמו אוחדו לגדוד אחד תחת השם "הראשון ליהודה" ולו סמל המנורה. לאחר מכן שימש ז'בוטינסקי תקופה קצרה כקצין במטה הכללי בירושלים. הוא היה עד למדיניות אנטישמית במנהלת הכיבוש שהוקמה ושלח מחאה כתובה אל אלנבי ואל ממשלת בריטניה על אף היותו קצין זוטר. נוסף לכך הגן ז'בוטינסקי על 55 חיילים שהביעו התמרמרות על האווירה האנטישמית בצבא והואשמו בהמרדה. ז'בוטינסקי עורר עליו זעם וקיבל הוראה לעזוב את הצבא. כתגובה שיגר מחאה אל משרד החוץ. שר החוץ קיבל את טענותיו והמליץ כי המלך יעניק לז'בוטינסקי את תו הכבוד של הקיסרות. ז'בוטינסקי סירב לקבל את האות כדי להתמיד במחאתו.

בהקמת הגדודים העבריים הכניס ז'בוטינסקי ממד חדש לציונות שעסקה עד אז בהתיישבות ובהתנהלות מדינית - היה זה הממד הצבאי וזכות היהודים להילחם בכוח על מולדתם.

”מגן ירושלים”

לאחר מכן עברו ז'בוטינסקי ומשפחתו לירושלים. באותה תקופה נהג לפרסם מאמרים בעיתון הארץ. ז'בוטינסקי מחה על כך שמנהלת הכיבוש ושלטונות הצבא נקטו מדיניות אנטי-ציונית ואנטישמית שעודדה את הערבים כנגד היהודים. בתחילת 1920 התריע ז'בוטינסקי כי לקראת חגיגות נבי מוסא עשויות לפרוץ מהומות מצד הערבים. כשראה כי התרעותיו נשלחות לשווא ארגן עם פנחס רוטנברג 600 צעירים בני ירושלים ומשוחרי הגדוד העברי שהיו ליחידת ההגנה העברית הראשונה בארץ-ישראל. אימון הקבוצה התבצע בגלוי, וז'בוטינסקי העביר למושל ירושלים הצעה לגייס את היהודים למשטרה. בחג הפסח תר"פ (אפריל 1920) פרצו המאורעות בירושלים. מיד בתחילתם אסרו הבריטים את ז'בוטינסקי ו-19 בחורים מכוח ההגנה באשמת ביזה של רכוש, הפרת סדר ואונס. ז'בוטינסקי נכלא בכלא עכו ונגזרו עליו 15 שנות עבודת פרך. מכלאו ניהל ז'בוטינסקי מאבק שאותו ראה כפוליטי יותר מאשר כסוגיה משפטית. בתקופת מאסרו גם תרגם את הקומדיה האלוהית של דנטה. פסק הדין החרף עורר סערה בדעת הקהל בארץ ובעולם לגבי האדם אשר הוכתר באותה עת כ”גריבלדי העברי”. המשפט נפתח מחדש, ועונשו של ז'בוטינסקי הומר לשנת מאסר ושל שאר המגינים - לחצי שנה. אז גם הוחלף הממשל הצבאי בארץ בממשל אזרחי והרברט סמואל התמנה לנציב העליון הראשון. ז'בוטינסקי לא שקט בעקבות המתקת עונשו בשל האישום על הקמת כוח ההגנה. הוא עמד לערער בפני המועצה הצבאית העליונה בלונדון, וכדי להימנע מכך חנן סמואל הן את הפורעים והן את מגיני ירושלים. הדבר רק דחף את ז'בוטינסקי עוד יותר לפנות למועצה. בספטמבר 1921 יצא ללונדון, והמועצה ביטלה את פסק הדין למרות התנגדות אלנבי וזיכתה לחלוטין את המגינים.

קריאה להצביע בעד ז'בוטינסקי לאספת הנבחרים של יהודי ארץ-ישראל כאות הזדהות על מעצרו בהגנת ירושלים. אירוני הוא כי את הכרזה פרסמה מפלגת "אחדות העבודה", שלימים תעמוד מול ז'בוטינסקי ביריבות פוליטית ואידאולוגית חריפה.

חברותו של ז'בוטינסקי בהנהלה הציונית

בשהותו בלונדון ואחרי חזרתו ארצה המשיך ז'בוטינסקי במאמציו להקמת כוח צבאי יהודי-ישראלי. כמפקדם של כוחות ההגנה הראשונים, הוא לא ראה די בכך, אלא רצה להקים כוח תמידי גלוי כחלק ממאמצי הציונות ולנוכח הפרעות שהתחוללו בארץ. בהיותו משוכנע כי ההסתדרות הציונית היא הגוף בעל ההשפעה המתאימה להקמת כוח שכזה, הגיע לדין עם ד"ר חיים וייצמן, ולאחר מכן צורף למחלקה המדינית שבהנהלה הציונית לצד וייצמן ונחום סוקולוב. כחבר המחלקה הוביל ז'בוטינסקי את ההתנגדות להקמת כוח צבאי ערבי-יהודי לפי הצעת הבריטים. מצד שני לא קיבלה ההסתדרות את עמדתו בדבר הקמת יחידה צבאית יהודית גלויה, אלא נטתה להעדיף כוח מחתרתי או כזה שישימש להגנת יישובים בלבד. טיעוני הנגד נבעו הן מהשקפות עולם שונות שלום וידידות עם הערבים והן מהמגמה להפנות את כל כוחות היישוב לבנייה ועבודה ולא ל"חוסר יצרנות" של חיילים.

כל עוד יש לערבים אפילו זיק של תקווה להיפטר מאיתנו, הם לא ימכרו תקווה זו בעד שום דברי נועם ושום הבטחות מפליגות

ללא הכרעה, יצא ז'בוטינסקי כראש קרן היסוד לארצות הברית כדי לקדם שם את ענייני הציונות ולערוך מגביות. ז'בוטינסקי היה חבר ההנהלה הציונית, אך לא נשכח לו עניין קידום הגדוד העברי. העויות כלפיו גברה גם בעניין ההסכם האוקראיני שהגיע אליו: בקונגרס הציוני ה-12 שנערך באזור קרלסבד בצ'כיה הופנו כלפיו טענות כי בכך שצייד בבעלות הברית היה שותף לצד של ממשלת הצאר האנטישמית. על כך ענה בתשובה שזכתה לתשואות: "עמל אני למען ארץ-ישראל גם אם אצטרך להתחבר עם השטן" (למען ממשלה כוללת, נאומים א', 1921, עמ' 228), על משקל דברים של ג'וזפה מציני (היה פטריוט, פילוסוף ופוליטיקאי איטלקי, ממנהיגי התנועה לאיחוד איטליה). בזמן הקונגרס פנה אליו ראש משלחת דיפלומטית מטעם הממשלה הדמוקרטית האוקראינית הגולה וסיפר לו כי גדודי צבא אוקראינים בגליציה עומדים לשחרר את אוקראינה מהקומוניסטים בסיוע המערב. השניים הגיעו לידי הסכם פרטי כי כל אחד מהם ינסה לפעול בגופים שאליהם השתייך למען הקמת משטרה יהודית שתצטרף לצבא האוקראיני; מטרת המשטרה תהיה לפעול לביטחון היהודים באוקראינה בתנאי שהמשטרה לא תשתתף בפעולות נגד הקומוניסטים.

התכנית לא יצאה לפועל הן בשל זניחת המערב את ענייני אוקראינה והן בשל סירוב הממשלה האוקראינית הגולה.

התכנית להקים משטרה יהודית בצבא האוקראיני עוררה על ז'בוטינסקי את זעמם של החוגים הסוציאליסטיים בציונות. ז'בוטינסקי הגיב על כך מארצות הברית באומרו כי הוחלט ששניפי התפוצות של התנועה הציונית יכולים לפעול בעניינים מדיניים על דעתם וכי ההסכם דלעיל אמור היה לעלות לדיון בפני הציונים ברוסיה ואוקראינה. כינוס של הסתדרות ציוני רוסיה ואוקראינה בדק את הנושא וקבע כי פעולות ז'בוטינסקי היו נייטרליות וכי מבחינתו הפרשייה מוצתה. אולם החוגים הסוציאליסטיים לא הרפו מהעניין וטענו כי בשל ההסכם החלו לרדוף יהודים ברוסיה ולהגלותם לסיביר (יש לציין כי עוד קודם לכן הוצאה התנועה הציונית אל מחוץ לחוק ברוסיה ולטעון שהרדיפות יכלו לנבוע ממדיניות שיתוף הפעולה של ההסתדרות עם בריטניה). הסוציאליסטים הציונים לחצו על הוועד הפועל לחקור את הפרשייה, אך עוד לפני הקמת ועדת החקירה הודיע ז'בוטינסקי שהוא מתפטר מההנהלה הציונית ועוזב את ההסתדרות הציונית.

לפרידתו של ז'בוטינסקי מההסתדרות הציונית תרם עניין מרכזי עוד יותר. בשנת 1921, כשבחן ז'בוטינסקי את מדיניותו של הרברט סמואל הגיע למסקנה כי יש בה נזק רב למטרות הציונות וכי אין היא שונה מתקופת השלטון הצבאי של אלנבי. כנגד הצד הערבי לא ננקטו שום צעדי מניעה לגבי פרעות חדשות, אלא אף להפך, ובשנת תרפ"א פרצו מאורעות חדשים. בדומה לפרעות הקודמות, גם עתה הופסקה בעקבותיהן העלייה היהודית. גם בפרעות אלה כונסה ועדת חקירה, וזו הטילה את האחריות והאשמה על הצד היהודי. בעקבות קריאת הדו"ח בארצות הברית, דרש ז'בוטינסקי בתקיפות, במכתב מ-24 בנובמבר, כי תבוצע ההחלטה שנתקבלה בקונגרס האחרון לשגר משלחת אל הנציב העליון שתצהיר כי עליו לשנות את מדיניותו המזיקה לציונות. אז חזר ז'בוטינסקי לארץ-ישראל, ביקר אצל אמו החולה, נפגש באופן פרטי עם סמואל והשתתף במספר ישיבות של ההנהלה הציונית בירושלים. בנובמבר 1922 יצא ללונדון והעלה את טענותיו בפני ההנהלה הציונית שם. לפי עמדתו, המדיניות חסרת האחידות והחלשה כלפי השלטון והנציב הבריטי בארץ-ישראל היא שעודדה את מדיניותם השלילית. כחבר ההנהלה, דרש ז'בוטינסקי לעיין במסמכי הטיטוטה הבריטיים בדבר ייסוד מועצה מחוקקת וחוקה לארץ-ישראל. לפי ראייתו הדבר עלול היה לסכן את הציונות בשל המדיניות הבריטית הפרו-ערבית שתשפיע על ניסוח החוקה והרכב המועצה הארצית. ז'בוטינסקי נענה בתקיפות כי לא

יִקְבַּל אֶת הַנִּייר וְכִי אֵין לַהֲנַהֵל פְּנָאֵי לַחֲכוֹת לַהֲסַתִּיגִיוּתִיו. בִּכֶּךָ הוֹדִיעָה הַהֲנַהֵלָה כִּי אֵינָה מִתְנַגֶּדֶת לַתַּכְנִית הַבְּרִיטִית. לְז'בוֹטִינְסְקִי נֶאֱמַר בְּמִפּוֹרֶשׁ כִּי הַהֲנַהֵלָה חוֹשֶׁשֶׁת לְקוֹמָם עֲלֶיהָ אֶת הַבְּרִיטִים אִם לֹא תִיעֲנֶה בַּחֲיוּב לַהֲצָעָה.

ב-3 ביוני הגישו הבריטים את טיוטת "הספר הלבן" של צ'רצ'יל לַהֲנַהֵלָה הַצִּיּוֹנִית עִם דְּרִישָׁה תְּקִיפָה שְׁתִּיתִין לֹא אֶת אִישׁוּרָה עַד ה-18 לַחֹדֶשׁ. ז'בוֹטִינְסְקִי עָזַב בְּבִהִילוֹת אֶת לֹנְדוֹן וְהִסְפִּיק לַהֲגִיעַ יוֹם לִפְנֵי מוֹעֵד הָאִישׁוּר. וַיִּצְמֵן הוֹדִיעוּ כִּי לֹא יוֹעִיל כָּל מֵאֲמָץ לִשְׁכַּנּוּעַ הַשְׁלֹטוֹנוֹת הַבְּרִיטִיִּים וְכִי דַחִיית הַסֵּפֶר עֲלוּלָה לַהֲמִיט קַטְסֶטְרוּפָה. וַיִּצְמֵן הַצְבִּיעַ בַּעַד קִבְלַת הַסֵּפֶר; ז'בוֹטִינְסְקִי הִתְנַגֵּד; בְּסוֹפּוֹ שֶׁל דִּבְרֵי הַתְּקַבֵּל הַסֵּפֶר הַלְבֵּן עַל יְדֵי הַהֲנַהֵלָה הַצִּיּוֹנִית. ב-1 יולי 1922 פֻּרְסַם "הַסֵּפֶר הַלְבֵּן" שֶׁל צ'רצ'יל, שֶׁלִּפְנֵי יַחֲלוּ הַגְּבֻלוֹת עַל הַתַּפְתָּחוֹת הַיִּישׁוּב וְשֶׁבּוּ הַפְּקִיעוּ הַבְּרִיטִים אֶת כָּל שְׁטַח עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִתַּחֲמוֹמֵי הָרִיבּוֹנוֹת שֶׁל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. אֲמוֹן הַיִּישׁוּב הַיְּהוּדִי בְּרָאשֵׁי הַצִּיּוֹנוֹת נִפְגַּע קִשׁוֹת עֵקֶב קִבְלַת הַסֵּפֶר.

ז'בוֹטִינְסְקִי רָאָה בַּחֹמֶרָה אֶת אִי-הַהַחֲלָטִיּוֹת בַּהֲנַהֵלָה הַצִּיּוֹנִית בְּנֶגַע לְקוּי פַּעֲלוּתָהּ. הוּא דִּרֵשׁ כִּי הוּעֹדֵד הַפּוֹעֵל יַחֲזוֹר לַיִּיצֵג כְּרֹאֵי אֶת הַתְּנוּעָה הַצִּיּוֹנִית בְּפָנֵי בְּרִיטַנְיָה וְכִי יוֹצֵאֶהָ בְּפּוֹמְבֵי מִטְרוֹת הַצִּיּוֹנוֹת וּמִדִּינִיּוֹתָהּ. עֲלֶיהָ גַּם לַעֲמֹד עַל כֶּךָ שֶׁהַמִּמשֶׁלָה תִּשְׁנֶה אֶת מִדִּינִיּוֹתָהּ הַמְּזִיקָה קִשׁוֹת לַצִּיּוֹנוֹת. הַצָּעָה הַהַחֲלָטָה שֶׁל ז'בוֹטִינְסְקִי נִדְחָתָה, וְהִיחֵס כִּלְפֵּי הָיָה כָּאֵל "יֹלֵד חוֹרֵג" וְנוֹן-קוֹנְפּוֹרְמִיסְט. ז'בוֹטִינְסְקִי הִגִּישׁ אֶת הַתַּפְתָּרוֹתָהּ מִהַהֲנַהֵלָה וּמִהַהֲסַתְדּוֹת הַצִּיּוֹנִית (בִּשְׁנַת 1922).

נְשִׂיא הַצָּהָר וְרֹאשׁ בֵּית"ר

בִּסְתִּי 1923 שִׁלַּח רֹאזְסוּוִיט אֶת ז'בוֹטִינְסְקִי לַמִּדִּינוֹת הַבִּלְטִיּוֹת לַמַּסַּע הַרְצָאוֹת. הַרְצָאוֹתָיו וְנֶאֱמָר בְּפָנֵי סְטוּדֵנְטִים וְאִגְדוֹת צַעִירִים צִיּוֹנִיִּים הִפְגִּישׁוּ אוֹתוֹ עִם תּוֹמְכִים רַבִּים בְּפַעֲלוּתָיו וְרַעִיוֹנוֹתָיו בַּעֲנִיין הַגְּדוֹד הָעֵבֶרִי וּמִדִּינִיּוֹת הַהֲסַתְדּוֹת הַצִּיּוֹנִית. בָּאוּתָהּ שְׁנֵה גַּם פֶּרְסַם ז'בוֹטִינְסְקִי בַּעֲיִתּוֹ אֶת הַמֶּאֱמָר "עַל קִיר הַבְּרָזֵל" (אֲנַחְנוּ וְהָעֵרֶבִים); בְּמֶאֱמָרוֹ קוֹבֵעַ ז'בוֹטִינְסְקִי כִּי עֵרֶבִי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הֵם "אוֹמָה חִיָּה" וְכִי אֵין צֶל שֶׁל סִיכּוֹ שִׁיתֵּנוּ אֶת הַסַּכְמָתָם לַמַּהֲלָכִי הַגִּשְׁמַת הַצִּיּוֹנוֹת בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. כְּדִי לַהֲפִיג כָּל תַּקְוָּה מִצֶּדֶם "לַהֲפִיטֵר" מִהַצִּיּוֹנִים וּמִהַלְכֵיהֶם, קִבַּע ז'בוֹטִינְסְקִי, יֵשׁ לְכוּן "קִיר בְּרָזֵל", חֲזִית מְבוֹצֶרֶת מִבְּחִינַת כּוֹחַ צִבְאִי וְעִמִּידָה בְּלִית מִתַּפְשֶׁרֶת עַל עֲמָדוֹת הַצִּיּוֹנוֹת. מֵאֲמָר זֶה שֶׁלּוֹ נֶחֱשֵׁב לְאֶחָד מֵעֲמֻדֵי הַתּוֹךְ שֶׁל הַמַּחֲנֶה הַז'בוֹטִינְסְקָאִי הַמַּתְהוּוּהָ.

באפריל 1925 התרכזו בפריז נציגי קבוצות "תומכות ז'בוטינסקי" וכינו עצמן לראשונה "הציונים הרוויזיוניסטים" - התארגנות שהתגבשה ל"ברית הציונים הרוויזיוניסטים" (בקיצור: הצה"ר). הצה"ר הוגדרה כתנועה הפועלת במסגרת ההסתדרות הציונית, ובתור העומד בראשה והנבחר מטעמה, הוחזר ז'בוטינסקי אל שורות ההסתדרות הציונית.

בעת שהותו בפריז, הצטרף ז'בוטינסקי כשותף אל ד"ר שמואל פרלמן (לימים עורכו של העיתון הארץ), בעל הוצאת ספרים בשם "הספר". יחד פרסמו השניים, במסגרת ההוצאה, ספרי לימוד וספרות עזר בעברית לתלמידים. שני פרסומים חדשניים לאותה עת היו ה"כל בו" לתלמידים, מעין יומן נוער שכלל נתונים מדעיים וגאוגרפיים, לצד ביוגרפיות של גדולי עם ישראל, מדריך להליכות ונימוסים, מדריך לכללי ההגיה הנכונה של העברית במבטא הספרדי, ומאמרים על הגדודים העבריים. הם הוציאו לאור גם את האטלס העברי הראשון. ההוצאה, שמקום מושבה היה בלונדון, הוציאה גם את ספרי שרלוק הולמס, ואת ספרו של אנטוני הופ השבוי מזנדה (אשר תורגם כהשבוי מצנדה) שתורגמו לראשונה לעברית.

בשנים אלה קמה גם תנועת הנוער והצעירים בית"ר, וז'בוטינסקי הועמד גם בראשה. במשך שנותיו האמין כי "גלגל המנוף בחיי הציבור - זהו הנוער!" (מתוך הארץ, 3.11.1926), אל תנועת בית"ר התייחס כאל "בבת עיני" ואל חניכיה - כ"בני חלומי וסברי". צעירי בית"ר התחנכו על ברכי תורתו האידאולוגית של ז'בוטינסקי, כאשר ערכיה העיקריים היו "התמסרות לרעיון הממלכתי במקום הרעיון המעמדי" (כלומר שלילת העירוב בין סוציאליזם לציונות), ערך ההדר בכל דרכי התנהגותו ואורחות חייו של האדם חינוך לחלוציות ולצבאיות. נאמר על ז'בוטינסקי כי אם לתנועה הציונית ולמפלגה הרוויזיוניסטית נתן את אונן וכישרונו, לבית"ר נתן את נשמתו וכל אהבתו. ראוי לציין גם כי תלמידיו ותומכיו של ז'בוטינסקי נהגו שלא לקרוא לו בשמו הפרטי או בשם משפחתו, אלא בתואר "ראש בית"ר", וכך גם נהגו לעשות שנים רבות לאחר מותו.

ז'בוטינסקי בנאום בתל אביב

ב-1926 הגיע ז'בוטינסקי לביקור שני בארץ-ישראל. תכונה רבה הורגשה בזמן ביקור זה הן בקרב תומכיו הרוויזיוניסטים והן בקרב מתנגדי דרכו. בירושלים, בחיפה ובתל אביב התמלאו

האולמות כדי לשמוע את דבריו. משם המשיך למסעות הסברה בארצות הברית ובארצות הבלקן אשר הביאו להצטרפות חברים חדשים רבים להצה"ר. בבחירות לקונגרס הציוני של 1927 גדלה סיעת הצה"ר.

בשנים אלו היה המצב בארץ שפיר כלכלית וביטחונית. הזהרותיו הקודרות של ז'בוטינסקי על הצורך בהגברת העלייה וההתיישבות לא התקבלו בציבור הרחב. בתקופה זו התאמץ ז'בוטינסקי למצוא מקור פרנסה. הוא הוחרם על ידי עיתוני הציונות, והעיתונות הרוויזיוניסטית לא יכלה לשלם לו שכר. ב-1928 פרסם ז'בוטינסקי את הרומן שמשון, ובו מתואר האדם היהודי החדש, שז'בוטינסקי שאף לגבש.

מארצות הברית הגיעה אל ז'בוטינסקי הצעה מ"מסדר בני ציון" לנהל בארץ-ישראל את חברת הביטוח "יהודה", וז'בוטינסקי נענה בחיוב. הוא הגיע ראשון ארצה, ומשפחתו הייתה עתידה להצטרף אליו. בהגיעו הומטרו עליו חצי ביקורת נוקבת מצד החוגים הערביים וארגוני השמאל. ז'בוטינסקי הביא לכינוס הוועד הלאומי באוקטובר 1928 ונאם בפניו על אי-אמונו בהסתדרות הציונית. הוא העלה הצעה להקים נציגות בעלת מעמד בלונדון. הדיון בהצעתו התמוסס. אז עבר ז'בוטינסקי לתקופה קצרה לערוך את העיתון דואר היום. בסוף השנה חזר לאירופה כדי להשתתף בוועידת הצה"ר השלישית, ובינואר 1929 חזר לארץ. באספת הנבחרים בתל אביב התנגד ז'בוטינסקי לעניין מסוים הקשור בבחירת הנציגים לקונגרס. לאחר שנאם פרץ ויכוח סוער שהידרדר להתקפה פיזית עליו ועל כמה מצירי הצה"ר. מתוקף היותו נציג סיעתו נסע ביולי לאירופה כדי להשתתף בקונגרס הציוני ה-16. בקונגרס תקף את התקוות שתלו בממשלתו של מקדונלד ואת היזמה להרחבת הסוכנות על ידי צירוף לא-ציונים אליה. בדצמבר חזר לארץ לתקופה קצרה. ז'בוטינסקי רצה להעיד בפני ועדת שאו בעניין פרעות תרפ"ט, אך ההנהלה הציונית שללה זאת ממנו בנימוק שהאחריות על פרוץ הפרעות מוטלת על פעילי בית"ר, וכך נאלץ ז'בוטינסקי לצאת ללונדון ולהעיד שם. לפני שיצא נאם ז'בוטינסקי בתל אביב בפני 6,000 איש נאום ביקורת חריף נגד הוויתורים לערבים ומדיניות ההסתדרות הציונית. לאחר מכן הודיעו לו כי הנציב העליון לא היה שבע רצון מנאומו. לאחר שיצא לאירופה, שללו ממנו הבריטים את אשרת הכניסה לארץ וז'בוטינסקי לא שב אליה עוד בחייו.

בשנים 1931-1932 הוביל ז'בוטינסקי בברית הציונים הרוויזיוניסטים מגמה שלפיה על הסיעה לנקוט קו עצמאי ולדרוש הכרזה כי מטרתה הסופית של הציונות היא הקמת מדינה עברית. היו מבין הרוויזיוניסטים שהתנגדו לצעדים אלה. במספר שלבים הידרדרו העניינים עד לכרישת מספר אישים, בהם מאיר גרוסמן, מן הסיעה והקמת מפלגה רוויזיוניסטית חדשה, מפלגת המדינה.

”מצביא האצ”ל” ואזהרותיו ליהודים

באפריל 1931 פרשו אברהם תהומי ועמו מפקדים מארגון ”ההגנה” והקימו ארגון מחתרת צבאי מקביל, שלימים יהיה אצ”ל. בדצמבר הגיע תהומי להסכם עם ז’בוטינסקי, שלפיו יהיה הארגון כפוף לז’בוטינסקי. בהמשך היה ז’בוטינסקי למפקד העליון של אצ”ל, והוא שמינה את מפקד הארגון וחברי המפקדה.

בתחילת 1933 עלה אדולף היטלר לשלטון בגרמניה. ז’בוטינסקי, שהזהיר עוד באוקטובר 1932 כי ”אפשר שהמצב בגרמניה ישתפר [...] אבל ליהודים יהיה רע” (ממאמר בחזית העם, 30.10.1932).

ז’בוטינסקי נואם בקונגרס הציוני ה-17, שנערך בשנת 1931 בבאזל. מאחוריו (משמאל): ארתור רופין, פנחס רוזנבלט וחיים וייצמן. ראשון מימינו: זינובי טיומקין.

ז’בוטינסקי היה כבר משוכנע כי גרמניה בראשות היטלר מהווה סכנה לעולם

עכשיו אין זה בגדר ספק [...] שהרדיפות על היהודים אינן בגדר ”בחינת הקולמוס” ושהפרק החדש שגרמניה רוצה לרשום אותו בתולדות העולם [...] – הגמוניה עולמית של גרמניה, שתושג באש ודם [...] ארץ כזו – אסור להרשות לה שתתחזק [...] חייבים תמיד לרסן אותה, לקחת ממנה את כל הצעצועים האלו, למשל הפרודדור הפולני, שלדיה, דאנציג, ולא לתת לידה סכין חדשה – למשל הזכות להדדיין; [...] ודוהי ”המלחמה” שבה חייבים להתערב גם אנן, היהודים, ובכל כוחנו דווקא.

”הצה”ר וגרמניה”, חדית העם, 12.5.1933

כולו:
”

דוגמה נוספת מ-18 באוקטובר בחזית העם:

כבר שמעתי קולות[...] המנסים להרגיע את הקהל:[...] המצב "ישתפר" רק באותו יום שבו תמוגר ממשלת היטלר בגרמניה, ואפשר שגם אז לא. כל עוד קיים בתוך העולם התרבותי משטר, החושב את היהודים רשמית לחצאי אדם משוללי זכויות, עומד כל העם היהודי תחת הסכין:[...] קודם כל צריך להשמיד מן ההיסטוריה היהודית את הזכר האחרון של "הרייך השלישי".

ז'בוטינסקי העלה כנשק נגד גרמניה יזמה לחרם כלכלי של יהודים בעולם ושל מדינות נוספות אשר יכריע את הרייך השלישי שמצבו הכלכלי היה גרוע. אולם התנועה הרוויזיוניסטית לא הייתה חזקה די הצורך מבחינה ארגונית להטלת חרם עולמי כזה, והוא נכשל גם הודות לחתימת "הסכם ההעברה" בין התנועה הציונית לגרמניה. ז'בוטינסקי גינה את ההסכם וראה בו "תקיעת סכין" בגב היהדות.

ז'בוטינסקי גם נאלץ לעסוק בעניין רצח ארלוזורוב מיוני 1933. האווירה בארץ הייתה קשה עד מאוד בין מחנה הפועלים למחנה הרוויזיוניסטי. ועדת חקירה של ההסתדרות מצאה שלושה מאנשי הצה"ר כאשמים ברצח, בהם אבא אחימאיר. ז'בוטינסקי היה משוכנע בחפותם ונרתם כולו לעניינם, ובהשפעתו ובהשפעת הרב אברהם יצחק הכהן קוק התעוררה דעת קהל לטובתם. בית דין זיכה את הנאשמים. אייזיק רמבה כתב: "עמידת הגבורה של הרב קוק[...] חוללה מהפכה בנפשו של ז'בוטינסקי, 'אם המסורת יכולה להוציא לוחם כזה', הרהר, 'ודאי יש בה עושר של ערכי מוסר' [...] העם והנוער לא ישכחו את קולך שגילה מחדש את גבורת המסורת היהודית. טלגרף אל הרב [...]". ז'בוטינסקי כינה את הרב "כהן גדול" [...] נשיא הרבנים של ארצנו הקדושה. בפעם הראשונה הרגשתי כי עוד יש לה זכות להיקרא 'קדושה' ". ז'בוטינסקי דחה לשם משפטם טיפול בכל עניין אחר, כמו הסדרת הבעיה בין תנועתו להסתדרות הציונית. האווירה ביישוב הגיעה אותו זמן לספה של מלחמת אחים, וז'בוטינסקי פנה אל הוועד הפועל של הסתדרות העובדים הכללית כדי להגיע להסכם על יחסים תקינים בינה לבין הסתדרות העובדים הלאומית. בלונדון נועד ז'בוטינסקי עם בן גוריון, ולאחר משא ומתן ממושך הגיעו השניים לכדי הסכם שיכון נורמליות בין שני הזרמים הציוניים. ועידת הצה"ר העולמית אישרה את ההסכם, אך משאל חברי ההסתדרות הכללית דחה אותו.

בהמשך גם נדחתה יזמת ז'בוטינסקי לכנס ועידה להסדרת היחסים. במקביל ארגנה תנועתו פטיציה, "תנועת עצומה" עולמית, שספגה ביקורת קשה מצד ההסתדרות הציונית ובעקבות כך חוקקה את "סעיף המשמעת" האוסר על פעילויות פוליטיות עצמאיות. עניינים אלה הביאו לפרישתם של הרוויזיוניסטים מן ההסתדרות הציונית ולהקמתה של ההסתדרות הציונית החדשה (הצ"ח) בספטמבר 1935.

יזמותיו האחרונות

באפריל 1936 התעלם הנציב הבריטי מאזהרות ששיגר אליו האצ"ל בדבר פרעות שעומדות להתרחש. שבועיים אחר כך פרצו מאורעות תרצ"ו. ז'בוטינסקי היה בספק אם האימפריה הבריטית ראויה להחזיק במנדט על השטח שבו עתיד לקום הבית הלאומי ליהודים. הוא זיהה מגמות בפולין ורומניה שצידדו בהגירת יהודים החוצה מארצם. ז'בוטינסקי קיווה כי אם תיווכח בריטניה שהיהודים נוקטים צעדים לסילוק בריטניה מהמנדט על ארץ-ישראל לטובת ממשלות אחרות, יחול שינוי בפעולותיה. בפברואר 1937 הופיע בפני ועדת פיל וטען כי על בריטניה להחזיר את המנדט לחבר הלאומים אם אינה עומדת בהתחייבויותיה. אז יצא להרצאות בדרום אפריקה וקיבל תמיכה מצד הממשלה שם לרעיון הקמת צבא עברי שיגן על הארץ ומזרח אפריקה. הקבינט הבריטי דחה את ההצעה.

כשפרסמה ועדת פיל את הצעתה לחלוקת הארץ, ובה מדינה יהודית מצומקת, החל ז'בוטינסקי לפעול אצל אנשי ההסתדרות הציונית כדי להביא לדחייתה. ז'בוטינסקי הורה באותו זמן לאצ"ל לשמור על מדיניות ההבלגה שעליה החליטה ההנהלה הציונית. לאחר שהעלו הבריטים את שלמה בן יוסף לגרדום, הורה ז'בוטינסקי לאצ"ל לשבור את ההבלגה ולפתוח בפעולות נגד הערבים בארץ-ישראל.

באותה עת גם נרקמה התכנית לפלישה חמושה של אלפי אנשי בית"ר ואצ"ל מאירופה ומרד מזוין שיביא להפלת הבריטים:

יודעים אתם שיש קבוצות אנשים בארץ, אלפים אחדים, האחראים לשבירת "ההבלגה". אותה "הבלגה" בה מילא היהודי תפקיד של עכבר והערבי היה הבעל בעיר. היהודים היו עסוקים רק בהדלקת נרות לזכר נשמות.

נאומים ב', עמ' 339

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

בסתיו 1938 החל לפעול אצל ממשלות אירופה כדי לכנס קונגרס שידון בבעיה היהודית באירופה. כשפורסם "הספר הלבן" של 1939, ובו הגבלות לעליית 75,000 יהודים בלבד, הורה ז'בוטינסקי להגביר את קצב העלייה הבלתי לגלית שקיימה תנועתו, "עליית אף על פי".

כל אותה עת חרד ז'בוטינסקי מפני קטסטרופה נוראה העומדת ליפול על היהודים באירופה:

”לעיתים חושש אני כי השעה כבר מאוחרת יותר מן השעה האחת עשרה; יתכן כי הנה כבר צלצלה השעה השתים עשרה, כלומר חצות הלילה, כלומר – הסוף; [...] האנושות יושבת ומצפה למלאך המוות, ובקרוב אנושות זו אנחנו, אנחנו היהודים.

המשקיף, 27 בינואר 1939

ואני אומר לכם, חברים נכבדים, כי אין זה מעבר אל סדר היום אלא אל החורבן. ח-ו-ר-ב-ן, למדו את המילה הזאת בעל פה, והלוואי שאתבדה; [...] לא יתכן כי מישוהו מאתנו יאמין כי שנתו של הזאב תאריך ימים.

המשקיף, 30 ביוני 1939

”נדם לבו הסוער”

בזמן מלחמת העולם השנייה יצא ז'בוטינסקי לארצות הברית במשלחת הסברה של הצ"ח למען הקמת צבא עברי. אז ביקר במחנה קיץ של בית"ר באזור ניו-יורק, ובכ"ט בתמוז ת"ש, 4 באוגוסט 1940, היכה אותו שבץ והוא נפטר. רק הוא עצמו ידע, בשנותיו האחרונות, על מחלה בלבו. מותו הפתאומי הדהים את חסידיו ומתנגדיו. יגון קודר ירד על תומכיו ואנשי תנועותיו. לפי העיתון דבר מ-8 באוגוסט, הודיעה משטרת ניו-יורק על מסע הלווייתו כי "הייתה זו ההלוויה הגדולה ביותר שניו יורק ראתה". ז'בוטינסקי נקבר בבית העלמין ניו-מונטיפיורי בלונג איילנד.

בקשתו האחרונה, שנכתבה בנובמבר 1935, הייתה להעלות את עצמותיו לארץ-ישראל רק בפקודה של הממשלה העברית. ממשלת בן גוריון לא נתנה יד לדבר בשנותיה הראשונות של המדינה. רק ב-15 במרס 1964 התיר ראש הממשלה לוי אשכול להעלות את עצמות זאב ורעייתו יוהנה למנוחת עולם בארץ-ישראל. הם קבורים בהר הרצל בירושלים, סמוך לקבר חוזה המדינה. ביום השנה לפטירתו מתנהל טקס ממלכתי במקום.

קבריהם של זאב ויוענה ז'בוטינסקי; מאחור קבריהם של ערי ז'בוטינסקי ואשתו, סמוך לחלקת גדולי האומה בהר הרצל

הודעת אבל של בית"ר על פטירתו של זאב ז'בוטינסקי

מורשת ז'בוטינסקי

במהלך שנות פעילותו, יצא ז'בוטינסקי כנגד הזרם המרכזי בתנועה הציונית. הוא התנגד לאופיין הסוציאליסטי של הציונות ושל ההתיישבות, למדיניותן הפשרנית מדי לטעמו במשא ומתן עם הבריטים ולמדיניות ההבלגה כנגד האלימות הערבית. בניגוד לזרם המרכזי של התנועה הציונית, אשר הדגיש את ערכי ההתיישבות ופיתוח הארץ, ז'בוטינסקי הדגיש את הממד הצבאי וזכות היהודים להילחם בכוח על מולדתם. ז'בוטינסקי ראה בחזונו צבא יהודי גלוי ועצמאי בארץ-ישראל - חזון אשר לא זכה לראות את התגשמותו.

ז'בוטינסקי היה אדם שמשך אליו בכוח אמונתו העזה תומכים וחסידים. זרם שלם בציונות נבנה סביב רעיונותיו ודמותו. עם זאת, רבים התנגדו לו בעם היהודי ובקרב אנשי הציונות על שבחר פעמים רבות את עמדת האופוזיציה וההתרסה נגד עמדת התנועה הציונית הרשמית ומוסדות היישוב. המחלוקת העזה בין ז'בוטינסקי ותומכיו לבין יתר מנהיגי הציונות הביאה אותו בסופו של דבר לפרישה מההסתדרות הציונית ולהקמת הסדרת ציונית "אלטרנטיבית". תנועת הפועלים ראתה בו ובתנועתו יריב אידאולוגי, והעוינות בין המחנות נשארה גם שנים לאחר מותו.

בשל חוסר פשרנותו המדינית, עמדתו התקיפה כנגד האלימות הערבית, התנגדותו לסוציאליזם והחשיבות הרבה שהעניק לצבא, נחשב ז'בוטינסקי לאחד מאבות הימין הישראלי, אשר היווה במשך שנים ארוכות את האנטי-תזה למחנה הפועלים. פרט לפועלו הצבאי והמדיני, הותיר אחריו ז'בוטינסקי נכס תרבותי גדול של יצירות ספרותיות, תרגומים, נאומים ומאמרים ברמה אמנותית גבוהה.

ז'בוטינסקי, אשר היה מגדולי המנהיגים הציוניים והוגי הדעת היהודים בעת החדשה, מונצח בעשרות מקומות, מבנים ורחובות בישראל. ב-2005 חוקקה הכנסת את חוק ז'בוטינסקי לציון זכרו ופועלו. מורשתו עודנה מונחלת על ידי מוסדות שונים לציבור ולנוער בישראל. כתביו על מספרם העצום שמורים בארכיון של מכון ז'בוטינסקי במצודת זאב בתל אביב.

כתביו

- « סדרת כתבים, הכרכים: אומה וחברה, אספרטקוס, בדרך למדינה, בסער, חמשתם, זכרונות בן דורי, כתבים ציוניים ראשונים, מגילת הגדוד, מכתבים, נכר (מחזה), נאומים א', נאומים ב', על ספרות ואמנות, סיפור ימי - אוטוביוגרפיה, סיפורים, פליטונים, רשימות, שירים, שמשון. פורסמו בהוצאת ערי ז'בוטינסקי בשנים תש"ז-תשי"ט.
- « לתיקונו של עולם (משנתו החברתית והכלכלית, 2001), למהותה של הדמוקרטיה (משנתו הליברלית והדמוקרטית, 2001), תגר ומגן (ז'בוטינסקי והאצ"ל, 2004), אילן מצל בגיא (ז'בוטינסקי ושירתו, 2005) בהוצ' המסדר ע"ש זאב ז'בוטינסקי.
- « איגרות, כרכים א'-ח', הוצאת מכון ז'בוטינסקי והספריה הציונית, ירושלים, תשנ"ב-תשס"ו.
- « קובצי מאמריו מראזסוויט - עקרונות מנחים לבעיות השעה, הדרך אל הרוויזיוניזם הציוני (1923-1924), הרוויזיוניזם הציוני בהתגבשותו (1925-1929), הרוויזיוניזם הציוני במאבקיו (1930-1931), הרוויזיוניזם הציוני לקראת מפנה (1932-1934), בהוצאת מכון ז'בוטינסקי 1984-1986.
- « חזית המלחמה של עם ישראל, הוצאת ת' קופ, ירושלים, תש"א.
- « מדינה עברית - פתרון שאלת היהודים, הוצאת ת' קופ, תל אביב, תרצ"ז.

הצצה אל עולמו האישי - מכתבים אישיים

מכתב אל רעייתו, יוהנה ד'בוטינסקי, 17.9.1918

ירושלים, 17 בספטמבר 1918

יקרתי,

אינני יודע כיצד כותבים מכתבים כאלה. חטאתי מאוד לך ולערי. ייתכן שהייתי נוהג ביתר אצילות אילו נשארתי בשלווה ביפו, כפי שהכול ביקשו ממני. אבל אינני יכול לשכוח משפט אחד שלך, שאולי שכחת אותו. בלונדון אמרת לי: 'אני כל כך שמחה שאינך מוג לב'. בעניינים אלה יש דבר מה שהוא חזק מאתנו. אני נשבע לך, שלא איכפת לי מהי דעת הבריות, אבל מטרידה אותי המחשבה שאי פעם יוכיחו אותך ואת ערי בגללי. סלחי לי אהובתי, שנדדמנתי בדרכך והסטתי אותך מנתיבך, ועתה אני זונח אותך ואת ערי במצב של חוסר אונים. הייתי מאוד רוצה שלא יהיה זה כך. אבל אני מאמין באופיך ובכוחך, ומאמין שתחדיקי מעמד וגם תדעי ליצור בשביל ערי את אשר לא הצלחתי אני ליצור. משאיר אני מכתב לרודוב ולדלצמן, בו אני מבקש מהם לתת לך משרה, לפרסם את חיבורי וכמו כן יש בו עוד הוראות אחדות. הם יראו לך את המכתב ותוכלי לבטל בו כל אשר תרצי. הרי זה מעט או לא כלום, אבל אולי יש אלוהים והוא יעזור. עיניתיך הרבה, אניה, אך במשך כל חיי היית אהבתי הגדולה.

זה שנים רבות שכל חלומותיי הולכים ונמוגים. פעלתי סתם כך, קצת מתוך רגש החובה וקצת מתוך הדחף של כישרונותי. אבל לבי לא היה בכל אלה. החלום היחיד שנותר לי הוא להיות בנחת עמך ועם ערי, ולו רק שנים אחדות, כדי לגמול לך על הכול. אך לא נסתייע הדבר (אם תקבלי מכתב זה).

לחש מנומס לא יגיע למח,

רק בעקה

השבור את

הדממה

אולי אוריש לך ולערי שם טוב, הבריות יסירו את כובעייהם כשתעברי על פניהם.
האמיני לי, זה הערך היחיד שאני מרגיש בכל האירוע הזה.

על ערי להיטיב לדעת עברית. בכל השאר אינני מייעץ לך מאומה. את תמיד יודעת טוב ממני ומיטיבה אף לעשות; וסומך אני עלייך ויודע כי אלוהים ובני אדם יקנאו בך בגלל בנך.

סלחי-נא לי על הכול, אנלי, מפני שאני אוהב אותך, גם אם לא ידעתי להראות זאת. לעתים קרובות נזכר אני בקורותינו למן הערב הראשון בדגטיארנאיה עד אותו יום בסאותהמפטון. זהו פרק זמן של עשרים ושלוש שנים. אילו היו מחזירים לי שנים אלה, הן יכלו להיות מאושרות יותר. אך לא, לא היה ולא יוכל להיות משהו יפה יותר מן הדיכרון השמור עמי. אני מנשק את ידייך, אהובתי, אין לי חשק לכתוב עכשיו באופן אחר, אבל קראי כל מכתב ממכתביי הישנים מווינה, וזכרי כי יכולתי לכתוב אותם גם היום.

הראי מכתב זה גם לערי ביום מן הימים, שכן הוא מופנה גם אליו.

ישמרכם האל.

ולודיה.

אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
זהי ארצי

מכתב אל בצלאל יפה, 12.9.1918

ירושלים, 12 בספטמבר 1918

ידידי היקר והנכבד,

אמרת לי שלא תוכל בשום אופן לקרוא עברית כתובה באותיות רומא. הנה דוגמה. אני בטוח, שלמרות כל החידוש שבדבר, תבין את מכתבי זה בלי כל קושי. ובפרט הגברת, שגם היא שונאת את האותיות המרובעות כמוני, תבין בלי שום ספק.

באנו הנה אתמול בשעה 3. לא השגתי מרכבה כדי לנסוע היום, אבל מחר נותנים לי box-car אשר יובילני עד המחנה עצמו, וחוצץ מזה נותנים לי סל ענבים בשביל פטרסון.

היו שלום שניכם!

ממני הקטן,

י'

מכתב אל אחיינו (בן אחותו), יונה קופ, אב תרע"ג (1913)

אוסטריה, אב תרע"ג

יונה היקר, אחי וידידי!

מה כאב לבי על אשר לא אוכל לקחת חלק בחגך זה (חגיגת בר המצווה) אשר מכמה שנים קיוויתי לשמוח בו יחד עם כולכם. ואולם האמינה, שגם מרחוק תשתתף בו נפשי. אשמח ביום הזה לא רק מפני שאתה בן-אחותי האהובה.

לא רק מפני שידעתי ואהבתי אותך עוד מימי ילדותך הראשונים: אשמח בחגך, יען כי בטוח הנני, שביום הזה יוסף פועל חדש, פועל טוב וישר על החיל הגדול הנלחם את המלחמה הקשה בעד עמנו. אני מאמין, כי בכל ימי חיך תהיינה האומה העברית, השפה העברית, הארץ העברית יקרות וקדושות בעיניך, כאשר הן יקרות וקדושות עליך ביום הזה.

אל נא תחושב, אחי החביב, כאלו כתבתי לך את המלים האלה לשם מוסר, כמורה לתלמידו או כדקן לילד. לא יקירי, אני כותב לך כחבר לחבר, כרע לרע, כאח אל אח. אין אתה ילד בישראל מן היום הזה, וכבר אני רואה בך את האיש העברי, אשר יחד עמו אני מקוה לעבוד את עבודת ישראל וציון גם בארצות-הגלות וגם בארצנו.

ואם תמלא התקווה הזאת, אז תשמח עליך אמך, אשר אין לה שמחה ותקווה בעולם מלבדך, אמך אשר היא פועלת גדולה ונמרצת על שדה-העבודה העברית;

תשמח עליך דקנתך [סבתך], אשר נטעה בלבבנו את הזרע הראשון של רוח עברי.

ואם יש חיים בין יורדי-דומה, ישמח עליך גם אביך הישר והאומלל.

היה שלום, ידידי ואחי, וגדלת חזק בגוף וברוח, והיית לאדם ישר וחדק, ליהודי נאמן וגאון.

אני מברך אותך בכל לבי ומנשק את ראשך בדמעות אהבה על העינים.

זאב

היחיד והאומה בהגותו של זאב ז'בוטינסקי

נקודות למחשבה ולהתייחסות

השקפת עולמו של ז'בוטינסקי

- « הזיקה בין עם ישראל לארץ-ישראל.
- « התפתחות העם היהודי בתקופות שישב על אדמתו ובתקופת הגלות.
- « הייחוד הלאומי של עם ישראל ומקומה של הדת בחייו.
- « האתגרים העומדים בפני העם היהודי בעידן החילון וההשכלה.
- « הציונות והתחייה הלאומית.
- « תפקיד הנער במפעל התחייה הלאומית.

נקודות נוספות להרחבה

- « ביטויים לתפיסתו של ז'בוטינסקי במציאות חיינו כיום.
- « מידת הרלוונטיות של רעיונותיו בימינו.
- « אתגרים בחברה הישראלית לאור הגותו של ז'בוטינסקי.
- « היחיד והאומה בהגותו של ז'בוטינסקי במבט ביקורתי.

קטעי מקורות

”
מאז הפסיד עם ישראל את ארצו, פסקה היהדות מלהשתנות ומלהשתכלל. היא קפאה תחתיה על אותה דרגה בה נמצאה ברעום הרעם של אובדן המולדת. המחשבה הדתית-המוסרית של היהודים, שהייתה עד אז יוצרת במרץ רב ערכים חדשים אשר פילסו את הדרך לנצרות, – מן הרגע ההוא היא מכוונת כולה לשמירת המטען הדתי הישן ולגידורו מפני יסודות חדשים כל שהם. לפני היות הגלות היה היהודי מטפח את הכרתו הדתית כפרח, שיש להשקותו מים כדי שיפרח וישגשג, יגבה ויתרחב; אך מן היום הראשון של הגלות שלל היהודי מן הפרח כל אוויר ומים ולא הניחו עוד לגדול – הוא ייבשו, ואת הפרח המת סגר במזודה, ובלבד שלא ישנה את צורתו. מה פירוש הדבר? כלום כך נוהגים עם אוצר קדוש שלמענו מקריבים מאות בשנים קורבנות כבדים מנשוא? [...] יש רק פתרון אחד ויחיד [...]: הגוויה המתה היא בוודאי לא האוצר הקדוש עצמו, אלא רק המעטפת או הקליפה של אותו אוצר. [...] לא הדת אלא הייחוד הלאומי הוא – הוא אותו אוצר קדוש, שעמנו שמר ושומר עליו בעקשנות כזאת. אצל כל עם החי חיים תקינים, מהווים הארגון הלאומי והארץ הלאומית את הגדר והמגן לאישיותו הלאומית. ישראל הפסיד את שניהם; אז נתעורר בו יצר הקיום הלאומי, ונאחז בכל כוחו בדבר היחיד שעשוי היה לשמש חומה אטומה, להפריד בין ישראל לגויים, ויחד עם זה להיות מלט שייבצר את מבנהו הפנימי של העם עצמו: הדת. [...] לכן, כשהדת הייתה לנו תחליף לאדמה, מיהרנו לעשותה קודם כל מוצקת וקפואה. אנו חנטנו אותה... כל זה אין בו כדי להפחית את ערך היהדות. להיפך, כדי שהדת בלבד תוכל לתפוס במשך מאות בשנים את מקום הארץ הלאומית והארגון הלאומי צריכה היא להיות באמת דת כבירה, דת שמרובים בה דירעוני האמת הנצחית. ואף על פי כן, מילאה אצלנו התורה בימי הגלות לא את תפקיד המטמון עצמו, אלא רק את תפקיד המשמר המגן עליו. ומשמעות חשובה עד מאוד חבויה בעובדה כי דווקא כעת, כשאמונת אבותינו הולכת וגוועת, והיהודים המתקדמים מאבדים על ידי כך את שריון היהדות, שהיה מגן אצל אבות אבותינו על הייחוד הלאומי מפני סכנת הטמיעה בין הנוכרים – דווקא כעת מתחילים אנו לשאוף בגלוי ובקול רם גם אל הארץ הלאומית וגם אל הארגון הלאומי, כלומר, דווקא אל אותם הדברים שהדת שימשה להם תחליף עד הזמן האחרון.

כתבים – ציונות וארץ ישראל, כרך "כתבים ציוניים ראשונים", ייבריסקאיה ד"רן, 1984, עמ' 117–119

”
 אם טובה ואם רעה,
 אם קלה ואם קשה,
 אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

מהו הייחוד הלאומי היהודי; מה בעצם, מציירים אנו לעצמנו באומרנו "יהודי אמיתי", באותם רגעים נדירים כשאנו מבטאים מילים אלו לא מתוך בושא אלא מתוך גאווה. כלום זה אותו טיפוס של יהודי בו אנו נתקלים על כל צעד ושעל? – הכל מבינים שלא; שהרי יהודי זה, בן דורנו, מכוסה משקע עבה של השפעות מן התקופה הארוכה של אכילת לחם זרים תחת קורת גג נוכרית, ומשקע זה אף חדר אל נשמתו פנימה, ואילו אנחנו מבקשים דווקא אותו גרעין טהור של הייחוד הלאומי. [...] אותו גרעין הייחוד הלאומי [...] [ש] נולד לא בכור אלא לפני היות הנכר. כלומר – בארץ ישראל. כל אשר כיסה את גופנו ואת נפשנו בדורות התפוצה אינו יכול להיכלל בייחודנו הלאומי, כשם שצלקת של פצע או אדמומית שנוטרת מסטירת לחי אינן יכולות להיחשב כתווי פנים. כל התווים החדשים, שאולי נתווספו לנו אחרי שגלינו מציון, מהווים שכבות נוכריות, לא יהודיות. אכן הגרעין האמיתי של ייחודנו הלאומי הוא פרי טהור של ארץ ישראל. [...] ואולם, התפתחותו הבלתי מופרעת של ייחודנו הארצישראלי לא תיתכן אלא על אותה קרקע ובאותה סביבה טבעית, שבהן נוצר אי פעם אותו הייחוד. אקלים אחר, צומח אחר, הרים אחרים, יסלפו בהכרח את הגוף והנפש שנוצרו על ידי האקלים, הצומח וההרים של ארץ ישראל; שהרי הגוף הגדעי והנפש הגזעית אינם אלא תולדה משילוב מסוים של גורמי הטבע, ולטעת ייחוד גדעי מסוים בסביבה טבעית אחרת פירוש הדבר – לחרוץ את דינו לפשיטת צורה וללבישת צורה חדשה, נוכרית. [...] ומכיוון שאין לתאר בשום פנים את התפתחותו המקורית של ייחוד ארצישראלי זה מחוץ לגבולותיה של ארץ ישראל, מוכרחה דרכה של התנועה העממית להוביל לארץ ישראל, ויהי מה.

כתבים – ציונות וארץ ישראל, כרך "כתבים ציוניים ראשונים", ייבירסקאיה ד"ר, 1904, עמ' 122

”
לפני בואנו לארץ ישראל לא היינו עם ולא היינו קיימים. על אדמת ארץ ישראל נוצר, מְשֻׁבְּרֵי עמים שונים, העם העברי. על אדמת ארץ ישראל גדלנו, עליה היינו לאזרחים; בייצרנו את אמונת האל האחד נשמנו אל קרבנו את רוחות הארץ, ובהיאבקנו לעצמאות ולשלטון אפף אותנו אווירה והדין את גופנו הדגן שצמח על אדמתה. בארץ ישראל התפתחו רעיונות נביאינו, ובארץ ישראל הושמע לראשונה "שיר השירים". כל אשר עברי בקרבנו ניתן לנו על ידי ארץ ישראל; כל השאר אשר בנו – איננו עברי. ישראל וארץ ישראל – חד הן, שם נולדנו כאומה ושם בגרנו. וכאשר באה הסערה והטילתנו אל מחוץ לתחומי הארץ, לא יכולנו עוד לגדול, כפי שלא יוכל לגדול עץ שנעקר מן הארץ, וכל חיינו הוקדשו רק לשמירה על ייחודנו זה שנוצר בארץ ישראל.

כתבים – "ציונות וארץ ישראל", כרך "כתבים ציוניים ראשונים", ייבויסקאיה ד"ר, 1904, עמ' 123–124

”
 אם טובה ואם רעה,
 אם קלה ואם קשה,
 אם אלה ואם יקרה,
אזדי ארצי

עיבוד מודרני מתוך הגדת שיק מאת ארתור שיק
 לדמויות ארבעת הבנים, לודז', 1934

”טיפוסי” בנים בעם ישראל – “ארבעה בנים”
 (משוכתב)

החייאת העברית בעולם הגויי מוסיפה כבוד לציונות, מגבירה את כוחה הפוליטי. עשו ניסיון בעצמכם אם תמצאו הדדמנות לכך. קחו גוי פשוט, תנו לו להקשיב לשיחה בעברית, תחכו עד שישאלכם “איזו שפה היא זאת?” תענו בקיצור: “שפת התנ”ך” – ותשמעו מה תהיה אחרי כן השאלה השנייה. היא תהיה: “מה נשמע אצלכם בנוגע לארץ-ישראל?”. אן המדובר באותו הנס, הפלא הגדול, אשר עליו שמע העולם בכל מאות שנות תולדותיו משחר ילדותו: כוח הדיכרון, עוצמת העקשנות, שיכולה לקחת חוט, שנפסק לפני יותר משישים דורות – לקחתו, להסיר ממנו את אבקו, לקושרו מחדש ולמשוך אותו הלאה, לעוד שישים דורות.

הצפירה, דאר היום, 5.1.1931

בית”ר רואה בשפה העברית את שפתו הלאומית היחידה והנצחית של עם ישראל. בארץ-ישראל עליה להיות לשפה היחידה השלטת בכל שטחי החיים של היהודים; בארצות הגלות היא צריכה להיות לפחות שפת הלימוד, למן גן הילדים ועד לבית הספר התיכון. בחינוכו של כל ילד יהודי עליה לשמש הראשית והיסוד לכול; וילד שאינו יודע עברית, אינו יהודי שלם – ואפילו הוא בית”רי... שפה לאומית היא השפה שנולדה יחד עם העם והיא מלווה אותו, בצורה זו או אחרת, בכל דרך חייו הארוכה: הלא זו היא השפה העברית.

”רעיון בית”ר, 1934

כל ציוני חייב לגזול לפחות דקות מספר ליום ולייחדן ללימוד שפתנו הנהדרת. [...] יש אנשים, שהיו מתחילים ללמוד, אלא עדיין לא מצאו שהות לכך, או שהסיכוי ללמוד לבדם נראה להם משעמם או יקר מדי. אנשים כאלה צריכים להתלכד בקבוצות, להזמין יחד מורה טוב ולסייע איש ביד רעהו. [...] מלבד זאת צריך כל אדם היודע את השפה, לדרוש אותה מידה של ידיעה גם מקרוביו ומידידיו, לעורר אותם ללימוד וללמדם ללא שכר.

כל מי שסיגל לעצמו את השפה, אפילו במקצת, חייב בכל מיני דרכים לגבש את ידיעותיו: לקרוא מדי יום ביומו לפחות 25 עמודים מתוך ספר או עיתון עברי, לנהל יומן בשפה העברית, לכתוב מכתבים ואף לשיח בלי כל בוש, בזכרו את המימרה הצרפתית הנכונה: כדי לדבר היטב, צריך לדבר תחילה דיבור גרוע. הכרח מוחלט הוא שבכל סניף יהא קיים לפחות חוג אחד של ”דוברי עברית“. [...] כשיש מספר מספיק של דוברי עברית, מן הראוי לגשת מיד להצגת מחזות בעברית: תמיד יימצא קהל, ואף אם מתוך סקרנות יבואו אחדים שאינם יודעים את השפה, טוב הדבר ויפה – זה עלול להמריצם ללמוד.

כתבים – מה לעשות?, כך ”כתבים ציוניים ראשונים“, 1905, עמ' 187–189

אני מצפה ל”עירור” של בית”ר. צחוק ולעג הוא לענות לי בתירוצים על דבר ה”קושי” שבלימוד העברית: אל תספרו לי בדיות, ידידי הצעירים – אין שום ”המעצור“ הוא אחר לגמרי: חוסר ה”דר“. אין זה לפי ה”דר“, שיקראו לעצמם ”בית”רים“ בחור או עלמה, ילבשו את החולצה החומה כאדמת ארצנו, יעמדו כאילו מוכנים לשירות וקורבן – אבל את הקורבן הראשון והקטן, את לימוד שפתנו, עוד לא הקריבו: אין זה לפי הדר.

נא לאסוף בימים אלה את כל הקננים ואת כל הדרגות ולמסור להם, בשפה שיבינו אותה, את דבריי אלה: הא לכם שנה, ידידי הצעירים, שנה בעלת תריסר חודשים, ובסוף השנה, או שתבינו עברית, או – תעזבונו. אני רוצה לדעת אם ”קשה“ הדבר או קל: בענייני הדר בית”רי אין קל ואין קשה.

עולמו של ד'בוטינסקי – מבחר דבריו ועיקרי תורתו, חזית העם, 1934, עמ' 370

”
 אם טובה ואם רעה,
 אם קלה ואם קשה,
 אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

על הבית"רי להיות איש בעל עיניים פקוחות, מוח צלול ולב רחב, איש היודע להתייחס בכבוד הרב ביותר אל כל השאיפות הנעלות של בני דורו: בייחוד מאחר שמיטב השאיפות האלו מקורן ביהדות – כמו הפציפיזם או, בייחוד, המלחמה לצדק חברתי: שניהם נובעים מהתנ"ך שלנו, ותקוותנו החדקה, שדווקא המדינה היהודית היא שתורה לעולם את דרך האמת לשלום עולם ולסדר חברתי. אולם לפני הכול צריך העם היהודי להקים את מדינתו, ותפקיד זה כה קשה הוא וכה מסובך, שהוא תובע את כל כוחותיו של דור שלם – ואולי גם יותר מדור אחד, ועל כן על הדור הנוכחי של הנוער היהודי להקדיש את עצמו כליל לתפקיד האחד הזה.

ד'בוטינסקי, האיש ומשנתו, יוסף נדבה, משרד הבטחון, 1980, עמ' 172

”
 הנוער אינו קברניט של האומה, אך הנהו המצפן בידי הקברניט. כמחט המצפן הפונה תמיד לצד הכוכב הנצחי, כן הנוער הנו המצפן-המצפון לקברניט האנייה, ואוי לה לאנייה שאין קברניטה נשמע למצפן, ואוי לנוער שאיבד את הנטייה המגנטית לצד האמת הנצחית.

אסיים באגדה:

יש אגדה קווקזית על נודד שהלך בהרי קווקאז, ולפתע שמע קול אנחה בוקע ועולה מבין ההרים. פעמים אחדות שמע אנחה זו עד שהבחין במילים. בשפת יוון העתיקה שאל הקול: העוד יש אש בארץ? אז הבין הנודד שזהו פרומתאוס, הטיטאן, שהביא לארץ את הניצוץ הראשון של האש שממנו נתפתחה כל תרבותנו, ועל כך נענש מידי דאוס. [...] כל אחד מכם מילא או ימלא את תפקיד זה של פרומתאוס לפי כוחו... ובתור אחד מן המדליקים של רוח הנוער בישראל, שלו ולטובתו עבדתי ואעבוד כל שארית ימי, אני פונה אל היהודים והיהודיות, שעוד לא באו בימים, דווקא כאן בתל-אביב ושואל: "היש אש? הנוער אתם?" אין לי צורך בתשובתכם במחויאות כפיים, כי אם בחייכם תתנוה כולכם, והדור הבא יראה בחייו אם נתתם תשובה על שאלתי זו אם לא. עליכם ליתן את התשובה.

יוסף נדבה, "קריאה אל הנוער", ד'בוטינסקי האיש ומשנתו, משרד הבטחון, 1980, עמ' 121-126

פריטי המידע באדיבות מכון ד'בוטינסקי, אתר מכון ד'בוטינסקי

<http://www.jabotinsky.org/hebsite/content/T2.asp?Pid=118&Sid=2>

לחש מגומס לא יגיע למח,

רק בעקה

תשמור את

הדממה

משורר, סופר, מתרגם ועיתונאי

נקודות למחשבה ולהתייחסות

- « השפעתו על המהלכים ההיסטוריים כעיתונאי וכפובליציסט, כמשורר וכסופר.
- « מקומה של תפיסת עולמו ביצירתו ובהגותו.
- « תפקידה של האמנות בתפיסתו של ז'בוטינסקי.
- « תרומתו ליצירה העברית.

נקודות נוספות להרחבה

- « ביקורת ספרותית על אחת מיצירותיו.
- « המלצה על אחת מיצירותיו.
- « דיון בשאלה: אילו היה חי, מה היה ז'בוטינסקי אומר על הספרות העברית בימינו?

עיתונאי וכפובליציסט

- « בשנים שלאחר פרעות קישינב, היה ז'בוטינסקי לראשון ההוגים והפובליציסטים של ציוני רוסיה. הגשמת מטרתם, שכללה הקמת מוסדות חינוך והפצה רעיונית רחבה באה בד בבד עם המאבק בנהירת הנוער אחרי הזרמים המהפכניים וההתבוללות בקרב היהודים.
- « באותה שנה עבר ז'בוטינסקי מאודסה לפטרוגרד, ושם הצטרף למערכת העיתון ראזסוויט (השחר). מאמריו בעיתון, אשר דנו בענייני היום ואף סקרו מאבקים לעצמאות לאומית באירופה, הציבו אותו כאחד מראשוני הכותבים הפוליטיים של יהדות רוסיה. במאמריו ובנאומיו הסוחפים המשיך לצאת ישירות נגד ההתבוללות ונגד המהפכנים והליברלים הרוסים, אשר לא האשימו את השלטונות על צעדיהם האנטישמיים, וזאת כדי שלא יהיו "מזוהים עם היהודים".

- « ב-1906 התקיימו כנסים של העיתונות היהודית ברוסיה, וז'בוטינסקי היה המוביל בניסוח ההצעה שיש להקנות ליהודי רוסיה מעמד לאומי עצמאי. ז'בוטינסקי הוציא לאור סדרת מאמרים ובהם פתרונותיו לבעיית היהודים בתחומי רוסיה ובכלל זה הצעה לאוטונומיה לאומית ועיגון זכויותיהם בחוק. רעיונותיו אלה היו חלק משמעותי מהחלטת ועידת הלסינגפורס מסוף נובמבר אותה שנה, שלפיה יש להקנות למיעוטים זכויות לאוטונומיה לאומית.
- « ב-1908 התחוללה מהפכת "התורכים הצעירים", אשר הפיחה תקוות אצל ראשי הציונות כי שליטיה החדשים של האימפריה יגלו יחס נוח יותר למטרות הציונות ואולי אף יסייעו לה בהגשמתן. ז'בוטינסקי נסע לקושטא (איסטנבול) ופרסם שם סדרת מאמרים כחלק ממאמצי הסברה כתובה בעד הציונות. בהמשך אותה שנה פנתה ההסתדרות הציונית אל ז'בוטינסקי בבקשה שיעמוד בראש מערכת ההסברה שהוקמה באימפריה העות'מאנית. כך קמו להם מספר עיתוני הסברה ציוניים בשפות שונות, וז'בוטינסקי פיקח עליהם. ז'בוטינסקי גם בפעילות הסברתית ונפגש עם אנשי שלטון ומנהיגים של מגזרי מיעוטים.
- « בשנת 1917 פרסם את הספר תורכיה והמלחמה, ובו בחינה של הקיסרות העות'מאנית וביקורת על האסטרטגיה הבריטית במלחמה.
- « בסתיו 1923 שלח רזסוויט את ז'בוטינסקי למדינות הבלטיות למסע הרצאות. הרצאותיו ונאומיו בפני סטודנטים ואגודות צעירים ציוניים הפגישו אותו עם תומכים רבים בפעולותיו ורעיונותיו בעניין הגדוד העברי ומדיניות ההסתדרות הציונית. באותה שנה גם פרסם ז'בוטינסקי בעיתונו את המאמר "על קיר הברזל" (אנחנו והערבים).

משורר, סופר ומחזאי, מוציא לאור ומתרגם

ז'בוטינסקי הושפע מהאווירה הרב-תרבותית והקוסמופוליטית שאפיינה את אודסה עיר הולדתו. יצירתו הספרותית התפרשה על פני סוגות ספרותיות רבות, כמו רומן, דרמה, שירה, ביקורת ספרותית ופיליטון - וזו האחרונה אפיינה אותו במיוחד והוא ראה בה אמנות לשמה. הוא אף חיבר אוטוביוגרפיה.

בספרות ובאמנות ראה ז'בוטינסקי האינטלקטואל מכשירים לחינוך העם. הוא תפס את האמנות כמחנכת וכמעצבת את דמות היחיד ואת דמות החברה ובאמן ראה מנהיג בעל שליחות. האמנות מעלה את האדם לדרגה רוחנית-מוסרית גבוהה יותר, "האמנות היא השתקפות החיים, סיכום סגולותיהם", אמר. הוא כתב בשפות רבות, בהן עברית, יידיש, אנגלית, רוסית וגרמנית, ותרגם לעברית יצירות רבות ממבחר הספרות המערבית. לא בכדי בחר לתרגם את היצירה אספרטקוס מאת רפאל ג'וביניולי, המשקפת את רוח המרד לשחרור לאומי, ואת הפואמות "העורב" ו"אנבל-לי" מאת אדגר אלן פו. כן תרגם קטעים מתוך פאוסט מאת גתה, ואת שירי ביאליק לרוסית. תרגומו ל"העורב" של פו נהפך ליצירה קלאסית ונכלל בספרי הלימוד של בתי הספר בארץ.

הרומן ההיסטורי שמשון שכתב ז'בוטינסקי בשנת 1927, ובו סרטט את דיוקנו של היהודי החדש, משקף את עולמו היהודי-ציוני-רוויזיוניסטי. שמשון מוצג כגיבור לאומי בעל שליחות, הקשור אל בני עמו אך בה-בעת נמשך גם אל העולם הנכרי. הוא נועד להיות הראשון מבין טרילוגיה תנ"כית. רומן חשוב נוסף פרי עטו הוא חמשתם, שראה אור בשנת 1936. הרומן מתאר את יהודי רוסיה דרך סיפורה של משפחה יהודית מתבוללת - משפחת מילגרום מאודסה. הסיפור עוקב אחר התפוררותה של המשפחה על רקע שלהי המאה ה-19 ומבליט את נגע האנטישמיות. ז'בוטינסקי התמחה בכתיבת סיפורים קצרים, המתאפיינים בתיאורים ריאליסטיים מחיי היום-יום.

בעיני ז'בוטינסקי היה התאטרון אמנות שאינה נופלת מהספרות, אך האמנות הנעלה ביותר הייתה המוזיקה, שרק היא "מסוגלת ללכוד את כל נשמת האדם ולהביע שמחה וצער, יגון וששון".

בתוך הספרות, השירה, לפי ז'בוטינסקי, עולה לאין שיעור על הפרוזה: "אמנות קורא אני רק לאמנות המשורר", הכריז. הוא תרם להתפתחות השירה העברית החדשה. שיריו הלאומיים מתאפיינים באהבה

לארץ-ישראל ובקריאה לעם היהודי בגולה להתעורר ולהילחם באויביו. ב"שירי ציון" שלו, המגויסים לרעיון הציוני, שנכתבו בעברית, הוא הציג את תורת "הציונות הגדולה". השירים שימשו המנונים לתנועות נוער ולסטודנטים. ז'בוטינסקי כתב גם שירי חול, כמו: "שיר מבריוח מכס", והשיר "שאפלוק" ובו לראשונה ביטא את השקפתו על עליונות היחיד וכוחה של האהבה.

מתוך: אתר מכון ז'בוטינסקי <http://www.jabotinsky.org/hebsite/content/t2.asp?Sid=3&Pid=66>

« ב-1911 ייסד ז'בוטינסקי עם אחד ממכריו הוצאת ספרים, שבמסגרתה הוצאו לאור יצירות מופת עולמיות מתורגמות לעברית. ז'בוטינסקי תרגם בין היתר מיצירותיהם של פול ורלן, אדמונד רוסטאן, את הרומן אספרטקוס [לארתור קסטלר] ואת "העורב" [אדגאר אלן פו]. תרגומו לפואמה זו של אדגר אלן פו הוא מתרגומיו המפורסמים ביותר.

« בעת שהותו בפריז, הצטרף כשותף אל ד"ר שמואל פרלמן (לימים עורכו של העיתון הארץ), בעל הוצאת ספרים בשם "הספר". יחד פרסמו השניים, ספרי לימוד וספרות עזר בעברית לתלמידים. שני פרסומים חדשניים לאותה עת היו ה"כל בו" לתלמידים, מעין יומן נוער שכלל נתונים מדעיים וגאוגרפיים לצד ביוגרפיות של גדולי עם ישראל, מדריך להליכות ונימוסים, מדריך לכללי ההגיה הנכונה של העברית במבטא הספרדי ומאמרים על הגדודים העבריים (ה"כל בו" יצא מחדש בשנת 2005). השניים גם הוציאו לאור גם את האטלס העברי הראשון. ההוצאה, שמקום מושבה היה בלונדון, פרסמה גם את ספרי שרלוק הולמס ואת ספרו של אנטוני הופ השבוי מזנדה (אשר תורגם כהשבוי מצנדה) שאז תורגמו לראשונה לעברית.

« בשנת 1904, בקישינב לאחר הפרעות ביהודים, תרגם ז'בוטינסקי לרוסית את הפואמה "משא נמירוב", השם הגלוי של "בעיר ההריגה" מאת חיים נחמן ביאליק. ז'בוטינסקי הכניס בתרגום רגשות כה עזים, עד שאנשי שירה ראו בתרגומו יצירה לירית העומדת בפני עצמה.

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

ז'בוטינסקי גם כתב שיר הקדמה לתרגום הפואמה, אשר הסתיים כך:

”
בעיר ההיא ראיתי תוך סחי
פיסה אחת מגויל תורה קרוע.
ניערתי בזהירות מקלף נצחי
את האבק שבו היה זרוע;
ושם כתוב: ”ב א ר צ נ ו כ ר י ה” –
רק שתי מילים מספר עם-הנצח.
בשתי מילים הללו חבוייה
היסטוריה של כל פרעות הרצח.”

« בתקופה שלאחר פרעות קיישינב, כתב ז'בוטינסקי את המחזה אדמת נכר שבו ניבא כי כוחו של הנוער היהודי במהפכה הסוציאליסטית יהיה בלתי רצוי ולא יפתור את הבעיה היהודית.

יצירותיו

עיר שלום

מילים: זאב ז'בוטינסקי

תרגם מרוסית: חנניה רייכמן | לחן: גידי קורן

דום מעל למדורתנו	שייח הבט הגד לי מה זה	מזקני-עמי שמעתי,
מכחילה כיפת שמים	הוא הקיץ ולא ענה לי	ביצרו כל עם ושבת,
חרש נם בקצה האופק	חיל - יִרְאָה פתאום הכריע	אל נדר כי פה בארץ
צל חומות ירושלים	את ברכיו של אבן עלי	עם עברי יזכה לשבת.
מדרכי שייח אֶבְן עָלִי	ואכרע בהסח דעת	אמונה מימי אבות,
צאצא רוזני ערב	גם אני על יד השייח	הקוראת לשדות-מולדת
מסתכל בְּצֶבֶא שמים	עד הימוג, עם הד הבכי	מאפסי גלות כהים
ובודק בכוכביו.	דיו הצלם הדועך.	עם בנים נִלְאִי הנפש
שקט מוות מפחידני	"עיר-שלום" קוראים מקדם	ממוסר האלוהים.
לי נדמה כי שם בגיא	אל הדמות הלבנה.	
קול לא קול גונח חרש	יש אומרים: נשמע מפיה	
ומגיע לאוזני	שיר-קינה מדי שנה.	
הס! אי שם בלב החושך	'עיר-שלום' - אשה פורחת	
נשמעה המיית פי נבל	זו האם של עם-הדחי,	
מיתרים מרי הנפש	כל שנה על עיר-הקודש	
משִׁיחִים תוֹגָה וְאַבְל.	היא נושאת מספד ובכי.	

”
 אם טובה ואם רעה,
 אם קלה ואם קשה,
 אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

שיר בית"ר

מילים: זאב ז'בוטינסקי
 לחן: דב פרנקל

ביתר	תָּגֵר
מִגֵּב רִיקְבוֹן וְעֹפֵר	עַל כָּל מַעֲצוֹר וּמִיָּצָר
בָּדָם וּבְיָצָע	אִם תַּעֲלֹ אוֹ תִּירֵד
יוֹקֵם לִנּוֹ גִּדְעַ	בִּלְהֵב הַמֶּרֶד
גָּאוֹן וְנָדִיב וְאֶכְזֹר	שֶׁאֵשׁ לְהִצִּית – אֵין דְּבַר.
בֵּיתֵר הַנִּלְכָּדָה,	כִּי שֶׁקֶט הוּא רִפְשׁ
יּוֹדֶפֶת, מִסְדָּה,	הַפֶּקֶר דָּם וְנֶפֶשׁ
תְּרוֹמָנָה בַּעַד וְהַדֹּר.	לִמְעַן הַהוּד הַנִּסְתָּר
הַדֹּר	לְמוֹת אוֹ לְכַבוֹשׁ אֶת הָהָר –
עֵבְרִי גַם בַּעֲוֹנֵי – בֶּן שׁוּר	יּוֹדֶפֶת, מִסְדָּה וּבֵיתֵר
אִם עֶבֶד, אִם הֶלֶךְ	
נוֹצֵרֶת בֶּן מֶלֶךְ	
בִּכְתֵּר דּוֹד נְעֻטָּר	
בְּאוֹר וּבִסְתֵּר	
זְכוֹר אֶת הַכְּתֵר	
עֲטַרֶת גָּאוֹן וְתִגָּר	

לחש מנומס לא יגיע למח,
רק בעקה
תשבור את
הדממה

שמאל הירדן

מילים: זאב ז'בוטינסקי
לחן: צבי גירש ליבשין

שם ירווה לו משפע ואושר	כעמוד שבתוון לגשר
בן ערב, בן נצרת ובני	אף כחוט השידרה לאנוש
כי דגלי גדל טוהר ויושר	לארצי קו הציר והקשר
יטהר שתי גדות ירדני	הוא ירדן הירדן הקדוש
שתי גדות לירדן – זו שלנו, זו גם כן	שתי גדות לירדן – זו שלנו, זו גם כן
שתי ידי לך הקדשתי מולדת	אם ארצי דללה וקטונה
שתי ידי – למגל ולמגן	היא שלי מראשה עד קיצה
אך תשכח ימיני הבוגדת	משתרעת מים ישימונה
אם אשכח את שמאל הירדן	וירדן, הירדן באמצע
שתי גדות לירדן – זו שלנו, זו גם כן	שתי גדות לירדן – זו שלנו, זו גם כן

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

שיר אסירי עכו

מילים: זאב ד'בוטינסקי
לחן: יוסף מילט

אל - על

מילים: זאב ד'בוטינסקי
לחן: חנן יובל

מני דן ועד באר-שבע
מגלעד לים,
אין אף שעל אדמתנו
לא כופר בדם.
דם עברי רוו לשובע
ניר והר וגיא
אך מדור ודור
לא נשפך טהור
מדם חורשי תל-חי!
בין איילת ומטולה
בקברו דומם,
דום שומר גבול ארצנו
גיבור גידם.
אנו שבי, אך לבנו
אלי תל-חי בצפון.
לנו, לנו
יהיה, לנו
כתר החרמון.

שא אל על מבט עיניים
ומצבע השמיים
דרכך תלמד,
בגלות שחור הליל
עת הקת כל עוז כל חיל
שמחר יולד.
פס שחור
פס צחור
פס כחול כתכלת אור
עוז חיל
נס עמל
יגביהונו עד אל-על
אך תלבין פאת רקיע
קום לריב יהיר מריע,
צא ולחום וסלול
עד ירוננו השמים
צוהר-צוהר צהרים
הוד כולו תכול.

שיר הדגל

מילים: זאב ז'בוטינסקי
לחן: דדי שלדינגר

אל תגידו כי איננו	זו כתכלת היא רקיע:	לאביון, לגר, לעבד
דם אבינו המכבי;	גובה, אופק, עוד מעוף –	בכל ארץ, בכל דור
כי שלוש טיפות ממנו	לעולם תמריא, תגביה	לעולם יביא הזבד:
נמזגו בדם ליבי.	רוח עבר מול אין-סוף.	אור הצדק, אור ודרור.
זו כצבע ים כנרת,	לעולם תצמא נפשנו	נס עמל חירות וטוהר,
זו כשלג, זאת זהב;	דע, יופי, טהרה:	נס הדור הבנאי,
על הדגל, על הסרט,	ותצא מהר קודשנו	אל תירא, כי חי הנוער,
על הראש ובלבב.	האמת שהיא תורה.	חי ועד חשמונאי.
אך יש עוד טיפה, יש אגל	לבנה זעת המצח,	
לא הכרנו עד היום.	היוצרת, הבונה –	
הוא איננו על הדגל	היא תזריע זרע נצח	
הוא בלב והוא אדום	בשדה ובגינה.	
עת יפרוץ אויב מארב –	והפז הוא אור השמש,	
אז נקומה ונצביא:	הבוקע את הליל,	
חי הנוער, חי החרב,	לעולם יריב באמש	
חי הדם המכבי.	ובעושק ישראל.	

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

שיר מבריח מכס

מילים: זאב ז'בוטינסקי

לחן: דן תורן

לי אתמול הגידה כרמנסיטה,
ועצבות, לפתע, אֶחָדָתָה:
”עוד מסרק יפה לי, לא נתת
עוד צמיד של כסף, לא קנית
שמע אותי:
רעותיי עונדות כולן מחרוזת
הן – חמדת סיווליה הפוחזת.
ואני בוכה מידי אראה זאת
גם בשעת חניגא ותעלוצת.”

”הוי, חכי בפתח,
בדחלי בסלע,
שתי בִּרְכֵי תכרענה
על חוד צור חותך.
”לא יכאב לי חֶתֶךְ,
לא אירא מכלא.
דִּם אמות ילדונת,
על אהבתך.

”עד לגבול לא רב לי, עוד הדרך
כנחש אדחל בו ללא מוֹרֶךְ.
חמדתי, אשיג לך די הצורך
אלמוגים ומשי וכלי ערך.”

”אבל אם אסון יקרני, יפה התואר
אם בחור ימצא אותי בשער?”
”הן ככלות שנה אחת של צער,
לאחר תתני חמדות הנער.”

הוי, חכי בפתח...

שיר הגיבן

מילים: זאב ז'בוטינסקי

אני נצמד לקיר בדחילו, ארוך-ידיים ועקום; בור, אבן-נגף, בוצ' יכשילו את עקבי בכל מקום.	ושם תשבץ בן ס"ד רבוע אחרוט על אבן אפרה. ואז עיני תשלוט על דרך נסיך ועבד כאחד, ומחי-ידי יקבע כל שרך במסלולם המיועד.	והמושלים יאמרו בשבר לאספסוף: "זה הוא עוכר- הוא שהמיט בצורת, דבר, הוא שהרעיל פה כל באר."
שוקכם מבהיל בדחק וזעק עירי - מדבר, בו אין סולל: בין אנשים - אני בן-לעג, בזבול-אמת - אני בן-אל.	בינם אפיץ ביד נסתרת של כת-רוחות את אגרותי. ובהתגבר חשכת החלד, כדי לתת להם לפיד, לדביר דתם המעורפלת אשלח חץ-אש ספוג גפרית.	ועת יובאו כלבי-הצייד להתחקות על עקבותי- ושחר בזפת סף הבית שלבנותי - נסיכותי.
מה עולמכם? ריב ריק מפשר, תגרת עורים חסרת תכלית. ולי נהיר כל חוט, כל קשר, כל עמודי נתיב-עתידי.	אך אם חזר מבול ומיט ופעמון נדם-שקט, אשלח יונה עם עלה-דית והמזכרת - אררט.	ובליל אימים, בליל בו אעל למות בצלב כאח קדמון, גם תלמידי ימעל בי מעל ויתכחש לי מול המון
מקום, תראו בו צור קרח אחוש בו רחש שרשים; לכם נשמע קציר שמח, לי - שטפונות מתלחשים.		ושם הקבר ישכח אז. וטוב שכך. לי היינו הך. אין לנפשי לכם כל יחס. אתם זרים לי ...
מוקף ביצות, אשב תקוע בלב-היער, במאורה,		

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
זהי ארצי

שיר אנבל לי

מילים: אדגאר אלן פו

תרגום: זאב ז'בוטינסקי

זה היה מלפנים ולפני שנים, במלכות על ים ערפלי.	זאת הסיבה, שהיה מעשה, במלכות על ים ערפלי –
שם דרה ילדה – שמה לא תדע: קראתי לה אנבל-לי.	שרוח יצא מעבים, וצינן והמית את אנבל-לי.
משא לב אחר מלבד אהבה, לא היה גם לה וגם לי.	והמית את אנבל-לי. ואין שטן או שרף בעולם,
ילד הייתי, והיא ילדה, במלכות על ים ערפלי:	ואין סער בים ערפלי. שיקרע או יגרע את הקו של זהב,
אך ידענו אהוב מכל אוהבים – אני ואנבל לי:	ביני ובין אנבל-לי.
וראוונו שרפי המרום בקנאה, ודעונו דעמו לה ולי.	

העורב

אדגאר אלן פו

תרגום: זאב ז'בוטינסקי

נח לרוח היגע, שב לבי להרגע,
וקראתי "הו יסלח-נא - לא יכלתי לבקר
מה זה, יד קלה דופקת או רצפת חדרי שורקת,
כי נרדמתי לי בשקט תרדמה בין נים וער -"
ופתחתי את הדלת בעודני מדבר:
אפלה - ולא יותר.

ובתהם רבה סקרתי, והחנשתי, והרהרתי -
הרהורים שפה בן-חלד מעולם עוד לא הרהר.
אפלה - ולא נאורה; דמיה - ולא נעורה;
ופתאם השם "לנורה" את שלות הליל נקר.
את השם אני לחשתי: הד באפל התנער -
הד באפל, לא יותר.

וחדרתי דם לשבת, ולבבי אכל להבת -
ופתאם שנה הדפק, אך כעת מצד אחר.
אז אמרתי: "זה הרוח מנדנד תריס פתוח -
על הקיר מקיש הלוח: סוד הכסף מתברר.
חלוני אפתח אביטה, והכסף יתברר -
זה הרוח, לא יותר."

כחצות ליל קר וסער, יעת אני, שבור-הצער,
בספרי חכמה נשכחת הסתכלתי נים-וער,
בא קשקוש סתום בדלת, קל כדפק יד נחשלת -
יד חוששת - יד שואלת מחסה לדל או גר.
"זה אורח" - כה לחשתי - "זה אורח, דר או גר.
זה אורח, לא יותר."

זכורני: ליל עצבת - סופת-חרף מיבבת -
אש כירי, נעצבת, גוססה באור חור;
ליל איין-סוף, אין קץ לחבל - לא הועילו ספרי הבל
השכיחני את האבל - את הצער הבוער -
את לנורה שנמוגה כהמג הלום עובר -
כהלום, ולא יותר.

וילונות הומים ברחש צקו לחש, הגו נחש -
ארגמן יריע משי נף אימתה בהסתר.
להרגיע לב קודח, אל עצמי בקול בוטח
שוב אמרתי "זה אורח, הלך לילה מאחר -
גר אחד תועה בדך, דר בנשף מאחר -
זהו, זה ולא יותר."

אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

הרימתי את מסגרת החלון – וגדל תפארת
בא עורב ישיש כנצח – בא גבה וקודר,
בא יהיר כלורד בריטני, בקדה לא ברכני,
והמריא לו, זכורני, לתבנית תחת-הנר –
לתבנית של ראש אתנה על קירי באור הנר –
שמה נח – ולא יותר.

בעיניו בו דבקתי ומתוך עצבי שחקתי –
על גאות פניו שחקתי והתלתי בו לאמר:
”כרבלתו מקצת נקרות, אך לבו הוא לב אל-פחד,
אלופי מעמק שחת בו הליל שליט ישר!
מה שמך בין שרי-תפת, שם, באפל גיא עכור?”
ויקרא: ”אל עד-אין-דור”.

כה אמר – ברור שמעתי, ותמוה לו תמהתי,
אם-כי טעם לא הבנתי – לא יכלתי עוד לפתור:
מי שמע כי בוא תבאנה כנפי-טרף תוך-מעונה:
מי על סמל ראש אתנה, כה בליל, חזה צפור –
עוף מוֹדָר, קוֹדֵר כחֹשֶׁר, עד מראה, קדמון, שחור
ונקרא ”אל עד-אין-דור?”

אך לא דע, לא ראש הניע, ואחרת לא הביע –
כי אולי בדאת לבהו נשתפר עד המקור.
נח קפוא על האנדרטא – ולחשתי ”למה באת?
כי מחר מבית צרתה עוף תעוף אל אור ודרור –
כתקוות, כאח ורע, נוס תנוס אל אור ודרור”
הוא קרא ”אל עד-אין-דור”.

נדדעזעתי – כי הפעם בא אמרהו אמר-טעם –
ואמרתי: ”בעליך למדך ביום מצור –
איזה דך נואש מסבר, מענה יגון ושבר,
שצמא שלות הקבר ופרש מגיל ואור –
שחדל שירי תוחלת, עד היו לו למזמור
המלים ”אל עד-אין-דור”.

בעיניו בו דבקתי ומתוך עצבי שחקתי,
וכסא סגל כוננתי מול הנר והצפור,
ונשענתי, נלאה-רוח, לקטיפת כריו לנוח,
והוספתי דם לשוח עם נפשי, צמא לפתור –
מה נבא לי האורח המוֹדָר והשחור
בקריאת ”אל עד-אין-דור?”

לחש מנומס לא יגיע לבמה,
רק בעיקה
תשבור את
הדממה

"עוף-כנף או שר-של-מטה, מענה נביא נתת!
נא חנני, והודע-נא ללבי רוי ממור,
אם מקבר אעברה אל גן-עדן, המסורה
בו תופיע לי לנוה, בת אלמות, עלמת-אור -
אם אראנה ברקיע מזירה בנגד-אור?"
ויקרא: "אל עד-אין-דור".

"צא וכל, שטן! רעמתי בחרון אפי, וקמתי - ,
שוב לסער, שוב לתפת - שם יאה לך מדור"
אל תשאיר נוצה שמתה - אות לשקר דו נבאת!
אל ביתי פרצת פתע והבאת בו מגור -
אל תפריע, צא, עדבני עירי בדמי ודרורי!
ויקרא: "אל עד-אין-דור".

ונשאר, נשאר נטוע - לא ינוע, לא ידוע,
לא יסור מראש אתנה ולנצח לא ימור;
ומבט עיניו מביע תלומות שטן מריע,
והנר אותו מגיה ומרתיע צל שחור;
ונפשי לאור וחפש מהכתם השחור
לא תקום - "אל עד-אין-דור!"

דם חקרת וזהרת, דם בדיו עיניו סקרת;
מבטו לעמקי-נפש חדרני עד לבעור.
חדיונות ללא הביע... דמיונות ללא הגיע...
על כסאי לאט הרתיע נר השמן גלי-אור -
הוי, אותה על כר המשי הסגל בגלי-אור
לא אראה - "אל עד-אין-דור..."

הס! מה זה? הקטרת ריח? הד כנפי אראל פורח?
רחשן אדני מרגשת, אם עיני סגי-נהור!
"לא נדני אל עדנה - זה צירו מביא לי הנה
כוס מרגע - תרנא, תרנא, כי ארוה וכל אדכר -
תן למחות זכרון לנוה - תן לשכוח ולשכר" -
סח העוף: "אל עד-אין-דור".

"עוף-כנף או שר-של-מטה, כנביא עונה לי אתה!
ויהי-מי שהטילך, אם סופה או צר שחור,
כי על כן נדחת הנה - לנתי שסר ממנה
גיל ואשר, ויכסנה ליל-צלמות, - בי, אמר:
היפרח צרי הישע? האמצא את הר-המר?"
ויקרא "אל עד-אין-דור".

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
זהו ארצי

ספריו

שמשון

מאת: זאב ז'בוטינסקי

שמשון הוא הראשון מבין שני רומנים (השני הוא חמשתם) פרי עטו של זאב ז'בוטינסקי, שהיה לא רק מנהיג ציוני דגול, אלא גם איש תרבות: עיתונאי, פובליציסט, נואם מחונן, מתרגם, משורר וסופר.

הוא התחיל לכתוב את שמשון ב-1919, בתקופה שבה בארץ ישראל, וכתבתו הושלמה ב-1926, בפריז, שם פורסם לראשונה בהמשכים, בשבועון הציוני "ראזסוויט" (השחר), שיצא לאור ברוסיה. זהו תרגומו השלישי של הרומן, בעברית עכשווית, שנעשה בידי האמונות של פטר קריקסונוב.

על בסיס הסיפור המקראי יצר ז'בוטינסקי אלגוריה עזת ביטוי שפועלת בכמה מישורים אקטואליים. את התחבולה הספרותית הזאת נקטו גדולי סופרי אירופה וביניהם אוסקר ויילד (שלומית), תומס מאן (יוסף ואחיו) ומיכאיל בולגקוב (האמן ומרגריטה). כמוהם ניצל גם הוא מסגרת קלאסית ויצק בה תכנים חדשים.

במרכז הרומן דמותו של שמשון ויחסיו עם הפלישתים. ז'בוטינסקי ראה בשמשון גיבור ומנהיג טבעי שצמח בתקופה היסטורית קודרת אשר בה "אין מלך בישראל [ו]איש הישר בעיניו יעשה". המחבר רומז לאנלוגיה בין תקופת השופטים לתקופת המנדט הבריטי ולמכשולים שהציבה אנגליה בדרך להקמת בית לאומי לעם ישראל בארץ-ישראל.

על רקע נופי הארץ מסורטטת ביד אמן דמותו של שמשון - הגיבור, השופט והנזיר. זהו נזיר מוזר המתמכר לקסמן של נשים פלישתיות; נהנתן המבלה בנעימים עם חבריו הפלישתים; קנא המשלח אש בשדות הפלישתים; גיבור הנושא את שערי עזה על כתפיו.

מעל הכול שמשון הוא תלמיד חרוץ, הלומד את סוד כוחם של הפלישתים המציקים לאחיו בני שבט דן.

וממקום כלאו הוא שולח מסר-צוואה לאחיו:

קיבצו ברזל

שימו עליכם מלך

לימדו לצחוק

שמשון תורגם לראשונה על ידי ברוך קרוא-קרופניק (1889-1972) - הוצאת שטיבל, תר"ץ (1929). למהדורה בתרגומו בהוצאת ערי ז'בוטינסקי צורפו איוריו של נחום גוטמן. תרגום נוסף על ידי יצחק אורן (1918-2007) ראה אור בשנת 1976 בספרית מעריב.

שמשון מאת זאב ז'בוטינסקי

בהוצאת כתר, תרגם מרוסית: פטר קריקסונוב, עיצוב עטיפה: שוקי דוכובני

סגנון ארכאי

כשקראתי לראשונה את יצירתו שמשון לא הייתי מודע לכך שזו לא נכתבה עברית בידי ז'בוטינסקי, אלא תורגמה מן השפה שבה נכתבה (רוסית) בידי ברוך קרופניק (לימים ברוך קרוא). הסגנון הארכאי שבו נכתב התרגום - שהיה שונה כל כך מהסגנון העברי החד של ז'בוטינסקי - נראה לי אז כנובע מן האופי של היצירה, שהתבססה כאילו על הסיפור המקראי של שמשון.

נחשפתי מחדש לשמשון לפני למעלה מתריסר שנים. אחד המו"לים הגדולים (שפשט בינתיים את הרגל ווהוריד אתו לטמיון את כל עמלי) הזמין אצלי סדרה של סיפורי התנ"ך לילדים. הסדרה בת 16 הכרכים הופיעה במארז (ונמכרת עד היום מבית לבית) וכללה את רוב סיפורי התנ"ך, מבראשית ברא ועד דברי הימים, בתוספת ספר המקבים.

כדי לקרב את הסיפורים לעולמם של הקוראים הצעירים, שיבצתי בכל אחד מהם מאגדות חז"ל. כשהגעתי לסיפורו של שמשון נתקלתי בדילמה רצינית. חז"ל, שמילאו באגדותיהם כל חלל זעיר שבין סיפורי המקרא; שמצאו כף זכות לגדולי הרשעים, מירבעם בן נבט ועד אחאב, וקבעו להם מקום בעולם הבא; שהכתירו את

מנשה הרשע בכתר תורה עד שרב אשי נאלץ ללמוד ממנו איך בוצעים חלה ל"המוציא" - אותם חכמים עצמם כמעט שלא מצאו מילה טובה להגיד על שמשון. אוצר האגדות עליו, שניתן לספרן לילדים, היה דל להחריד. עלה בי הרעיון לפנות לשמשון של ז'בוטינסקי: זכרתי שזו יצירה עתירת דמיון ושבה בנה ז'בוטינסקי עולם שלם (בדוי לחלוטין) של דמויות מרתקות ומיתוסים מופלאים. הוצאתי מן הספר מלוא החופניים סיפורים, "גיירתי" אותם גיור כהלכה עד שיכלו להיכנס למדור "מן האגדה" שבספרי.

מגדולי הליברלים

ההיחשפות לתרגום החדש הביאה אותי לתובנה שאני רוצה לשתף בה את קוראיי. היא פענחה לי את סוד הסתירה לכאורה באישיותו ובמשנתו של ז'בוטינסקי וגם, אולי, את סיבת יחסם של חז"ל לשמשון.

במשנתו החברתית היה ז'בוטינסקי מגדולי הליברלים של תקופתו. באינספור מאמרים ונאומים קבע ז'בוטינסקי עמדה נחרצת אותה ניסח כך: "בראשית ברא אלוהים את היחיד". כל יחיד הוא מלך השווה לרעהו. החברה נוצרה למען היחיד ולא להפך. "החברה אין לה תפקיד אלא לעזור את הנופל, לנחמו ולהקימו". ומכאן יחס של כבוד לאישה. ומכאן התביעה למדינת רווחה שתהיה אחראית לספק לאזרחיה את חמשת המ' (מזון, מלבוש, מלמד, מרפא, מעון).

בעולם שנע אז בטרורף לקראת משטרים טוטליטריים רצחניים - הנאציזם מזה והקומוניזם מזה - הייתה משנתו של ז'בוטינסקי מגדלור של שפיות וקידמה.

אלגוריה לתקופתנו

ז'בוטינסקי משתמש בסיפור המקראי כאלגוריה לתקופתנו. מצב שבטי ישראל היה בכל רע - מפוזרים, מפוררים, מדוכאים על ידי הפלשתים העולים עליהם בטכנולוגיה החומרית ובתרבות הארגונית. הוא מתאר בהערצה את הסדר והארגון של הפלשתים, שמכוחם הם מנצחים את שבטי ישראל הבלתי חמושים.

שמשון מופיע כמנהיג שדומה יותר במראהו ובהתנהגותו לפלשתים מאשר לאחיו בני ישראל. הוא מקיים עמם נשפי חשק,

לוחם עמם, נושא לאישה אחת מבנותיהם. הם רואים בו אחד משלהם ומציעים לו לעמוד בראשם. לכבוש את כל המרחב עד לצור וצידון בצפון ועד לעמלקים בדרום ולכלול בתוך הממלכה המאוחדת הזו את שטח שבטי ישראל.

מתרגם הספר, פטר קריקסונוב, משער כי ביצירה מסמלים הפלשתים - בסדר ובארגון המעולים שלהם - את האנגלים שאותם העריץ ז'בוטינסקי. המסר של היצירה: עלינו ללמוד מן האנגלים הנערצים עלינו ורק כך נגבור עליהם.

דעתי שונה. הפלשתים אינם מייצגים את האנגלים אלא את הגויים בכלל. אפשר ללמוד זאת מיצירות אחרות של ז'בוטינסקי. באחת מהן ("יהודון"), מספר ז'בוטינסקי על נער בשם אבינועם שפגש בארץ ישראל. הנער מספר לז'בוטינסקי על חוויה אנטישמית שעבר בעיירה על שפת הדנייפר. נערים אנטישמיים תקפו אותו ואת חברו ואמרו להם: אתם הז'ידים בכלל לא עם. אינכם יודעים לקלל בשפתכם ואינכם מסוגלים להכות חזרה. ומסקנתו של הנער: כל מה שצריך ללמוד בבית הספר זה "לדבר עברית ולהכות בכרצוף".

מנוף לשינוי העם

בבית"ר ראה ז'בוטינסקי מנוף לשינוי העם היהודי. בית"ר לא הייתה רק תנועת נוער שטיפחה את הצבאיות, אלא היא חניכה ל"הדר", מושג שפירושו התנהגות מכובדת, משמעת עצמית, הגינות, נימוס, אומץ לב אזרחי, גאווה לאומית. בנדר הביתרי נאמר גם "יהיר בפני שרים עניו לעומת בן עוני".

מבחינת המנטליות שלו היה ז'בוטינסקי רחוק מרחק רב ממילטריזם. אך הוא הסיק שאם העם היהודי לא יהיה ממש ככל הגויים וילמד להשיג את שלו בכוח הזרוע, לא תבוא תשועה לישראל.

על חשיבות המסגרת הצבאית וההדר לשיקומו של העם היהודי כתב בין היתר (במאמרו "על המילטריזם"): "כולנו יודעים בלבנו כמה חשובה היא [המשמעת הצבאית] וכמה חסרה היא לנו, היהודים בכל שטחי החיים. זהו הטקס [...] הכללים הברורים והמדויקים. כיצד לעמוד וכיצד לברך לשלום. כיצד לדבר אל חבר וכיצד לדבר אל הממונה [...]". במקום אחר באותו מאמר הוא מדבר על הדרך לעורר גאווה לאומית בלב היהודי המתבולל: "אספו מאתיים בחורי ישראל, הלבישו אותם תלבושת אחידה, והצעידו אותם בסך נגד עיניו [של המתבולל] ובלבד שכל צעד של מאתיים הבחורים יתמזג בהלמת רעם אחת כמו מכונה".

אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
זהי ארצי

בהמשך המאמר אומר ז'בוטינסקי שליהודי הגטו הייתה מסגרת של טקס ודפוסי התהנגות, אך זו אבדה "וחדש לא למדנו".

במילים אלה קורא ז'בוטינסקי תיגר על היהדות שעוצבה על ידי ר' יוחנן בן זכאי. ז'בוטינסקי, בן למשפחה מתבוללת, רצה להציל את העם היהודי שכה אהב על ידי כך שיהפוך להיות כמו הגויים. הוא בעצם אמר אותם דברים שאמר באותה תקופה אורי-צבי, נצר לגדולי החסידות ("ארץ נכבשת בדם").

ז'בוטינסקי לא רק נאה דרש אלא קיים בגופו. הוא פעל להקמת כוח צבאי יהודי במסגרת הצבא הבריטי והתגייס הוא עצמו לגדודים העבריים שהוקמו במלחמת העולם הראשונה. שנים רבות לא איבד מתקוותו לשכנע את אנגליה להיות בת ברית של העם היהודי ומשנואש תכנן את כיבוש הארץ באמצעות צבא יהודי שיגיע מאירופה. השואה הקדימה אותו, והוא מת משברון לב.

דיאנה

מאת: זאב ז'בוטינסקי

שלושה סיפורים מאת זאב ז'בוטינסקי, המנהיג הציוני, מייסד התנועה הרביזיוניסטית והפובליציסט התקיף, שיכולים להיקרא כמשלים מודרניים על כוחה של קנאה. ז'בוטינסקי הסופר, שהיה גם מחזאי ופיליטוניסט מבריק, מתחקה אחר עברה האפל של אירופה ומתענג על הארוטיות החושנית של עיר איטלקית דרומית.

לחש מגומס לא יגיע למח,

רק בעקה

תשמור את

הדממה

הרפורמה החברתית בהגותו של זאב ז'בוטינסקי

סוגיות בתפיסה החברתית של ז'בוטינסקי: למחשבה ולהתייחסות

- « דמות החברה המתוקנת.
- « כלכלה: יזמות פרטית, תחרות שוק, טיפול בעוני ובצדק חברתי.
- « יחס לסוציאליזם ולקומוניזם.
- « עקרונות דמוקרטיים: שוויון, כבוד האדם, מעמד האישה, יחס למיעוטים, דת ומדינה.
- « התנהלות ציבורית: דרך ארץ, הנהגה, יחסי מנהיגים מונהגים.

נקודות נוספות להרחבה

- « מקורות ההשראה לתפיסת הצדק החברתי בהגותו.
- « ביטויים לתפיסתו של ז'בוטינסקי במציאות חיינו כיום.
- « מידת הרלוונטיות של רעיונותיו בימינו.
- « אתגרים בחברה הישראלית לאור הגותו של ז'בוטינסקי.
- « חברה מתוקנת בהגותו של ז'בוטינסקי במבט ביקורתי.

קטעי מקורות

משנתו החברתית

כתבי ז'בוטינסקי רוויים בכמיהה לתיקונו של הסדר החברתי בעולם. לפיו, "כל איש הוא מלך וכל אישה היא מלכה". במאמרו "על המדינה ועל בעיות סוציאליות" כתב בין השאר: "התמצית של הרעיון 'אני מלך ואתה מלך' היא שאין עליון ממך וממני מבחינת המעמד וההדר". ז'בוטינסקי העיד על עצמו: "אמת: הנני 'מטורף' לגבי מושג השוויון. אני שונא[...] כל מושג הרומז להבדלת-ערך בין אדם לחברו". הוא אף נהג לחתום על חלק

ממאמריו בכינוי "אגאל" שפירושו "שווה". השוויון הוא עקרון-העל והבסיס לחיים הראויים; ברעיון זה ראה את היהדות במיטבה. ז'בוטינסקי ביקש ליצור טיפוס יהודי גאה בערכיו הלאומיים, בטוח בעצמו וחדור הכרת זכויותיו. אך הוא חשב כי קודם לכן יש לכונן את "המעבדה" - המדינה היהודית, בה יוכל עם ישראל לערוך את ניסויי החברתיים.

על האישה אמר כי "היא אורגניזטור" מלידה. מאז הימים הקדומים ביותר של ההיסטוריה מילאה תמיד את "התפקיד המארגן" בכל משפחה[...]. יש לה נטייה טבעית לסדר, לחזות מראש מה נחוץ לא רק להיום, אלא גם למחר[...]. היחס לאישה הוא הקו המבדיל בין איש-תרבות לפרא". לפיו, בימי קדם נקרא היחס לאישה אבירות, ואילו בימינו - שוויון זכויות.

עיקרון נוסף בהשקפתו המדינית הוא האינדיבידואליזם. ז'בוטינסקי האמין ביצירת מדינה שבה אין השלטון מתערב בחיי הפרט. הוא היה דמוקרט בכל לבו וליברל מובהק, תיעב את מושג "המנהיג" וראה בו סממן לאינסטינקט של עדר: "לשם טובתם של היחידים נוצרה החברה לא להיפך", כתב.

לפי ז'בוטינסקי, חרפת העוני היא "חרפת האנושות" ולקיומה אין כל הצדקה. לדעתו, קודם ביטול העוני לכל תקנה אחרת. זכותו של כל אדם לקבל את חלקו ב"חמש המ"מין": מזון-מעון-מלבוש-מורה-מרפא. על המדינה לספקן לכל אותם האזרחים שידרשו אותן. לאחר פתרון בעיית העוני תתפנה החברה לטיפוח עניינים שברוח.

ז'בוטינסקי תפס את האומה כאורגניזם חי וטען כי "הרגש של העצמיות הלאומית טבוע בדמו של האדם". אף על פי שגדל בבית מסורתי, לא קיים אורח חיים דתי אך התייחס בכבוד רב לדת כל עוד לא ניסו להשליטה בכוח הכפייה. הוא העניק לגזע את המקום המרכזי בשמירה על ייחודו של עם ישראל על ידי הבדלתו מעמים אחרים, אך ראה בדת את הביטוי התרבותי הארצי לרוחו של הגזע, ובתנ"ך את הביטוי האותנטי לרוחה של היהדות והאתוס המוסרי. הוא בחר בתנ"ך כמקור השראה לרעיונותיו החברתיים, כיוון שבפני יוצרי התנ"ך עמדו אותן בעיות המענות את החברה בימינו: חירות לעומת עריצות, עמל לעומת עושר, צדק לעומת עוול. הוא הדגיש את שלושת הסעיפים: עקרון השבת, מצוות "פֶּאֶה", ו"רעיון היוכל". השבת והפאה מהוות את "רשת הביטחון" של החברה, שתתפוס את האדם המועד ותמנע ממנו ליפול. ביוכל טמון רעיון המהפכה

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

החברתית המתמדת. ז'בוטינסקי טען שמהפכה אשר תביא לסדרי עולם חדשים תהיה משתתת על שוויון זכויות של כל האזרחים ועל כיבוד חירויותיהם.

ז'בוטינסקי שאב מהגותם של הוגים כקרוצ'ה ודה-מאן ויותר מכול מזו של ניטשה. כך כתב על השפעת הפילוסוף הגרמני: "מי היה בימי נעורינו מורם ונביאם של כל המציתים, שבאשמתם (או בזכותם) בוערות עכשיו כל הגדרות בעולמנו? שמו היה ניטשה".

מתוך: אתר מכון ז'בוטינסקי

<http://www.jabotinsky.org/hebsite/content/t2.asp?Sid=3&Pid=66>

”
רבים מאיתנו מאמינים שבעתיד תהפוך דווקא ארץ ישראל לאותה "מעבדה" בה יתגלה וגם יהפוך למציאות האמצעי הבדוק לגאולה סוציאלית של האנושות כולה. אולם, לפני שמגלים את האמצעי הזה, הכרח הוא להקים את המעבדה.

אין[...] אף עם שתרומו[...] עשירה כשלנו, דווקא באותו שטח התרבות הקשור ב"תיקונו של עולם", בתיקון הסדר הסוציאלי. בין כל הגזעים שבעולם הזה, הננו אנו ה"מומחה" הראשי באותו מקצוע קדוש; אולם, כתוצאה ממהתלה מרה של ההיסטוריה, נשאר דווקא אותו מומחה לשיקום סוציאלי ללא ארץ, ללא מבנה סוציאלי עצמאי, אותו יוכל להקים מחדש פעם ופעמיים בהתאם לגעגועיו הוא וחיפושיו. הנטייה היהודית לתיקונים סוציאליים יכולה בהכרח למצוא את ביטוייה רק בהפצת רעיונותינו בין עמים אחרים: ללמדם על ידי עצות ודרשות, ולא, ככל עמים אחרים – על ידי הדוגמה, שהיא הדרך היחידה והתכליתית גם יחד, להורות לעולם אמת חדשה. הנה – ברוסיה רואים אנו מה קורה לרעיון יהודי באם הגשמתו נמסרת לידיהם של גויים. הגאולה הסוציאלית לא תהיה למציאות, כל עוד המומחה לא יזכה במעבדה משלו. אלה המקימים למענו את המעבדה הזו עושים אולי שירות חשוב עוד יותר לאנושות מאשר לעמם הם; וגם אם נשכח לרגע את כל האינטרסים הלאומיים היהודיים, גם אם נטפל בבעיה זו אך מנקודת מבטה של האנושות והמאמצים לתיקון עולם – כדאי אולי להקריב מספר דורות של נוער, אשר יעצמו עיניהם על

הכל מסביבם, ויתרכזו אך ורק למען בנייתה של אותה מעבדה, אשר ממנה, ורק ממנה, תצמח גאולתה של האנושות. יהודי הבונה את המדינה היהודית הוא לוחם נעלה יותר למען גאולתה של האנושות, מאשר זה ה"עוזר" (ואולי "מפריע"?) לעמים אחרים להטליא טלאים על סדריהם הסוציאליים הלקויים.

כתבים – בעיות מעמדיות, כרך "בדרך למדינה", 1958, עמ' 174–175; וראו גם: ראזסוויט, 1927

יש בו באדם, בתור שכזה, דחף – אכנהו: העוז להגיע אל השמים, להתנשא מעל העולם הזה ולהתאחד עם היקום, או האין-סוף.

כל אדם, כל קבוצה וכל עם מרגישים עצמם חדורים תחושת שליחות לשנות את העולם, לבנותו מחדש על יסודות של צדק. ובהדמנות זו אומרים אנו, כי אמנם נועד אדם לשליחות כזאת, הרי אנו, היהודים, הננו נושאים המעולים ביותר של השליחות.

בדיכרוני עולה תמונה מן התורה, שטמון בה, מכל מקום לפי דעתי, הגרעין, או התמצית של כל התפיסה הדתית. בתורה מסופר על יעקב אבינו, שבשנתו על הארץ, ואבן קשה למראשותיו, חלם על סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ומלאכי אלוהים עולים ויורדים בו.

[...] יעקב אבינו ישן על הארץ, כמוהו כתולעת הצמודה לאדמה, ועם זאת רוצה הוא, לא יותר ולא פחות, מאשר להגיע אל השמים; בשכבו על האדמה הקשה מרחף הוא בשמים. בין הארץ לשמים מוצב סולם; אפשר להעפיל בו מעלה ואפשר ליפול ממנו מטה. דבר אחד ברור, יש כאן קשר בין הארץ לשמים.

[...] גם הציונות טוענת לא רק לצורך בניית מולדת למען העם היהודי המעונה, שהרי בכך נוגע הדבר לעם אחד בלבד; מדובר בהצגה לפני העולם כולו דגם – מופת למשטר-מדינה צודק, "כי מציון תצא תורה".

[...] עיניכם הרואות, ידידי! אני מאמין ומשוכנע, כי תוך זמן קצר, אם כי אולי לא בימי חיי, ואם אזכה ואחיה – כבר לא אוכל ליטול בו חלק של ממש, תיברא או תימצא תכנית חדשה לתיקון העולם, שתהא מנוגדת לתכנית הסוציאליסטית בכך שתהיה לה שייכות לשמים ומהם מקורה, והיא תתבסס על יסודות

”
 אם טובה ואם רעה,
 אם קלה ואם קשה,
 אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

האתיקה והמוסר. תכנית זו, שתיבא בשביל דורות העתיד שלנו, תהיה קרובה קרבה יתרה למה שנכתב לפני שלושת אלפים שנה במסורתנו העתיקה.

כשלעצמי הנני מאמין באמונה שלמה, שאנו עומדים על סף עידן חדש.

ד'בוטינסקי, נאום בוורשה, 1936, תרגום מיידיש

בשם סדר "סוציאליסטי" מבינים אנו שיטה כזאת, אשר אחת לעולם תסדר את כל היחסים החברתיים, אשר אחת לעולמים תבטל את ההבדל בין עני לעשיר, ואחר כך לא תהיה עוד החברה זקוקה לעולמים לתיקונים סוציאליים נוספים. זה יכול להיות טוב ויפה. אפס חסרון אחד יש בשיטה זאת – האדם יחדל לשאוף, ללחום, לתור אחר הטוב יותר, כי לא תהא שום תועלת בדבר: מצבו של כל אחד קבוע ומסודר מראש, אין הוא יכול לשנות בו מאומה, אסור לו לחלום על זאת; אין דבר שכדאי לאמץ בגללו את השכל, אין דחיפה עצמית לגלות שיטות עבודה חדשות, אפילו אמצאות טכניות. כל אדם נעשה כמין "פקיד" של החברה, של המדינה הכל יכולה; וכידוע, מטבעה של הפקידות להסתפק ב"יש", במצב הקיים, ב"מסורת". הקפיצים הגדולים והחדקים ביותר של הקידמה תלויים בעובדה, שמיליוני בני אדם מחפשים, לוחמים, שואפים; ובסדר סוציאליסטי הוכרח כל זה להיעלם.

רעיון היובל יש לו פנים אחרות לגמרי. טעמו מונח בזה, שמזמן לזמן תסדר החברה אצל עצמה מהפכה סוציאלית גדולה ויסודית. תשנה את הכול, תקח מן העשיר את המיותר לו ותתנהו לעני. אולם לאחר המהפכה – נשאר כל אחד חופשי במעשיו להתחיל מחדש את מלחמתו הסוציאלית, לשאוף שוב למצב יותר טוב, שוב לנצל ולאמץ את כוחותיו וכשרונותיו. [...] האנושות צריכה תמיד לסעור, לרתוח, לתסוס, כל אדם צריך לראות לפניו דרך פתוחה למעלה ההר, האחד יעלה, השני יחליק וייפול, חיים יהיו, התחרות וקידמה – עד ליובל החדש, כאשר ישו מחדש עשיר ועני, ואחר כך יתחילו שוב מבראשית.

כתבים – רעיון בית"ר: יסודות השקפת העולם הבית"רית, כרך "בדרך למדינה", 1958, עמ' 333-334

אני מצייר לעצמי שהדבר שאנו מכנים אותו בשם "הצרכים האלמנטריים" של אדם רגיל – אותו הדבר שהיום הוא צריך להילחם עליו ולבקש פרנסה ולהרעיש עולמות, כשאינו מוצא פרנסה זו – כולל חמישה דברים: אוכל, דירה, בגדים, האפשרות לחנך את הילדים והאפשרות להתרפא במקרה של מחלה. בעברית אפשר לסמן דבר זה בקיצור: מזון-מעון-מלבוש-מורה-מרפא: "חמש פעמים מם". ביחס לכל אחד מן הצרכים הללו קיים בכל מדינה ובכל תקופה מושג ידוע על מינימום מספיק. וחובתה של המדינה, על פי "תרופתי", צריכה להיות: כל אדם, שמודיע, שהוא דורש את "חמש הממין", צריך לקבל אותן.

[...] זהו החוק הראשון. מאין תיטול אותם המדינה? התשובה על כך היא החוק השני: המדינה תיטול אותם מהאומה, ממש כמו שהיא נוטלת היום מסים אחרים ומכריחה בני אדם לעבוד בצבא.

כתבים – הגאולה הסוציאלית, כרך רשימות, 1958, עמ' 297-298

אינני רוצה להאמין, כי יש באנושות הבדלי דרגות. [...] גם לי מוטב להיעלם ולעבור מן העולם מאשר להסכים להשקפה, שבני ובן דולתי אינם אנשים שווי ערך, שבני וסנדלרי אינם שווים.

מתוך נאום בוועידה העולמית של הצה"ר, 1932

אם אבקש את השורש לאותה רוח עברית חדשה, שביתר מהווה כיום את ביטויה המפותח ביותר, אמצאהו ברעיון מלכותו של האדם והתכוונתי לכל אדם: יווני או באנטו (שבט אפריקאי), צפוני (סקנדינאבי) או אסקימו. הם כולם בצלם אלוקים נוצרו: זאת למדנו מן הפרק הראשון של התנ"ך [...]

"בני מלכים", המשקיף, 25.4.1941

מחשיב אני את האשה על הגבר בכל שטח יסודי של חיי הציבור והבית; חוץ מיגיע-כפיים גם ופראי שבו מכריע כוח-השרירים, אין תפקיד ומקצוע שלא הייתי מוסר לאשה בעדיף על הגבר. [...]ניסיון שנטע בתוך-תוכי מושג של נפש ארוגה מחוטי פלדה וחוטי משי, ולמושג הזה קרא "אשה". [...]אבל חוטי-פלדה עם חוטי-משי הנם חומר לא ייקרע[...]

"סיפור ימי", כרך: אבטוביוגרפיה, עמ' 149.

”
 אם טובה ואם רעה,
 אם קלה ואם קשה,
 אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

כל אחד חייב לעבד את עצמו, לסנן ולזקק את כל הליכותיו. ה"הדר" מורכב מאלף "הבליים", המהווים כולם יחד את חיינו היומיים בצורתם הנאה[...]. בלכתך ברחוב ליד חברך אל תכבוש את כל המדרכה; בעלותך בלילה על מדרגות הבית אל תרים את קולך לכל תעיר את השכנים; פנה דרך ברחוב לאשה, לזקן, לילד, לכל אדם בכלל; יהא הוא גס רוח, אתה אל תהיה כזה[...]. חשוב פי כמה הוא ה"הדר" המוסרי. היה רחב לב, כל עוד אין הדבר נוגע לעניינים עקרוניים[...]. כל מילה שלך – מילת כבוד היא לנושא ה"הדר".
 ד'בוטינסקי בראי דורנו, עמ' 59

”
 עד עכשיו שררו בתנועה הלאומית בישראל סיסמאות כנות מאוד וישרות בהחלט הלקוחות מן התקופה המפוארת והנשגבה של מלחמות החרות במאה הי"ט: "הדת היא עניין פרטי", "הפרדה בין מדינה לכנסייה". אבל ההיסטוריה מתנועעת בתנועה דיאלקטית, וכיום עדים אנו למפנה המחייב רוויזיה נכבדה גם בשטח זה. סילוק שלטון הכמורה היה הכרחי, אך הוא הוביל לסילוק האלוהים. ויש לפקפק, ואף יותר מלפקפק, אם זו הייתה התוצאה הרצויה. אכן, הדת הייתה ותישאר עניין פרטי – מבחינת השקפת העולם האישית שלך, שלי, שלו, שצריכה להישאר חופשית, חופשית במובן הבלתי מוגבל של הליברליזם הוותיק, הקדוש, שיישאר לי קדוש לעולמים. [...] אכן, "הפרדה בין מדינה לכנסייה" – מאותה בחינה שלא יסבול איש בגלל השקפותיו הדתיות או הכופרות בעיקר; אך עניין עילאי הוא ל"מדינה" – ואצלנו לאומה – שאש התמיד לא תכבה, שבמערכות השפעות אין-ספור, הגורפות את הנוער בימינו, ולעתים מתעות ומרעילות אותו, תישמר השפעה זו, שהיא בלי ספק הטוהרה מכולן, רוח ה'; שבדירה יפונה מקום ללוחמיה ועל הדוכן למטיפיה.

כתבים – נאום בפתיחת קונגרס היסוד של ההסתדרות הציונית החדשה (הצ"ח),
 כרך "נאומים" ב', 1958, עמ' 184-185; וראו גם: הירדן, 7.9.1935

”
לחש מנומס לא יגיע למח,
רק בעקה
השבור את
הדממה

”
אפשר ואפשר לכונן שיטה מוסרית בלי כל קשר עם השכינה. כך עשיתי גם אני כל ימי חיי, ואילו עתה בטוחני כי נכון יותר לנהוג בעיקרי המוסר האלה כקשורים במסתורין שמעל להשגת אנוש. לא רק מתוך הנימוס – שהלא התנ"ך הוא באמת מקורנו הראשון, ולמה נסתיר את העובדה? למה מותר להצהיר עקרונות ציוניים בשם הרצל (אם כי אפשר להצהירם בלי הרצל)... ולמה רק את התורה נתבייש לצטט? הלא אין זו אלא סנוביות, סלידה ממה שהו הקשור ב"ד'רגון" וממלבושים המוניים וכו'. אבל אצלי לא רק זה מכריע, לא רק המרד נגד ה"סלידה" והרצון להחדיר לחברה הגונה את התנ"ך ואת הכל יכול – אני מרחיק לכת הלאה מזה: הפתוס הדתי כשהוא לעצמו נחוץ לנו. אינני בטוח כי נצליח להחיותו בנשמות, אולי כבר איננו אלא "תכונה מלידה" הניתנת רק למעטים, כגון הכישרון המוסיקלי. אבל לו אפשר היה לברוא דור שכולו מאמין הייתי שמח.

עולמו של ז'בוטינסקי – מבחר דבריו ועיקרי תורתו, מכתב לבנו ערי, 14.9.1935, ארכיון מכון ז'בוטינסקי, תל-אביב, עמ' 168

זאב ז'בוטינסקי ותחיית השפה העברית

השפה העברית הייתה אחת מאהבותיו הגדולות של ז'בוטינסקי. ב-1910 כאשר השתתף בכנס בו נכחו גדולי התרבות היהודית אשר נאמו ביידיש, בחר ז'בוטינסקי לנאום בשפה העברית. באותה תקופה הוא יצא לסבב הרצאות והשמיע בחמישים ישובים שונים ברוסיה נאום בשם "שפת התרבות העברית", אותו למד בעל פה והגדירו כ"יחיד שבו אתפאר עד סוף ימי". ז'בוטינסקי יזם הקמת בתי ספר עבריים בארצות אירופה השונות, פעל בשביל למצוא מורים מתאימים שילמדו בעברית והוציא לאור ספרי לימוד וספרי עזר בשפת הקודש. כך ראו אור "כל-בו לתלמיד", ספרון-כיס בו ניתנו טבלאות ונוסחאות בנושאים שונים: גיאוגרפיה, פיזיקה, כימיה ועוד, רשימות פעלים בשפות שונות, לוחות כרונולוגיים והיסטוריים, והספר "תרי"ג מילים", ללימוד 613 מילים עבריות באותיות לטיניות. הוא ניהל מאבק למען השימוש בלשון העברית ולמען מבטא נכון. ב-1911 יסד יחד עם ידידו שלמה זלצמן הוצאת ספרים בשם "תורגמן" שמטרתה תרגום מיטב הספרות הקלאסית העולמית לעברית. בין ספרי ההוצאה ניתן למצוא את תרגומו של ביאליק ל"דון קישוט" לסרוואנטס ושל דוד ילין ל"אלף לילה ולילה", שני ספרים אותם הגדיר ז'בוטינסקי כחלק מעשר יצירות המופת בעולם.

בשיתוף פעולה עם זלצמן, בעל בית ההוצאה "הספר", הוא החל לערוך ולפרסם ספרי לימוד וספרי עזר ותרגומים שונים לעברית. יחד הוציאו לאור את האטלס הגיאוגרפי הראשון בשפה העברית, שנערך על-ידי ז'בוטינסקי ושמואל פרלמן.

בקיץ 1919 נוסדה בירושלים האגודה "שפתנו" וז'בוטינסקי נבחר לחבר הוועד יחד עם אליעזר בן יהודה ואחרים. בשנה זו נוסד העיתון "חדשות הארץ", בו היה ז'בוטינסקי חבר המערכת וכתב מאמרים באופן קבוע. ז'בוטינסקי פעל למען פיתוח האוניברסיטה העברית בירושלים, ביקש לפתוח פקולטות שבהן יוכל ללמוד הנוער היהודי ממזרח אירופה, ששערי האוניברסיטאות נסגרו בפניו עקב ה"נומרוס קלאוזוס".

דפי עבודה

היום, כשהעברית היא שפת אימנו, קשה לנו להבין את הקושי הגדול שבהחייאת העברית כשפת דיבור. במאמר שכתב ז'בוטינסקי בשנת 1925, הוא עוסק בקושי שבהגייה ובכתיבה נכונה וקריאה ללא ניקוד. ננסה להבין את הקשיים הללו, צעד אחר צעד:

סטינוגראפיה¹

זאב ז'בוטינסקי / פרסום ראשון "הארץ", 28 ביוני 1925, שפת המקור: עברית

קצרנות היא שיטת כתיבה אשר משפרת במידה ניכרת את מהירות הכתיבה, באמצעות שימוש בסמלים וסימנים. המטרה המוצהרת היא שניתן יהיה להעלות על הכתב דברים הנאמרים בעל פה בקצב רגיל. התהליך מכונה בלועזית סטנוגרפיה, מן המילים היווניות סטנוס ("צר", "קרוב") וגראפוס ("כתיבה"). יש המכנים את השיטה ברכיגרפיה ("כתיבה קצרה") או טכיגרפיה ("כתיבה מהירה"). קיימות שיטות רבות של קצרנות, עם סמלים או קיצורים למילים מקובלות, שמאפשרות למי שמאומן היטב בשיטה לכתוב במהירות הדיבור.

¹ במושג "סטינוגראפיה" אין כוונתו של מחבר המאמר לקצרנות, אלא לעברית, הכתובה כתיב חסר, והריהי בגדר קצרנות, שאינה מובנה אלא לבקיאיים (הערת העורך)

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
זהי ארצי

דפי עבודה

בדיחה מעניינת מצאתי ב"העולם" הלונדוני, בדיחה כלפי הכופרים בקדושת הכתיב העברי, ודורשים תיקון שיפטרנו מעול הניקוד ויבליט - גם בספר ובעיתון, גם במכתב פרטי - את התנועות והשוואים ואפילו הדגשים. הבדיחה היא פרי רוחו של הסופר החותם בתואר "יעקב תם". זוהי, לפי דעתו, שיטת הכתיב שרוצים בה חסידי הדגש:

"ויקרבו בבני דקדוק בן העברית, בבת הכנענית,
בבת השמית, למשפחות שם בן נח²."

כלומר, במקום:

"ויקרבו בְּנֵי דַקְדּוּק בֶּן הָעִבְרִית, בֵּת הַכְּנַעֲנִית, בֵּת הַשְּׁמִית,
לְמִשְׁפָּחוֹת שֵׁם בֶּן נֹחַ..."

« מהו הקושי שעליו מצביעים "חסידי הדגש" עפ"י יעקב תם?

במשפט הנ"ל יש לנו שני סוגי דגשים: דגש קל בבג"ד כפ"ת (בראש מילה), ודגש חזק (דגש כפלן).

« מה ההבדל בין שני הדגשים? האם טעה יעקב תם בהכפילו את כל האותיות הדגושות, ללא הבחנה בין דגש קל לדגש חזק? מדוע? היכן השמיט תם, דגש חזק חיוני?

² במאמרו של "יעקב תם" ("העולם", י"ג סיון תרפ"ה - 1925) מובא המשפט "ויקרבו בני דקדוק בן העברית - בת - הכנענית למשפחות שם בן נח" כצורתו בכתיב המקובל, ואילו לפי שיטת "חסידי הדגש" תצוין האות הדגושה בכפל אותיות (העורך).

דפי עבודה

בעברית המקראית, אחרי אותיות אהו"י לא יבוא דגש קל.
 למשל: "אַחֲתִי בֶת-אָבִי הוּא אֵךְ לֹא בֶת-אִמִּי וְתֵהִי-לִי
 לְאִשָּׁה" (בר' כ 12).

« האם יעקב תם טועה גם בזאת? מיצאו את טעותו.

« לפי הלצתו של יעקב תם, האם הוא בעד או נגד "הכופרים בקדושת
 הכתיב העברי"? הסבירו.

אמרתי, כי מעניינת היא ההלצה הזאת, לא רק מעניינת, אלא גם רבת -
 לקח. כי הלוא ידוע לכל, שהאדון יעקב תם הוא אחד מטובי סופרינו. ואולי די
 להתבונן בשתי השורות המובאות למעלה, כדי להיווכח, שאיננו בקי בהבדל
 שבין דגש קל ובין דגש חזק - ואף שכח, כי אחרי "ויקרב" אין מקום לדגש
 בכלל³. דבר קטן אבל טיפוסי. מפי עורכים מלומדים שמעתי, כי אין יעקב תם
 יחיד במינו. אומרים, כי הדפסת שיריהם של נסיכי משוררינו מצריכה השגחה
 מעולה מצד העורך והמגיה, כי פיוטם הוא נשגב ומקסים אך לא כולם, יודעים
 להלביש את יצירתם בגד אורתוגראפי נכון ובפרט במה שנוגע לניקוד...

« מהי ביקורתו של ז'בוטינסקי על יעקב תם? האם הוא צודק בביקורתו זו?

« מתוך ביקורתו, האם ז'בוטינסקי הוא מ"הכופרים בקדושת הכתיב
 העברי" או מהמתנגדים להם?

³ "ויקרב" מסיימת ב"ו", וכידוע אין מקום לדגש קל אחרי אותיות אהו"י (הערת העורך).

”
 אם טובה ואם רעה,
 אם קלה ואם קשה,
 אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

דפי עבודה

לא בתור ביקורת על סופרינו העירוני הערה זו, כי אם בתור ביקורת על הכתיב העברי. הרגל האורתוגראפיה תלוי בזכרון הראיה, לא בלימוד ולא בזכרון המשפט. אצל אומות אירופה יודע כל משכיל בינוני לכתוב כתיב נכון ודקדוקי, לא מפני שהירבה ללמוד, אלא מפני שהירבה לקרוא, ובכל ספר ובכל עתון שקרא התרגלה עינו לכתוב הנכון.

אורתוגרפיה היא מערכת הסימנים והכללים המשמשים לייצוג גרפי של שפה. האורתוגרפיה כוללת הן את הסימנים הגרפיים המשמשים לכתובה (אותיות, לוגוגרמות, סימנים דיאקריטיים, סימני פיסוק וכו'), והן את החוקים המתארים כיצד יש להשתמש בהם, כולל חוקי כתיב ופיסוק.

« מהי הבעיה, שעליה מצביע ז'בוטינסקי? »

« מה ההבדל בין הכתיב "האירופאי" לכתוב העברי, עפ"י דבריו? »

האם אתם מסכימים עם טענה זו? מדוע?

אך אם יתחילו עמי המערב להדפיס ספרים ועתונים בסטינוגראפיה, על-פי שיטה "מהירה", שאין בה הבדל נראה בין סגול לפתח, ודאי שבמשך דור אחד יהיו גם סופריהם הם כיעקב תם שלנו, כי תשכח העין את צורת המלים, ובלי זכרון-העין לא יועיל שום זכרון אחר.

יסלחו- נא אלה שאולי אעליבם במה שאגיד. באסיפה מקרית של מאה יודעי שפתנו, סופרים, לא נמצא ולו גם עשרה, שאפשר למסור בידיהם אחריות על הגהת דף אחד מנוקד ניקוד מלא.

דפי עבודה

השאר, אילו גם היו מתגירים לאמונת "דורשי הדגש החזק" ורוצים להבליט ולהביע "ניקוד" במקום "ניקוד" - לא היו יודעים מה להבליט. ז'בוטינסקי מתייחס כאן להגיית אותיות דגושות, שאינן אותיות בג"ד כפ"ת, כמו המילה "ניקוד".

« האם גם בימינו, כשהעברית היא שפת אימנו, קיימת הבעייה?
« תנו דוגמאות למילים "בעייתיות" כאלה.

רבים יגידו כי אין בזה סכנה גדולה כל כך, כי בכלל עוד לא נתפתח אצלנו יחס אסתטי לצדה הצלולי של הלשון. לא אסכים לדעה זו. בשבילי הלשון העברית היא קודם כל דיבור, וחשוב בעיני צלצולה לא פחות מתוכנה. אבל הסכם אסכים לזאת: יש צרה גדולה כפליים מצרת קלוקל המבטא, והיא - הכתיב האבסורדי שהנחילנו אבותינו, המפריע להפצת שפתנו, כלומר, הוא נעשה לאחד המכשולים המזיקים ביותר על דרך תחייתנו הלאומית.

« מה הבעייה בכתיב "שהנחילנו אבותינו"? למה מתכוון ז'בוטינסקי באומר
שהכתיב העברי מזיק לתחיית השפה?

« למשל: נקדו או כתבו בכתב פונטי את המילים: פרהסיה, עזנייה, צדפה, מזרן. עתה, בדקו במילון אם הגיתם נכון את המילים (ובאותה הזדמנות בדקו גם את משמעותן).

« ועוד דוגמה: נקדו את צמדי המילים הבאות, כך שתוכלו להבחין בין משמעויותיהן השונות: עוצר - הלך - הלך, שפל - שפל, שרך - שרך
« עכשיו, נסחו מחדש את הבעייה שעליה מצביע ז'בוטינסקי בכתיב העברי.

אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

דווקא בארץ-ישראל יימצאו רבים, שלא יבינו את הטענה הזאת. אחוז גדול של הקהל העברי בארץ, הורגל בקריאה העברית מילדותו, ומי שהורגל בקושי אינו מרגיש בו. "השבע אינו מבין לנפש הרעב", אומר הכתגם הלועזי. אמנם גם הוא ידע לפנים את טעם "הרעב", אמנם גם הוא הקריב שעות ארוכות וטורח מיותר להבנת כתיב שאין בו תנועות, אבל זה היה ועבר, והעבר מי יזכרנו? די ברגע של הווה, כדי שיימחה זכרו של העבר לגמרי. השמתם לב לשינוי העיקרי בפסיכולוגיה של בן-אדם בין שני מומנטים, הבאים תכופים זה לזה: הראשון כשהוא מתאמץ לעלות במדרגת אבטובוס גדוש, והשני - כשהוא כבר עומד על המדרגה בתוך הדוחק הנורא, ואיש אחר מנסה לעלות אחריו? "בתקופה" הפסיכולוגית הראשונה הוא מאמין באמונה שלימה, כי זכות צדק לו למקום באבטובוס [באטובוס], וכל המתנגדים לזכותו הם רשעים ופושעים, אך כעבור רגע, ב"תקופה" השנייה, שונא הוא את החצוף הרוצה להגדיל את הדוחק ושואל בתמימות: "למה תמהר? מדוע לא תחכה לאבטובוס הבא?"

לחש מנומס לא יגיע למה,
רק בעיקה
השבור את
הדממה

"השבע שאינו מבין לנפש הרעב" הם אנחנו, ילידי שִׁכְתָּ-עֶבֶר. לאחר שניקדתם את צמדי המילים שלעיל, והבחנתם במשמעויותיהם השונות, קראו את המשפטים הבאים:

- « **העוצר** הוטל על העיר בשעה שמונה.
- « **העוצר** ייצג את המלך בקבלת הפנים.
- « **העוצר** ברמזור אדום, מכבד את חוקי התנועה.
- « לא ידעתי אם **הלך** אתה, או בן מלך.
- « לא ידעתי אם **הלך** הוא, או בא.
- « **השפל** הכלכלי יוצר בעיות חברתיות
- « מיהו **השפל** שעשה את המעשה הנבזי הזה?
- « מדוע קל יותר להגות נכון את המילים כאן? מה עזר לכם?
- « לאור ההתננסות, הסבירו את הדימוי של ז'בוטינסקי לנוסע ב"אבטובוס" הצפוף.

אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדרי ארצי

אני מדבר פה בשם אלה, שעוד לא עלו על מדרגות האבטובוס, כי הם הם הרוב והם העיקר. בימינו אין לומדים לשון חדשה מתוך ספרי-לימוד ושיעורי המורה; לומדים אותה ביחוד מתוך שיחה ומתוך קריאה חופשית. את העברית בגולה אפשר ללמוד, כמובן, רק מתוך קריאה. אדם, הלומד, למשל, צרפתית אחרי שרכש לו את תרי"ג המלים הראשונות מספר הלימוד או משיעורים, יקח ספר קל ומעניין - או עתון יומי - וינסה להעשיר את אוצר ידיעותיו על-ידי קריאה. בתחילה ימצא בכל שורה ושורה מלים שאין הוא יודע אותן, אבל הוא ידע את מבטאן, ידע את סוגן - אם שם עצם או פועל, אם יחיד או רבים. בעברית לא רק שלא ידע את המבטא והסוג, אלא שגם לא תמיד יכיר מלה אשר כבר למד אותה. למשל, הוא למד את המלה "זכות", במובן של "זכות אבות", אבל בספרו מסמן צירוף-האותיות הזה מושג אחר לגמרי - את הקרניים הִזְכוּת של הלבנה. זוהי הסיבה שרבו כל-כך בין טובי הציונים בני אדם, שהספיקו בשנים האחרונות ללמוד אנגלית, אך עברית לא למדו. הטיפוס הזה רווח עד מאוד במחננו בגולה, וקלות-ראש היא להאשים את האנשים האלה בחוסר הרצון ללמוד את הלשון הלאומית. בוגר אינו יכול ללמוד מפי מורה; השיטה לבוגרים היא לימוד-עצמי, ואם קל הוא הלימוד העצמי לגבי כל לשון אחרת, בעברית קשה הוא עד מאוד - לא מפני קשי-הלשון, כי אם מפני הכתיב, שהולדתו לפני המבול, ושם גם מקומו. בקדושת האותיות המרובעות אינני נוגע - אף כי גם להגן עליה אינני יכול, ולא הייתי מתאבל אילו הקיצותי באחד הבקרים והנה נתהפך הכתב המרובע לכתב רומא.

דפי עבודה

« האם, לדעתכם, "כתב רומא" (הכתב הלטיני)

היה פותר את בעיית ההגייה העברית? הסבירו והדגו.

« איך כתב לטיני היה עוזר לנו להגות את המילים הבאות על משמעויותיהן

השונות: עוֹצֵר - עוֹצֵר, אוֹטֵם - אוֹטֵם?

« אילו עיצורים היו "נפגעים" אילו כתבנו עברית בכתב לטיני?

« האם וכיצד היה נפגע ההיגיון הלשוני של השפה העברית? הסבירו

ונמקו

אבל יהי מרובע או עגול או עגלגל, מוכרחים אנו למצוא איזה פתרון לשאלת
 התנועות, להמציא איזו אותיות חדשות שתסמנה את הקמץ והפתח וכו',
 או לכל הפחות את הצלצול של a ושל e. גם היום מורגש הצורך הזה על
 כל צעד ושעל, אף בארץ ישראל רבו דוברי- עברית כפלי-כפליים מקוראי
 עברית, אבל את ה"התפרצות" הסוערת של הצורך הזה נראה בעינינו בעתיד
 הקרוב, כאשר, אולי, תיווסד (אני מדגיש "תיווסד", לא רק "תיפתח" רשמית)
 האוניברסיטה העברית. אז יבואו אל הארץ צעירים שרכשו להם ידיעה של
 הלשון העברית, אותה ידיעה, שאנחנו בימי עלומינו ידענו צרכתית או גרמנית,
 בגלותנו אל בתי- המדע של ברוך או ז'נווה: "די להבין את תוכן ההרצאה".
 אלא שבגרמנית ובצרפתית מידה זו של ידיעה מספיקה גם להבנה - לכל
 הפחות להבנה למחצה - של ספר או "תקציר" מדעי, בעוד אשר בעברית את
 הפרופסור יבינו ואת הספר אף לא יפתחו.

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
זהו ארצי

דפי עבודה

« האם צדק ז'בוטינסקי בתחזיתו? האם לדובר עברית,
קשה יותר מלדובר צרפתית, לקרוא ספר אקדמי?

תרופת הניקוד המלא, אשר להודו מקריבים טובי מו"ליו את כספם ועמלם, אינה תרופה. ספר נפוץ הוא ספר זול. ספר זול יש לסדר במכונת אותיות ולא ביד. מכונת אותיות לניקוד מלא עוד לא הומצאה, וספק אם אפשר להמציאה. וגם כי תומצא, לא תפתור את השאלה. אין לך סופר, חוץ מיוצאים מן הכלל, שידע לנקד את כתב-ידו כראוי; אין לך בדורנו מסדר אותיות שיוכל לסדר טקסט מנוקד על-פי הדקדוק בלי להסתכל פעמיים בכל אות ואות (בעת אשר מסדר טוב קורא את השורה ולא יביט אליה שנית אלא יסדרנה על-פי הזכרון), ואת המגיה נוכח לחפש בין הלמדנים שמספרם ל". ואף כי נמצא את כל אלה ונדפיס את כל ספרינו בניקוד מלא- מה נעשה לעתון היומי? הנדרוש מרפורטור [עיתונאי, כתב], הכותב בחצות הלילה על מספר הקרבנות של השריפה האחרונה, שיינקד את רישומו? או שימסור את כתב-היד שלו לאחד מאנשי הל"ו שלו, אשר ישפרנו, בשעה שהמכונה מחכה והעורך מרעיש עולמות? חלומות הם. והעתון סוף סוף, הגורם המכריע בימינו, כי בכל ארץ נאורה כנגד כל עשרה קוראי- עתונות יש קורא ספרים אחד, ואולי גם פחות. כל זמן שיש הבדל יסודי בין "אות" ל"ניקוד" תיָאָה" הסטינוגראפיה כחומר קריאה לסטינוגראפים ולא להמוני האומה.

מה שדרוש הוא כתיב המכיל אותות לסימון התנועות. אחת משתי אלה: או שנמצא אותיות לסימון התנועות, או שנסגל את הכתב הרומי: מי יתן ובחרנו בדרך השניה.

לחש מנומס לא יגיע למה,
רק בעיקה
השבור את
הדממה

הידעת!?

יידיש נכתבת, בדפוס ובכתב יד, באלפבית העברי, כמו שפית יהודיות אחרות. ההבדל העיקרי בין האופן בו נכתבת היידיש לאופן שבו נכתבת העברית הוא בשימוש

באותיות 'אעו' בתור אותיות ניקוד, כך:

/a/ - אַ

/o/ - אָ (קמץ-א)

/e/ - ע

/i/ - י

/u/ - ו

/oj/ - וי

/ej/ - יי

/aj/ - יי

בניגוד למקובל בעברית, ביידיש, הניקוד הוא חלק אינטגרלי מהאות ואי אפשר לפסוח עליו בכתיבה.

מילים ביידיש, שמקורן בלשון הקודש (כמו שבת, תורה וכדומה), למרות הגייתן האשכנזית נכתבות בדיוק כמו בעברית.

הבדלים נוספים:

וו (צוויי וואָוון) - /v/

האותיות ב, כ, פ - דגושות, אלא אם שמים מעליהן סימן 'רפה' ב', כ', פ'.
 האות 'א', בניגוד לעברית, אינה מסמנת עצירה (כמו במילה העברית "לשאל").
 במקרים בהם יש מקום לדו-משמעות, נהוג להוסיף חיריק או שורוק:

י - /ji/

וו - /vu/

וו - /uv/

באותיות ב, כ, ש, ת ו-ת' נהוג להשתמש רק במילים עבריות או ארמיות,
 שאותן נהוג לכתוב בכתב המסורה.

מה מידת ההשפעה (אם בכלל יש השפעה) של הכתב ביידיש על הצעתו
 של ז'בוטינסקי?

כדאי להזכיר פה גם דרך שלישית-פשרה, אשר הציע לי פעם, לפני שנים רבות,
 הד"ר י. קצנלסון (בוקי בן-יוגלי). אלה הם עיקרי שיטתו: ב, ד, פ דגושות; וי"ו
 בחולם ובמלאכום [שורוק, כינוי להגה ו]; סימן אחד לקמץ ולפתח, סימן אחד
 לצירה ולסגול; וי"ו בתור אם הקריאה - תמיד "מלא" וי"ד במקום חיריק למשל:

דפי עבודה

מיגדל, מיספר, תיזכור; כפל האותיות לסימן דגש חזק (לזה התכוון בחידודו ה' יעקב תם, אלא שנכשל במסתורין). יתרון השיטה הזאת על "הניקוד המלא": סך כל הצירופים ("אלף" בפתח-קמץ, "אלף" בפתח-סגול וכו') אינו עולה על מאה - מספר שאפשר להכניס בקלאביאטורה [מקלדת] של מכונת-לינוטיפ [הדפסה], וגם ההגהה אינה מורכבת כל-כך. כמובן, יש לה לשיטה זו גם חסרונות - כי זהו גורלן של פשרות. לשם מה פשרה?

« הביאו דוגמאות לשיטתו של י. קצנלסון (בוקי בן יוגלי): כתבו מילים ונקדו אותם עפ"י שיטתו.

« האם הצעה זו, פותרת את הבעיות שהזכרנו קודם? אילו בעיות היא פותרת ואיך? אילו בעיות איננה פותרת? מדוע?

הארועים מאחורי הקלעים, שהובילו את ז'בוטינסקי לכתיבת מאמר זה (סטנוגרפיה) מתוארים בפרק מתוך ספרו של דוד מלמד ("כולם היו אוהבים"): ז'בוטינסקי והליטון (לאטיניזציה).

קראו את המאמר:

זאב ז'בוטינסקי, מנהיג התנועה הרוויזיוניסטית, שעתה מלאו 130 שנה להולדתו ו-70 שנה למותו, היה מדינאי, נואם-בחסד, עיתונאי, סופר, משורר ומתרגם ברוך-כישרון, שהטביע את חותמו בתולדות עם ישראל. הוא שלט בלשונות רבות, אך גילה קנאות ואהבה מיוחדת ללשון העברית. כדי להשריש את העברית בעם היהודי, עסק בה מכל צדדיה וניסה לסייע בדרכים שונות להאדרתה.

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדרי ארצי

בין היתר דאג שתלמידיו הביתרי"ם ילמדו עברית, תמך בהתלהבות ב"גדוד מגיני השפה" בא"י וביקש במכתב-צוואה לאשתו בשנת 1918, שבנו, ערי, "ידע יפה עברית". רצונו העז לראות את השפה העברית מושרשת גם בתפוצות גרמה לו למצוא זמן, בתוך שלל עיסוקיו, כדי לעסוק במבטא העברי וגם לחבר ספר-לימוד לעברית מדוברת בשם TARYAG MILLIM ("תרי"ג מלים - מבוא לעברית מדוברת, בכתב לאטיני"). הספר נכתב בשנת 1938-39 אך הופיע, במהדורה אנגלית, רק בשנת 1949.

לגבי המבטא העברי כתב חוברת שבה הציע שיטה מפורטת בנושא זה, ובין השאר ציין ש"אנחנו אירופאים" ו"עם מערבי אנו". ולכן "בלי כל בוש, הנני מודה ומתוודה כי ה'טעם' המונח ביסודה של ה'סכימה' המוצעת בחוברת הזו הוא טעם אירופאי ולא 'מזרחי'. הקורא ימצא בהצעותיי מגמה ברורה להשתחרר מכל אותם ההגאים אשר אין להם נקודת-משען בפונטיקה של שפות המערב - נטיה בולטת לקרב את מבטאנו, עד כמה שאפשר, למושג היופי הצלצולי המקובל באירופה: אותו מושג היופי, אותו קנה-המדה המוסיקלי, אשר על-פיו, למשל, השפה האיטלקית נחשבת ל"יפה" והשפה הסינית לבלתי-יפה. בקנה-מדה זה בחרתי, קודם כל, יען כי גם אנחנו אירופאים הננו וטעמנו המוסיקלי הוא טעם אירופאי, טעמו של רובינשטיין ומנדלסון וביזה. אבל גם מצדה האובייקטיבי של הבעיה בטוחני... כי המבטא המוצע במחברתי זו הוא באמת קרוב יותר למבטא ה'נכון', לצלצול העתיק של שפתנו בפי אבותינו הקדמונים, מאשר המבטא המתחקה בגרוניות הערבית."

זאב ז'בוטינסקי: המבטא העברי, הוצאת המחלקה לחינוך ולתרבות בגולה של ההסתדרות הציונית העולמית, תשמ"א, עמ' 9

ועוד כתב:

"אל לנו לתת את דעתנו על מהותה של העברית לפני דורי דורות. ייתכן שהיה לה צלצול מזרחי, ואולם כיום אין עובדה זו מעלה או מורידה, העובדה היא, שעם מערבי אנו."

ד'בוטינסקי לא הסתפק בדאגתו למבטא העברי אלא פעל גם למען ליטון (לאטיניזציה) של הכתיב העברי. כפי שמציין משה בלע בספרו "עולמו של ד'בוטינסקי", (הוצאת דפוסים, 1975, עמ' 282): "הדאגה למבטא עברי מדויק ומשופר היתה אחד המניעים העיקריים להשקפתו של ד'בוטינסקי, כי יש להשתמש בכתיב הלאטיני (ההדגשה במקור - ד"מ) בלשון העברית. ד'בוטינסקי אף הציע שיטת-כתיב משלו, שהשתמש בה כחלק מן התכתובת העברית שלו".

עובדה זו אינה גורעת מנאמנותו לשפה העברית עצמה. וכפי שכותב שמואל כ"ץ בביוגרפיה של ד'בוטינסקי ("ד'בו", הוצאת דביר, 1993, עמ' 347): "עניינו המתמיד בלשון העברית לא היה אסתטי ודידקטי בלבד. הוא גרס וחזר וטען שוב ושוב כי הלשון היא אחד משני עמודי-התווך (השני היה היישובים החקלאיים) שעליהם מבוססת התקומה הלאומית".

עמדתו זו לא מנעה ממנו להתמוגג באחד האירועים מאיתמר בן-אב"י, אף הוא תומך נלהב בלאטיניזציה של הכתיב העברי: "את מהלך השיחות הצהיל לעתים קרובות איתמר בן אב"י - בנו של האיש האגדי, 'אבי העברית החדשה', אליעזר בן יהודה - שלא החמיץ שום הזדמנות להרחיב את הדיבור על הצעתו לסגל את הכתיב הלטיני ללשון העברית. נראה הדבר שד'בוטינסקי, כמארח, לא התערב בדיון ברעיון הזה שלא היה מקובל על הרבים, אך הוא עצמו תמך בו בהתלהבות."

שם, עמ' 344

איתמר בן אב"י פעל באורח מעשי להנחלת רעיון הכתב הלאטיני של השפה העברית. בשנת 1928 החל להוציא לאור שבועון עברי בכתב לאטיני: "HA SHAVUA HA PALESTINI". אחר-כך, בשנת 1933, הוציא לאור שבועון חדש באותיות לאטיניות "DEROR". אולם שני העיתונים הללו לא האריכו ימים...

הספרון AVI עורר סערה. בוועידת הסופרים העבריים בא"י באותה שנה תקפו את בן אב"י גם ביאליק וגם שטיינמן. לפי המסופר "ביאליק תבע לשרוף את טופסי הספר בחוצות ושטיינמן תבע להחרים את הספר ואת מחברו."

במאמר המערכת בגיליון הראשון של 17.11.1933 (DEROR) כתב בן אב"י שעם הופעת הספרון האשימו אותו בבגידה. אולם שלמה הרמתי בספרו "לוחיים במקדש העברית" כותב שמתוך עיון בדברי ביאליק בנעילת ועידת הסופרים מסתבר שביאליק לא התרגש מהצעת הליטון של הכתב העברי משום שהיה בטוח בניצחון השפה העברית. "אנו יכולים לעבור בשתיקה ובניחוח גם על החוצפה הקטנה של נבובי לב וריקים אלה, אשר העיזו להניף ידם על האות העברית", ועל האותיות העבריות אמר "שאינן יראות מפני ההעזה של מופקרים ופריצים".

עם הופעת הספרון שלח ז'בוטינסקי איגרת-ברכה לבן אב"י, חברו לרעיון הליטון. בן אב"י פירסם את האיגרת בעיתונו "דואר היום" והוסיף: "מכתבו של אישיות כז'בוטינסקי עשה, למשל, רושם אפילו על רב וגאון כראש הרבנים קוק, שהודיעני על הסכמתו לאותיות הלאטיניות בדברים חילוניים, אך לא בספרי קודש".

בן אב"י השיב למתנגדיו שבחר בכתב הלאטיני לא כדי לבטל את הכתב העברי
אלא כדי להפיץ את העברית גם בקרב לא-יהודים.

שנה-וחצי לאחר הופעת AVI הוציא בן אב"י את השבועון העברי באותיות
לאטיניות HA SHAVUA HA PALESTINI. בשבועון זה, שזכה לתפוצה גדולה,
השתתפו בין השאר: ז'בוטינסקי, זלמן שניאור, אביגדור המאירי, יעקב כהן,
דוד ילין וק"י סילמן. בן אב"י הפסיק את הופעת השבועון כשפרצו מאורעות
תרפ"ט...

כאמור, ז'בוטינסקי ראה את הכתב הלאטיני רק כאמצעי, ולא רצה לבטל את
הכתב העברי. "איני דוחה חס וחלילה את הכתב העברי, שהוא יקר גם לי" -
כתב ז'בוטינסקי - "כאשר ירכוש לו התלמיד ידיעה מספקת בשפה, ילמדוהו
על פי הכתב העברי".

ואכן, היום נראית העברית חזקה ונפוצה דייה מכדי שיהיה צורך לחזק אותה
על-ידי SHIMUSH BE'OTIYOT LATINIYOT.

הפרק מתוך: <http://library.osu.edu/sites/users/galron.1/hbe/hbe00562.php>

?UMA ATEM HOSHVIM

”
 אם טובה ואם רעה,
 אם קלה ואם קשה,
 אם אלה ואם יקרה,
אזרי ארצי

דפי עבודה

עבודת סיכום

- « תארו את הקשיים של לומדי העברית עם תחילת תהליך חידוש השפה והחייאתה. הסבירו את הקשיים.
- « הסבירו את הצעותיו של ז'בוטינסקי (ואיתמר בן אב"י), את יתרונות ההצעות ואת הבעייתיות שבהן.
- « דמיינו שההצעה לליטון הכתב העברי התקבלה. תארו את התנהלותכם, כדוברי עברית מלידה, לנוכח הכתב הלטיני.
- « גבשו עמדה ונמקו אותה: בעד או נגד ליטון הכתב העברי.

בהצלחה!

לחש מגומס לא יגיע למח,

רק בעקה

תשמור את

הדממה

צדק חברתי

צדק חברתי הוא מושג המבטא את הרעיון שניתן ליצור חברה המבוססת על עקרונות של צדק ועל חלוקת משאבים הוגנת, המאפשרת ליחידים ולקבוצות קיום הוגן וצודק.

בירור אישי:

האם, לדעתכם, ניתן לחוקק חוקים במדינת ישראל המודרנית על בסיס חוקי הצדק החברתי שבתנ"ך? נמקו

הַשְׁמִיטָה וְהַיּוֹבֵל

- ג שש שנים תזרע שָׂדֶךְ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כֶּרֶמְךָ; וְאַסְפָּתָה, אֶת-תְּבוּאָתָהּ.
- ד וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שִׁבְתַּ שְׁבֶתוֹן יִהְיֶה לְאֶרֶץ--שְׁבֶת, לַיהוָה: שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע, וְכֶרֶם לֹא תִזְמֹר.
- ה אֶת סִפְיֹחַ קִצִּירְךָ לֹא תִקְצֹר, וְאֶת-עֲנָבֵי נִזְיָרְךָ לֹא תִבְצֹר: שְׁנַת שְׁבֶתוֹן, יִהְיֶה לְאֶרֶץ.
- ו וְהִיְתָה שְׁבֶת הָאֶרֶץ לָכֶם, לֹאכְלָה--לָךְ, וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמָּתְךָ; וּלְשִׁכְרֶךָ, וּלְתוֹשֶׁבֶךָ, הַגֵּרִים, עִמָּךְ.
- ז וּלְבִהֲמֹתֶךָ--וּלְחִיָּה, אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ: תִּהְיֶה כָל-תְּבוּאָתָהּ, לְאָכֹל.

(ויקרא כה, 3-6)

יא יובל הוא, שְׁנַת החֲמִשִּׁים שָׁנָה--תִּהְיֶה לָכֶם; לֹא תִזְרְעוּ--
וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת-סְפִיחֶיהָ, וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת-נִזְרֶיהָ.

יב כִּי יוּבַל הוּא, קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם; מִן-הַשָּׂדֶה--תֹּאכְלוּ, אֶת-
תְּבוּאָתָהּ.

יג בְּשָׁנַת הַיּוּבֵל, הַזֹּאת, תֵּשְׁבוּ, אִישׁ אֶל-אֲחֻזָּתוֹ.

יד וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתְךָ, אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ--אֶל-תּוֹנוֹ,
אִישׁ אֶת-אֲחִיו.

טו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוּבֵל, תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ; בְּמִסְפַּר
שָׁנֵי-תְבוּאָת, יִמְכַּר-לָּךְ.

טז לְכִי רַב הַשָּׁנִים, תִּרְבֶּה מִקְנָתוֹ, וּלְכִי מַעֲט הַשָּׁנִים, תִּמְעִיט
מִקְנָתוֹ: כִּי מִסְפַּר תְּבוּאָת, הוּא מִכַּר לָּךְ.

יז וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת-עַמִּיתוֹ, וְיִרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ: כִּי אֲנִי יְהוָה,
אֱלֹהֵיכֶם. (ויקרא כה, 11-17).

א מִקֶּץ שִׁבְע־שָׁנִים, תַּעֲשֶׂה שְׁמֹטָה.

ב וְזֶה, דִּבְרַר הַשְּׁמֹטָה--שְׁמוּט כָּל-בְּעֵל מִשֶּׁה יָדוּ, אֲשֶׁר יֵשֶׁה
בְּרַעְהוּ:

ג לֹא-יִגָּשׁ אֶת-רַעְהוֹ וְאֶת-אֲחִיו, כִּי-קָרָא שְׁמֹטָה לַיהוָה...

ד אָפֶס, כִּי לֹא יִהְיֶה-בָּךְ אֲבִיוֹן: כִּי-בָרֶךְ יִבְרַכְךָ, יְהוָה, בָּאָרֶץ,
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן-לָּךְ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ (דברים טו, 1-4).

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
זהי ארצי

דפי עבודה

בעל משה ידו - בעל חוב, מי שהלווה לאחר.

לא-יגש - לא יהיה לו נוגש, לא יגבה ממנו ריבית על ההלוואה.

« כיצד עוזרים חוקי השמיטה לעניים? מה מרוויחים העניים מן השמיטה?

« האם, לדעתכם, ניתן ליישם חוקים אלו בימינו? הסבירו ונמקו

« הסבירו את חוקי השמיטה והיובל. כתבו מה מותר ומה אסור ומדוע?

« מה דעתכם על חוקים אלה? האם, לדעתכם הם מאפשרים צדק חברתי? נמקו

« האם לדעתכם, ניתן ליישם חוקים אלו בימינו במדינת ישראל המודרנית? הסבירו ונמקו

בדפים הבאים נברר את יחסו של ז'בוטינסקי לשלוש מצוות מהתורה:

יובל

שבת

ופאה

ונגבש עמדה בשאלה: האם חזונו של ז'בוטינסקי מציאותי וניתן ליישום?

יזבל

השקפתו החברתית של זאב ד'בוטינסקי הייתה מעוגנת בתנ"ך, בחוקי המקרא הנוגעים לחלשים ולנזקקים, בשאיפה המקראית לצדק חברתי ובמסור הנביאים. כל אלו היו, לדעתו, התרומה המיוחדת של העם היהודי לתרבות המערב:

”התנ”ך כולל לא רק את העיקרון של מחאה על העוול הסוציאלי, אלא גם שיטה[...] לרה-קונסטרוקציה [בנייה חברתית מחדש]. כמובן, אין הדברים מוצעים שם [בתנ”ך] באורח שיטתי, אינם ערוכים יחד כתכנית אחת שיש בה סעיף א וסעיף ב; ה'סעיפים' פזורים בין הטקסטים השונים; אך אם נאסוף אותם יחד, נקבל תכנית ממש”.

זאב ד'בוטינסקי, ”אומה וחברה, פרקים בפילוסופיה הסוציאלית של התנ”ך”
כתבים, הוצאת ערי ד'בוטינסקי, תש”י – 1950, עמ' 188

יזבל היא שנת ה-50 שבאה אחרי שבעה מחזורים של שבע שנות שמיטה, דהיינו: אחרי 49 שנים. על פי התורה, השנה השביעית במחזור של 50 שנה (יזבל) היא שנת שמיטה, והיא כוללת לפי התורה שני סוגי שמיטה: שמיטה חקלאית ושמיטת כספים. בתקופת המשנה נוכחו חכמים כי בגלל שמיטת הכספים נמנעים בעלי אמצעים מלהלוות לעניים, מחשש להפסד כספי. לכן קבע הלל הזקן תקנה מיוחדת (פרוזבול), המאפשרת לגבות חובות כספיים גם אחרי שנת השמיטה. תקנה זו היא לטובת הלווה והמלווה כאחד: היא מונעת הפסד כספי מן המלווה ובכך מאפשרת לו להירתם ולסייע לנזקקים במתן הלוואה.

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

דפי עבודה

« ומה אומר ז'בוטינסקי על יישום חוקי השמיטה והיובל במדינת ישראל? »

רעיון היובל יש לו פנים אחרות לגמרי. טעמו מונח בזה, שמזמן לזמן תסדר החברה אצל עצמה מהפכה סוציאלית גדולה ויסודית. תשנה את הכול, תיקח מן העשיר את המיותר לו ותתנהו לעני. אולם לאחר המהפכה – נשאר כל אחד חופשי במעשיו להתחיל מחדש את מלחמתו הסוציאלית, לשאוף שוב למצב יותר טוב, שוב לנצל ולאמץ את כוחותיו וכשרונותיו. [...] האנושות צריכה תמיד לסעור, לרתוח, לתסוס, כל אדם צריך לראות לפניו דרך פתוחה למעלה ההר, האחד יעלה, השני יחליק וייפול, חיים יהיו, התחרות וקידמה – עד ליובל החדש, כאשר ישוו מחדש עשיר ועני, ואחר כך יתחילו שוב מבראשית.

כתבים – רעיון בית"ר: יסודות השקפת העולם הבית"רית,
כרך "בדרך למדינה", 1934, עמ' 333-334

« כיצד, מבין ז'בוטינסקי את רעיון היובל? »

« כיצד, לדעתו, ניתן ליישם רעיון זה בחברה מודרנית? »

השבת

בירור אישי:

« מהי השבת עבורכם? אלו ערכים חברתיים ברעיון השבת נראים לכם מתאימים לחיינו כיום, במדינת ישראל? הדגימו, הסבירו ונמקו.

לשבת אין אח ורע בכל ספרות המזרח הקדום, והיא תרומה ישראלית מקורית, יחידה במינה ומכרעת בהשפעתה, לתרבות העולם. השבת נקבעה במסורת היהודית כיום מיוחד ומקודש בשבוע, נבדל ושונה מששת ימי החול. לשבת יש משמעות אמונית-דתית - כעדות לבריאת העולם; משמעות לאומית - כזיכרון ליציאת מצרים; ומשמעות חברתית ואוניברסלית - כיום המנוחה.

מכל המועדים והחגים - רק השבת נזכרת בעשרת הדיברות (שמות כ 7). לשבת מקום מרכזי באורח החיים היהודי, והיא נזכרת לא רק בתורה - אלא כמעט בכל 24 ספרי התנ"ך.

השבת נקבעה כיום המנוחה הרשמי במדינת ישראל, ועל פי חוק שובתים בו מעבודה כל המוסדות והארגונים הממשלתיים והציבוריים. חוקי עזר עירוניים מגדירים את הסדרי השבת (בתחומי התרבות, המסחר, והתחבורה הציבורית), והם שונים מאוד ממקום למקום וגם מזמן לזמן

(לקסיקון לתרבות ישראל)

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

יא שִׁמּוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוֹ, כַּאֲשֶׁר צִוָּה, יְהוָה אֱלֹהֶיךָ.
יב שִׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלָאכָתְךָ.
יג וַיּוֹם, הַשְּׁבִיעִי--שַׁבָּת, לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה
אֹתָהּ וּבִנָּךְ-וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל-בְּהֶמְתְּךָ,
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ--לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ, כָּמוֹךָ.
יד וְזָכַרְתָּ, כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וַיֹּצֵאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִשָּׁם, בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֹרֹעַ נְטוּיָה; עַל-כֵּן, צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ,
לַעֲשׂוֹת, אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת.
(דברים ה, 11-14)

ז זָכֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוֹ.
ח שִׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלָאכָתְךָ.
ט וַיּוֹם, הַשְּׁבִיעִי--שַׁבָּת, לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לֹא-תַעֲשֶׂה כָל-
מְלָאכָה אֹתָהּ וּבִנָּךְ וּבִתְךָ, עַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וּבְהֶמְתְּךָ, וְגֵרְךָ,
אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ.
(שמות כ, 7-9)

דפי עבודה

« אילו חוקים חברתיים נגזרים מחוק השבת במקרא?

« מה הרווח ומה ההפסד בקיום חוקי השבת?

« האם כדאי ורצוי ליישם את חוקי השבת במדינת ישראל? כתבו עמדתכם
המנומקת

דפי עבודה

חוק שעות עבודה ומנוחה תשי"א - 1951

9א. איסור עבודה במנוחה השבועית (תיקון: תשכ"ט)

א. בימי המנוחה הקבועים כמשמעותם בפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח-1948, לא יעבוד בעל בית מלאכה בבית מלאכתו, ולא בעל מפעל תעשייה במפעלו, ולא יסחר בעל חנות בחנותו.

ב. בימי מנוחה כאמור לא יעבוד חבר של אגודה שיתופית בבית מלאכה או במפעל תעשייה של האגודה; בבית מלאכה או מפעל תעשייה של אגודה שיתופית חקלאית לא יעבוד חבר אלא אם העבודה קשורה בשירותים הנחוצים למשק שלה.

« במה חוק שעות עבודה ומנוחה שחוקקה כנסת ישראל, דומה או שונה מחוק השבת בתורה? השווה והסק מסקנות

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אזרי ארצי

דיון באינטרנט בנושא "פתיחת קניונים בשבת"

Uri Ayalon

פתיחת קניון ערים בשבת

פתיחת קניון ערים בשבת הוא צעד מרתק, שצריך להיבחן לעומק. יש בו כדי לשנות את כל התפיסה בארץ בנוגע לשבת. חשוב עם זאת לשים לב לדבר אחד, ההיבט הסוציאלי של המנוחה סוחרים; סוחרים קטנים יאלצו לפתוח את עסקיהם בשבת כדי לא להתמוטט אל מול הרשתות הגדולות, אז מתי הם ינוחו? מרתק לראות איך תהליך הגלובליזציה חודר בגרסה ישראלית מתוחכמת.

חיה רואן בקר

מנוחת הסוחרים הקטנים

אורי,

אתה חושב שכאנשים דתיים עלינו להתנגד לצעד שיביא לשלילת אפשרות המנוחה בשבת לסוחרים הקטנים? הרי אנחנו מצווים לוודא שאפילו העבד שלנו ינוח. האם לא מחובתנו לדאוג באותה מידה למנוחתם של בעלי העסקים?

רחל

מרתק?

השופינג הוא צורת בילוי לגיטימית. שמירת שבת היא לא עניין סוציאלי - היא עניין פרטי אישי (לא כן?). עוד שאלה: רבנים, גבאים וחזנים עובדים כל יום או רק בשבתות וחגים? או שמא עבודתם היא לא ממש עבודה ולפיכך אין סכנה שיתמוטטו? סוחרים קטנים לוקחים גם ריבית דריבית, אז מה? הבעיה היא לא אצל הסוחרים או בגלובליזציה, הבעיה היא בשבת. העידן, השבת צריכה להיות משהו אחר, כשכולנו נחזור להיות חקלאים-פרימיטיביים. בוא נדבר על הסוציאליות שבשמירת שבת.

חיה רואן בקר

שמירת שבת היא כן

שמירת שבת היא כן עניין סוציאלי. אמנם אין לך זכות להחליט בשביל מישהו אחר שהוא ישמור שבת, אבל יש לך חובה כאחד האנשים שיכולים להרשות לעצמם לנוח בשבת לדאוג לך שלכל האנשים תהיה אותה הזדמנות. אם יחליטו לנצל אותה או לא, זו כבר החלטה שלהם, אבל זה לא נראה לך לא צודק שהמציאות הכלכלית לא תאפשר להם בכלל מנוחה בשבת? (לא הבנתי מה הקשר בין חקלאות לסוציאליות בשמירת שבת). אני לא מדברת על שמירת שבת הלכתית, אני מדברת על האופציה לנוח, להיות עם המשפחה, לנסוע איתם לפיקניק. נכון שיש סרחון של כפייה במה שאני אומרת, וזה לא שהייתי רוצה לראות שכל החנויות ומקומות הבילוי בארץ סגורים בשבת. אני פשוט מנסה לומר שהעניין לא כל כך פשוט ושיש לנו אחריות לאפשר לאחרים את ההזדמנויות שיש לנו.

« איזו דילמה עולה מן הדיון הנ"ל? כתבו אלו ערכים מתנגשים באים כאן לידי ביטוי.

« גבשו עמדתכם בדילמה זו: כתבו טיעונים משכנעים. הדגימו את דבריכם ונמקו.

לזאב ז'בוטינסקי עמדה בורורה בשאלת העסקת עובדים בשבת:

העיקרון של 'שבת' הוא אותו שורש אשר מתוך שלוש אותיות צמח מלוא היקפה של התחיקה הסוציאלית [החוקים הסוציאליים] בימינו, המגנה על זכויותיו ועל מצבו של הפועל השכיר. מלבד מנוחת שבת, מצויים בתנ"ך עוד כמה וכמה חוקי מגן לוויסותה של עבודת שכיר, אפילו ביחס למועד המסוים אשר בעל הבית חייב לשלם בו את השכר (כל ערב); אך את כל הפרטים הללו אפשר לכלול באורח סמלי במושג 'שבת'.

תמצית המושג היא בכך, שהחברה אסור לה לעדוב את הפועל השכיר לחסדו של נותן העבודה, בהרשותה לו לכפות על העני כל דבר שביכולתו לכפות עליו. התנ"ך אינו מכיר ב'חודה חופשי'; התנ"ך אינו מכיר ב'חוק הברזל' המפורסם של הכלכלנים מן המאה התשע-עשרה, חוק הקובע שהסייג היחידי לתנאי העבודה הפרולטרית [של מעמד הפועלים] הרי זו מידת היגיעה ומידת הרעב שהפועל יוכל לסבול בלי 'להיעלם', כלומר – למות.

במובנה הצר, ה'שבת' הריהי סייג מבחינה אחת בלבד – ביחס לזמן העבודה; אך במובנה הרחב, כאמור, ה'שבת' היא הראשית והמקור לכל אותן הרפורמות [החידושים] אשר מאה שנים של לוחמים סוציאליים ידעה להשיג בתחומים לאין ספור של ההגנה על הפועל. עיקרון זה הופיע לראשונה בתנ"ך לא רק כאחת מתרי"ג המצוות, אלא כאחד מעשרת הדברים [נעשר הדברות], כאחת מהנחות היסוד רמות החשיבות ביותר לחיי שיתוף בקרב בני האדם.

דפי עבודה

”שבת” פירושו שהיחס בין נותני העבודה והעובדים אינו עניין פרטי. הוא ‘עניינו של האל’, הוא נקבע על ידי האינסטנציה העליונה (הסמכות העליונה) של מצפון האדם, לא רק לפי תאבונו של הצד האחד או הצד השני, אלא לפי ה‘פתוס’ (התלהבות) המוסרי והחומרי של החברה.

כתבים, ‘פרקים בפילוסופיה הסוציאלית של התנ”ך’, היינט, 1932;
כרך ‘אומה וחברה’, 188 – 189

”מהו עיקר המושג ‘שבת’? העיקר הוא בזה שאסור לך לאלץ ולהכריח עני לעבוד בשבילך איך וכמה שתמצא. ‘זכותך’ לדרוש ממנו שירותים מוגבלים על ידי חוק עליון. עניין ‘הגנת העובד’ הנוכחית, יום העבודה בן 8 שעות, איסור עבודת ילדים וכו’ וכו’ נובעים כולם מאותו המקור היחידי: מעיקרון ה‘שבת’ שלנו.

כתבים, רעיון בית”ר – יסודות השקפת העולם הבית”רית, 1934;
כרך ‘בדרך למדינה’, 334 – 335

- « מה משמעות השבת בתפיסתו של ז’בוטינסקי? הסבירו ונמקו.
- « כיצד, על פי דבריו, מחזקת השבת את התוקף של חוקי התורה ביחס לשכיר? הסבירו.
- « הציגו את עמדתו וטיעונו של ז’בוטינסקי בדיון אינטרנטי בנושא “פתיחת קניונים בשבת”.
- « האם, לדעתכם, מיושמת תפיסה זו במדינת ישראל? הסבירו ונמקו.

”
 אם טובה ואם רעה,
 אם קלה ואם קשה,
 אם אלה ואם יקרה,
זהי ארצי

פאה

כך נקראו בפי חז"ל המענקים מן היבול החקלאי, שעל פי חוקי התורה יש לתת לעניים ולנזקקים. מענקים אלו היו סוג של מסים חקלאיים שהתורה קבעה לטובת הנזקקים, והן כוללות חמישה סוגים שונים: לקט, שכחה, פאה, פְּרֵט ועוללות, מעשר עני.

בירור אישי:

« האם, לדעתכם, הוגן לגבות מיסים מאזרחים בעלי יכולת, על מנת לאפשר לאזרחים מחוסרי יכולת, תנאי מחייה נאותים? הסבירו ונמקו. »

וּבְקֶצְרְכֶם אֶת-קִצִּיר אֶרְצְכֶם, לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ לַקָּצֵר;
 וְלִקְט קִצִּירְךָ, לֹא תִלְקֹט. וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲוִלֵּל, וּפְרֵט כִּרְמֶךָ לֹא
 תִּלְקֹט: לְעֹנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם.

ויקרא יט 9 - 10

ארבע מתנות בכרם: פרט, שכחה, ופאה, ועוללות. שלש
 בתבואה: לקט, שכחה, ופאה. שתים באילן: שכחה ופאה. כל
 אלו אין בהן משום טובה ואפילו עני שבישראל מוציאין את
 שלו מידו...

תוספתא, מסכת פאה פרק ב, יג

דפי עבודה

אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים והראיון
וגמילות חסדים ותלמוד תורה.

תוספתא, מסכת פאה, פרק א, א

עניים המחזרין בין הגרנות מעשרין ונותנין להם [נותנים להם
עשירית מן התבואה]. הצנועים [אלה המתביישים לקבל
מתנות] מוציין בידם מעות [בדברים הנאכלים] ונותנים דבר
מועט כדי שיאכלנו עד שיגיע לעיר. ושאר כל מתנות עניים
שבשדות שאין העני מקפיד עליהן הרי אלו של בעל הבית.

תוספתא, מסכת פאה, פרק ב, יט

כל הנוטל צדקה נוטל מעשר עני ויש נוטל מעשר עני ואינו
נוטל צדקה.

תוספתא, נידה פרק ו, ז

« מהי המשמעות של חוקי הפאה? כיצד "נתרגם" חוקים אלה לשפה
עכשווית?

« מהו העקרון בחוקים אלה? האם ניתן להעביר עקרון זה לחברה שאינה
חברה חקלאית? כיצד?

חוקי ה"פאה" בתפיסתו החברתית של ז'בוטינסקי:

פאה היא חוק ביחס לקציר: אסור לאסוף את היבול כולו, יש להשאיר חלק ממנו בשדה או בכרם – "לעני ולגר", "לגר ליתום ולא למנה". אין זו 'צדקה', זוהי 'מצוות עשה', חוק, כלומר מס המוטל על המעמד של בעלי רכוש לטובת המעמד של מחוסרי רכוש. חוק, אשר צפון בו רעיון כביר, וגם כאן התנ"ך הוא המקור הראשון – בדומה ל'שבת'.

שכן ה'פאה' בלתי ידועה היא הן בתפיסת החברה הרומית הן ביוונית. והתחום כולו של הדאגה הסוציאלית בימינו על כל צרותיה, תחום נרחב לאין שיעור, למן מס ההכנסה ומס הירושה ועד הסיוע למחוסרי עבודה, אף הוא מקורו בשלוש אותיות אלו: 'פאה'. ... אני מאמין במלוא הרצינות, שבטרם יחלפו מאה שנה יהיה הדבר לעובדה קיימת.

אפשר וכבר כיום היו מספיקים המיסים הגדולים שכל מדינה גובה מאזרחיה האמידים, כדי לספק לאוכלוסייה כולה את המינימום היסודי ... אילו לא היו מתבזבזים מיליונים על תותחים ועל אוניות מלחמה. ... ואולי עוד ילדיהם של בני דורנו יזכו לראות עולם ללא מלחמות.

ואז אפשר יהיה להקדיש למטרות סוציאליות טהורות את הסכומים העצומים מן המיסים הסוציאליים, וילדים אלו עצמם אולי יזכו גם לראות עולם, שבאמת הגשים את רעיון ה'פאה' על מלוא האפשרויות הצפונות בו; עולם, אשר בו תהא המילה 'רעב' מצלצלת כאגדה מימים קדומים; עולם, אשר בו יפוגו תשע ידות מן המרירות הטרגית, המציינת כיום את ההבדל בין עני

לעשיר; עולם, אשר בו לא יצטרך עוד שום אדם לדאוג לאלמנות וליתומים, לאי הצלחה, ל'ירידה' מרמה כלכלית גבוהה לרמה נמוכה – מפני שעד המעמקים לא יוכל בין כה ובין כה לרדת בהתגלגלו מטה, ולא ישבור את גולגולתו ואף לא אצבע אחת בשעת הירידה – החברה יצרה בשביל הכל 'מצע' רך וחם, המאפשר לאכול לשובע, ושם יוכל כל אדם להינפש, ומשם יתחיל בדרך חיים חדשה.

כתבים, 'פרקים בפילוסופיה הסוציאלית של התנ"ך', היינט, 1932;
כרך 'אומה וחברה', 189 – 191

השיטה לחיסול העוני על בסיס ה'פאה' היא דבר שונה בתכלית מן הסוציאליזם. לא יהיה לה כל דבר משותף עם הנוסחה המפורסמת של לנין "מי שאינו עובד, איננו אוכל". בתנאים של ימינו אי אפשר להימנע ממצבים, כש'עבודה' היא דבר, אשר חלקים גדולים של החברה אינם יכולים להגיע אליו, ואין טעם לחוקק חוק שהדכות לאכול תהא מותנית מאיזו בחינה שהיא ביכולתו של אדם למצוא עבודה או להתאים את עצמו לתנאים בהם תלויה העבודה בכל מקום או בכל שעה. זכותו של אדם למזון תלויה בתנאי אחד בלבד – בצורך במזון. זוהי כוונתו של התנ"ך בדברו על היתום, האלמנה והגר, כלומר על דוגמאות לאותם ילודי אשה שאינם יוצאים מגדר הנורמליות, ולפיכך הם זכאים לקבל תמיכה בלי כל חקירה מוקדמת אם עבדו אם לא.

עולמו של ד'בוטינסקי – מבחר דבריו ועיקרי תורתו, 'ישראל ועולם העתיד', 1940;
המשקיף, 1941; עולמו של ד'בוטינסקי, 255

”
אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם אלה ואם יקרה,
אדני ארצי

דפי עבודה

« לז'בוטינסקי ביקורת נוקבת על הסוציאליזם בימיו. מהי הביקורת?

« ז'בוטינסקי טוען שהחברה צריכה לעזור לעני, מבלי לבדוק בציזיותיו מהן הסיבות לעניותו. מה דעתכם על טענה זו? הסבירו ונמקו

« ז'בוטינסקי מעגן את טענתו הנ"ל, בחוקי "היתום, הגר והאלמנה" שבתנ"ך? מה דעתכם? האם, אכן, גם התנ"ך רואה בזכות למזון, זכות בסיסית שאינה תלויה במעשיו של העני?

« ומה דעתכם, עכשיו: האם, לדעתכם, הוגן לגבות מיסים מאזרחים בעלי יכולת, על מנת לאפשר לאזרחים מחוסרי יכולת, תנאי מחייה נאותים? הסבירו ונמקו

זאב ז'בוטינסקי: צדק חברתי - סיכום

הדבר שאנו מכנים אותו בשם 'הצרכים האלמנטריים' [הבסיסיים] של אדם רגיל - אותו הדבר, שהיום הוא צריך להילחם עליו ולבקש פרנסה ולהרעיש עולמות כשאינו מוצא פרנסה זו, - כולל חמישה דברים: אוכל, דירה, בגדים, האפשרות לחנך את הילדים והאפשרות להתרפא במקרה של מחלה. בעברית אפשר לסמן זאת בקיצור: מזון - מעון - מלבוש - מורה - מרפא: 'חמש פעמים מ"ם'. ביחס לכל אחד מן הצרכים הללו קיים בכל מדינה ובכל תקופה מושג ידוע על מינימום מספיק. וחובתה של המדינה, על פי 'תרופתי', צריכה להיות: כל אדם שמודיע שהוא דורש את 'חמש המ"ם', צריך לקבל אותן. זהו הראשון משני החוקים 'שלי'.

מכאן יש להסיק, שבידי המדינה צריכה להיות תמיד האפשרות לספק את 'חמש המ"מ' לכל אותם האזרחים שידרשו אותן. מאין תיטול אותן המדינה? התשובה על כך היא החוק השני 'שלי': המדינה תיטול אותן בכוח מן האומה, ממש כמו שהיא נוטלת כיום מיסים אחרים ומכריחה בני אדם צעירים לעבוד בצבא. לפי 'תרופתי' תעשה הממשלה חשבון, שעל פיו יהא צורך להבטיח בשנה הקרובה ב'חמש מ"מ' כך וכך נפשות בערך, זאת אומרת, יהא צורך בכך וכך טונות של צרכי אוכל, בכך וכך מעונות, אריגים, וכו' וכו'. ולשם כך יהא צורך בכך וכך כסף ובכך וכך שעות עבודה.

... והמדינה תטיל בכל שנה על האזרחים מידה מתאמת של מיסים, או תפקיע מספר מתאים של בתי חרושת פרטיים ותגייס בשביל 'השירות הסוציאלי' מספר מתאים של צעירים. ... ובזה ייפטרו מכל השאלה הסוציאלית.

כתבים, 'הגאולה הסוציאלית', דער מאמענט, 1934; כרך 'רשימות', 297 - 298

« ועדת הכנסת לביעור העוני, מבקשת לחוקק חוק ברוח תפיסתו החברתית של ז'בוטינסקי:

- א. עזרו לוועדה לנסח את החוק, על כל סעיפיו.
- ב. כתבו טיעונים מנומקים שיעזרו לכם לשכנע את חברי הכנסת להצביע בעד החוק. השתמשו בכל הטקסטים שלמדתם.

מסיירים
בעקבות
זאב
ז'בוטינסקי

אם טובה ואם רעה,
אם קלה ואם קשה,
אם זולה ואם יקרה,

זהו ארצי

התוכנית "מסירים בעקבות זאב ז'בוטינסקי" מאפשרת התבוננות מעמיקה בחזונו של ז'בוטינסקי ובפועלו. הסיור בשל"ח ידיעת הארץ הוא שיאו של תהליך חינוכי והוא מעצים את חוויית הלמידה ומאפשר לתלמיד מפגש בין הנלמד בכיתה למקומות שבהם התרחשו המאורעות ולסיפורי הדברים. הסיורים בשטח הם כלי המסייע לתלמידים לחוות את הסיפור.

שיעורי ההכנה יעצמו את חוויית הלמידה ויפתחו פתח להכרת תחנות שונות בחייו של זאב ז'בוטינסקי. את תכני שיעורי ההכנה, הסיכום והעיבוד אפשר למצוא באתר מנהלת הטיולים – של"ח ידיעת הארץ.

להלן מבנה של ארבעה ימי שדה המתחברים לתוכנית החינוכית והנכללים בסדנות הלימוד הכוללות יציאה של תלמידים לסיור. ימי השדה מתקיימים באזור השרון, בירושלים ובמישור החוף הגלילי. בכל אחת מסדנות הלימוד בכלל ובסיורים המובאים להלן בפרט, מודגש ערך האחראיות.

בסדנת "אחירותנו על הארץ" מודגשים ההיבטים המעשיים של ערך האחראיות, ובימי השדה (בעקבות זאב ז'בוטינסקי) במהלך הסיור יודגש היבט אחירותו האישית של התלמיד בנוגע לפועלו של ז'בוטינסקי.

בסדנת "המהפך הציוני במישור החוף" יודגש סיפור חייו של זאב ז'בוטינסקי ויומחש הרעיון המרכזי של הסדנה ("את הצלחת המפעל הציוני שחוללו המעטים שהתגייסו לעשייה. מעשה ציוני שהחל כעבודת אדמה ועבר הרחבה לתחומי הגשמה נוספים, בין היתר, כוחות מגן, צבא" סיורים בעמ' 121-138).

הסיור "מנהיגות בעקבות זאב ז'בוטינסקי ובעקבות התנועה הרוויזיוניסטית בירושלים" עוקב אחר פעילותו הציונית של ז'בוטינסקי באתרי העיר ירושלים. מומלץ לקשר את הסיור בירושלים לסדנת "ירושלים בירת ישראל" ולהדגיש את הרעיון המרכזי של הסדנה: כיסופים לירושלים, כינון המפעל הציוני והשבת ירושלים למעמדה כבירת ישראל (הסיור בעמ' 115-120).

אפשר לשלב את ימי השדה המוצעים בסדנות נוספות, בהלימה לתכנים ולדגשים המוצעים ולשכבת הגיל המסיירת.

סיור מהנה ומלמד!

”
קום חַמֶּה לֵךְ
בְּאֶרֶץ
לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲמָה
בְּרֹאשִׁית יג' יז

מנהיגות בעקבות זאב ז'בוטינסקי והתנועה הרוויזיוניסטית בירושלים

כתב: יצחק כהן

פרטי המסלול

חבל ארץ
ירושלים בירת ישראל

אורך המסלול
יום ארוך

נקודת התחלה
בית ז'בוטינסקי (פינת הרח'
בן שטח ובן סירא 15)

נקודת סיום
הר הרצל

עונה מומלצת
כל השנה, מומלץ במיוחד
בשבוע של י"ב בטבת –
יום הנצחה לז'בוטינסקי

נגישות
נגיש

ציוד מיוחד
חולצה לבנה לטקס

אתר בתשלום
בית פלוגת הכותל
ברובע היהודי, מוזיאון
אסירי המחתרות

דום מעל למדורתנו, מכחילה כיפת שמים
חרש נם בקצה האופק, צל חומות ירושלים...

אי שם בתוך הלב עיר שלום, אי שם בתוך הלב עיר שלום
("עיר שלום", ד' ז'בוטינסקי, 1898)

זאב ז'בוטינסקי, מתוך: ויקיפדיה

רעיון מרכזי

זאב ז'בוטינסקי, מייסדו של הזרם הרוויזיוניסטי בציונות, מורם ורבים של מנחם בגין ושל מנהיגים רבים בישראל של ימינו, היה מראשי המנהיגים הציוניים אשר פעלו למען תקומתו של העם היהודי בציון. ביקוריו בירושלים ושהותו בעיר במשך כשנתיים וחצי הותירו חותם בתולדותיה של העיר. בסיוורנו נעקוב אחר פעילותו הציונית, נתוודע לנאומיו הסוחפים, נבקר במקומות שבהם פעל ובבתים שבהם התגורר, נקרא מיצירותיו של האיש ונאזין לכמה משיריו שהולחנו והושרו. הסיור הוא שיאו של תהליך להנחלת מורשתו של זאב ז'בוטינסקי והוא עוסק בתקופת ראשית הקמת כוח המגן העברי בירושלים.

תיאור ההליכה במסלול

המסלול מתחיל בבית ז'בוטינסקי (1), בפינת הרחובות בן שטח ובן סירא 15. נמשיך אל מוזאון אסירי המחתרות (2) ברחוב משעול הגבורה 1. לאחר מכן נגיע לרחבת שער יפו, למלון אמדורסקי ולתחנת המשטרה – הקישלה (3). משם נמשיך לבית פלוגת הכותל ברובע היהודי (4), ברחוב היהודים פינת רחוב פלוגת הכותל. נלך בסמטות הרובע אל המנורה (5) שברחבת רבינוביץ ומשם נרד לכותל המערבי (6). נצא מהעיר העתיקה דרך שער האשפות, ניסע להר הרצל ונבקר בחלקת הקבר של זאב ז'בוטינסקי (7). אפשר להתחיל את המסלול בהר הרצל ולסיימו בכותל המערבי.

מפת המסלול

תיאור האתרים שבמסלול

בית ז'בוטינסקי (1), רחוב בן סירא 15

בסיומה של מלחמת העולם הראשונה, עם כיזור הגדוד העברי ושחרורו מהצבא הבריטי, החליט ז'בוטינסקי לקבוע את מושבו בירושלים. כאשר הגיעו אשתו יואנה ובנו ערי לעיר, השתכנה המשפחה בלילות הראשונים במלון אמדורסקי. מהמלון עברו אל בית זה, הממוקם במרכז העיר והצופה לעבר גן העצמאות. הבית בן שלוש הקומות נבנה בתחילת המאה הקודמת. ז'בוטינסקי התגורר עם משפחתו בקומה האמצעית משנות השלושים של המאה ה-20 ועד שיצא מהארץ לשליחות עיתונאית ככתב העיתון "דואר היום" של איתמר בן אב"י. השלטון המנדטורי בארץ לא אפשר לז'בוטינסקי לחזור לארץ ולביתו.

מוזאון אסירי המחתרות בירושלים (2)

המוזאון מנציח את זכרם של חברי המחתרות העבריות שנכלאו בבית הסוהר המרכזי במגרש הרוסים ואת פועלם בירושלים בתקופת המנדט הבריטי. אחד האולמות במוזאון מוקדש לזכרם של עולי הגרדום – לוחמים יהודים שהשלטונות הוציאו להורג בשל פעילותם הציונית.

שער יפו (3א)

אחד משמונת שערי ירושלים שבחומת העיר העתיקה. השער נקרא על שם הדרך העתיקה המוליכה ממנו מערבה אל העיר יפו (רחוב יפו). במלחמת העצמאות, חסמו הערבים את השער, כמו גם שערים נוספים המובילים לרובע היהודי, ובכך שמו את יהודי הרובע במצור כבד. המצב ברובע הלך והתדרדר, והבריטים לא הגנו על היהודים שנותרו ברובע היהודי וכמעט שלא סייעו להם.

כתגובה לכך, הטילו אנשי אצ"ל שתי חביות נפץ לרחבת השער בשבעה בינואר 1948, בניסיון נועז לחסל את עמדת המשמר הלאומי הערבי בשער יפו, שחסמה את דרכן של שיירות המזון לעיר העתיקה.

מלון אמדורסקי (גב)

המלון ההיסטורי שכן בבניין מלון פטרה של ימינו. המלון היה בבעלות יהודית והיה המלון השני שנבנה בירושלים, אחרי מלון קמיניץ שהוקם במרכז העיר. המלון החל לפעול בשנת 1903 ופעל במקום זה עד 1935, מכאן עבר לרחוב בן יהודה, שם נחרב בפיגוע קשה שביצעו חיילים שערקו מן הצבא הבריטי וטוריסטים ערבים בשנת 1948. במלון שכנו אישים מפורסמים בני התקופה, כגון הנציב הבריטי היהודי הרברט סמואל ומשה מונטיפיורי. ב-1919, כאשר החליט ז'בוטינסקי להשתקע בירושלים, הוא השתכן במלון זה.

תחנת המשטרה – הקישלה (גב)

את מתחם הקישלה הקימו מוחמד עלי, שליט מצרים, ובנו אברהים פאשה בשנת 1833, בצמוד לחומה העות'מאנית אשר בנה הסולטן סולימן במאה ה-16. המבנה הוקם למגורי חיילים, הנקראים בטורקית "קישלה". המקום המשיך לשמש מתחם צבאי גם כאשר השליטה על העיר חזרה לידי העות'מאניים (ב-1841). בתקופת המנדט הבריטי, שימש המקום תחנת משטרה ובית סוהר. במהלך מאורעות תר"פ, נכלאו בין כתליו זאב ז'בוטינסקי ואסירי האצ"ל.

בית פלוגת הכותל ברובע היהודי (4)

בית פלוגת הכותל הוא מוזאון בלב הרובע היהודי המציג את סיפורם של צעירים חברי תנועת בית"ר שהגנו על העיר העתיקה כתגובת נגד להגבלות על קיום יהודי בכותל שהטיל השלטון הבריטי. המוזאון ממוקם בתוך הבית המקורי ששימש את הפלוגה למגורים.

הכותל המערבי (5)

הכותל המערבי הוא אחד מארבעת קירות התמך המקיפים את הר הבית זה כאלפיים שנה, משלהי תקופת בית שני ועד ימינו. המסורת היהודית מייחסת לכותל המערבי קדושה יתרה, וכנראה כבר במאה ה-14 נקבע מקום תפילה בסמוך לו. לכותל המערבי חשיבות דתית, לאומית והיסטורית. קדושתו נובעת מהיותו קיר התמך שהיה הסמוך ביותר לדביר, לקודש הקודשים, בבית המקדש.

קבר זאב ז'בוטינסקי בהר הרצל (6)

חלקת הקבורה של משפחת ז'בוטינסקי היא חלקת קבורה ממלכתית, שיועדה לזאב ז'בוטינסקי ולמשפחתו. החלקה סמוכה לחלקת גדולי האומה ולקברו של בנימין זאב הרצל. ז'בוטינסקי נפטר ונקבר בארצות הברית בשנת 1940, אך בצוואתו ביקש להיקבר שנית בארץ על ידי ממשלה יהודית ריבונית. העלאת עצמותיו התאפשרה רק לאחר פרישתו של בן גוריון מן החיים הפוליטיים ב-1963.

פורצי המבצר מוזיאון אסירי המחתרות – עכו

כתבה: סימה ברקת

פרטי המסלול

חבל ארץ
מישור החוף הצפוני

אורך המסלול
4 שעות פעילות

נקודת התחלה
משטרת עכו

נקודת סיום
נקודת הפריצה לכלא עכו

עונה מומלצת
כל השנה, מומלץ במיוחד
בשבוע של י"ב בטבת –
יום הנצחה לז'בוטינסקי

נגישות
נגיש

ציוד מיוחד
חולצה לבנה לטקס

אתר בתשלום
מוזיאון אסירי המחתרות
סיור מודרך בתאום מראש

מוזיאון אסירי המחתרות בעכו
מתוך ויקיפדיה, צילום: ד"ר אבישי טייכר

אוהב אני את עמי ואת ארץ ישראל:
זה ה'אני מאמין' שלי, זו מלאכת חיי,
ואין לי צורך עוד בשום דבר בעולם
(זאב ד'בוטינסקי)

רעיון מרכזי

באביב 1920, פרצו מאורעות **תר"פ** כחלק מחגיגות "נביא מוסא". במאורעות בירושלים נספו שמונה יהודים ולמעלה מ-200 נפצעו.

בטרם פרצו המאורעות יזם ז'בוטינסקי, אירגן והפעיל יחד עם **פנחס רוטנברג**, כח המגן העברי שהגן על הישוב היהודי בירושלים. בעקבות זאת נאסר ז'בוטינסקי יחד עם 19 מחברים מכח ההגנה בכלא עכו, לאחר שדרש להצטרף לחברי ההגנה שהבריטים אסרו.

הסיוור בעכו יתמקד בביקור בכלא עכו ויציג את סיפור האסירים היהודיים עולי הגרדום והפריצה לכלא עכו, ישתקף את רוח המחתרות ובדמותו של ז'בוטינסקי ופועלו בתקופה זו.

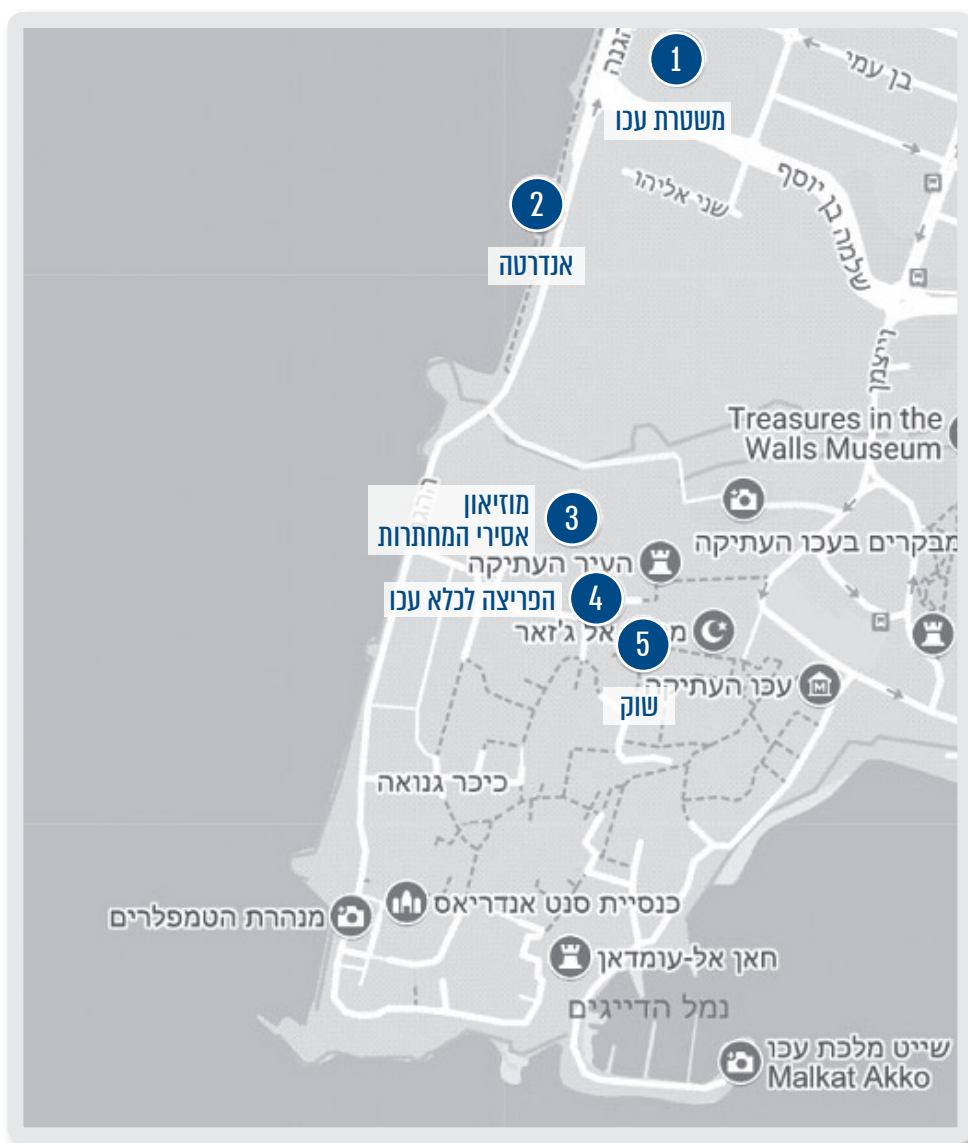
תיאור ההליכה במסלול

נתחיל במשטרת עכו - **מבנה המשטרה הבריטית (1)** ברחוב ההגנה 16. משם נלך דרומה לאורך הטיילת. נעצור באנדרטה **לפריצה לכלא עכו (2)** ברחוב ההגנה, טיילת שרון.

נמשיך בהליכה קצרה דרומה ונחצה את הכביש **למוזאון אסירי המחתרות (3)** רחוב ההגנה, 10 לאחר ביקור באגף ז'בוטינסקי וסיוור במוזאון, נצא מזרחה לכיוון מסגד אל גאז'ר ונפנה ימינה **למקום הפריצה לכלא עכו (4)** רחוב פורצי המבצר. נסיים את סיורינו ונפנה **לשוק העיר (5)** להפסקה ולהפוגה.

מפת המסלול

תיאור האתרים במסלול:

משטרת עכו -

מבנה המשטרה הבריטית (1)

של היום ממוקמת בתוך מבנה של מצודת טיגרט מימי שלטונו של המנדט הבריטי בא". המצודות נקראות על שמו של המתכנן סר צ'ארלס טגארט. כדוגמה רבות פזורות במקומות שונים ברחבי הארץ, אלה הוקמו בנקודות אסטרטגיות לאורך גבולות המנדט בא"י דרכים וצמתים מרכזיים.

האנדרטה ללוחמי אצ"ל ולח"י (2)

מעצבת בצורת לפיד-אש ההופך לדמות אדם הפורץ את חומת הכלא. האנדרטה הוקמה להנצחת שמותיהם של לוחמי האצ"ל והלח"י שהשתתפו בפריצה לכלא עכו ב-4 במאי 1947.

מוזיאון אסירי המחתרות (3)

מבנה מרשים שנבנה בתקופה העות'מאנית על מסד מבצר צלבני בעת שלטון הבריטים בארץ הוא שימש כבית סוהר מרכזי, בו נכלאו אנשי המחתרות "ההגנה", האצ"ל ולח"י וחלקם אף הועלו לגרדום. זאב ז'בוטינסקי אף הוא נכלא במצודה, לאחר כליאתו הובאו לכאן אסירים רבים ממחתרות האצ"ל, ההגנה והלח"י. רבים מהם סבלו תנאים קשים ועברו חקירות צולבות.

היום פועל במקום המוזיאון המספר את המאורעות ההיסטוריים שהתרחשו במקום, וממחיש את חיי אסירי המחתרות ואת הפריצה לכלא של אנשי האצ"ל לשחרור האסירים היהודים. 27 אסירים שוחררו, מהם 20 מאנשי האצ"ל ו-7 מאנשי הלח"י 9 לוחמים נהרגו וחמישה נפלו בשבי במהלך הפעולה.

נקודת הפריצה לכלא עכו (4)

נמצאת ברחוב פורצי המבצר, במקום בו פרצו חברי אצ"ל את חומת כלא עכו ב-4 במאי 1947, למרות הכנות הלוגיסטיות למבצע שהיו מסובכות ביותר, בשל מורכבות הפעול המשיכו חברי האצ"ל לתכננה ולבסוף גם להוציאה לפעול.

בפעולה זו נמלטו אסירים רבים שהיו כלואים בו, בהם 27 אסירי אצ"ל ולח"י ו-180 אסירים ערבים. לפעולה זו כמו אחרות הייתה השפעה משמעותית מבחינה מורלית היישוב העברי בארץ ישראל ועל המאבק להקמת המדינה. זו פגעה קשות ביוקרת הבריטים בעולם ותרמה בין השאר להחלטתה של ועדת אונסקופ, על סיום המנדט הבריטי בארץ ישראל.

”
יום הנהלך
בארץ
לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲמָהּ
בראשית יג' יז

הגדודאים

בית הגדודים – יער נתניה

כתבה: פנינה יצחקי

פרטי המסלול

חבל ארץ
מישור החוף

אורך המסלול
6 שעות פעילות

נקודת התחלה
בית הגדודים

נקודת סיום
יער נתניה

עונה מומלצת
כל השנה, מומלץ במיוחד
בשבוע של י"ב בטבת –
יום הנצחה לל'בוטינסקי

נשיאות
נשיא

ציוד מיוחד
חולצה לבנה לטקס

אתר בתשלום
בית הגדודים
יש לתאם מראש

אין בכוחו של אדם לעקור מתוך ליבו
את התקווה לעתיד טוב יותר
(ד'בוטינסקי)

בית הגדודים באביחיל, מתוך: ויקיפדיה מצילומי יעל גרעין

רעיון מרכזי

ראשיתו של רעיון הגדודים העבריים בפנייה של זאב ז'בוטינסקי ויוסף טרומפלדור לבריטים בהצעה להקים גדוד יהודי שישחרר את ארץ ישראל. פנייה זו היתה בעת שהותם של הבריטים במצרים במלחמת העולם הראשונה.

הקמתם של הגדודים העבריים הוסיפה מימד חדש להגנה על ההתיישבות בארץ ישראל, המתבטא גם בהשתתפות היהודים ביחידות נפרדות בצבאות אחרים.

הסיור בבית הגדודים, הביקור בחלקת הגדודאים בבית העלמין באביחיל והפעילות ביער נתניה (חורשת הסרג'נטים) יתמקד בפרק זה בהיסטוריה של זאב ז'בוטינסקי, פועלו והגותו בנושאים שונים.

תיאור ההליכה במסלול

נתחיל בבית הגדודים (1) ונלמד בו על הקשר בין ז'בוטינסקי להקמת הגדודים העבריים. מבית הגדודים העבריים נלך לבית העלמין אביחיל, לחלקת הגדודאים (2) ונלמד שם על העלאת אפרו של גון פטרסון. נתייחס לערך ההנצחה ולהגשמת החלום הציוני. משם ניסע ליער נתניה (3) לפעילות בתחנות בנושא מורשתו של זאב ז'בוטינסקי, כן נקיים משחקי חברה ופעילות לגיבוש.

מפת המסלול

מתוך מפות גוגל

תיאור האתרים במסלול

בית הגדודים (1)

הגדודים העבריים - יוטיוב

מוזיאון הנמצא במושב **אביחיל** שבשרון ומוקדש להנצחת המתנדבים היהודים והארצישראלים לצבא הבריטי בשתי מלחמות העולם. המוזאון הוקם בשנת 1961 ומציג שרשרת גבורה והתנדבות יהודית. המוזאון והמושב הוקמו ע"י יוצאי **הגדודים העבריים** במלחמת העולם הראשונה.

ראשיתו של רעיון הגדודים העבריים בפנייה של זאב ז'בוטינסקי ויוסף טרומפלדור לבריטים במצרים, בהצעה להקים גדוד יהודי שישחרר את ארץ ישראל.

כתוצאה מיזמה זו הוקם במרץ 1915 "**גדוד נהגי הפרדות**", בפקודו של האירי לויטננט-קולונל ג'והן פטרסון, וסגנו יוסף טרומפלדור. גדוד זה לחם בגליפולי הסמוכה לאיסטנבול בין אפריל 1915 לינואר 1916, ופורק במאי 1916.

לאחריו הוקמו שלשה גדודים נוספים שאוחדו בסוף המלחמה בשלושת הגדודים ל"**גדוד הראשון ליהודה**" הגדודים העבריים בצבא הבריטי נאבקו לשאת סמל עברי על מדיהם ולמעשה עיצבו את הבסיס להקמתו של צבא ההגנה לישראל. בין הלוחמים העבריים היו דמויות מרכזיות בתולדות היישוב: זאב ז'בוטינסקי דוד בן גוריון, יוסף טרומפלדור, חיים לסקוב ועוד.

ב-2009 נפתח במוזיאון אגף חדש: מתנדבי היישוב היהודי בארץ ישראל לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה.

חלקת הגדודאים בבית העלמין באביחיל (2)

בבית העלמין יוחדה חלקה ל'גדודאים', יוצאי הגדודים העבריים שהלכו לעולמם והיו ממקימי הישוב בשנת 1932.

ב-4 בדצמבר 2014, התקיים במקום טקס ממלכתי ומיוחד, נטמן אפרם של לויטננט-קולונל ג'ון הנרי פטרסון (1867-1947) ורעייתו פרנסס הלנה, שהועברו לאביחיל מלוס אנג'לס.

פטרסון היה המפקד הבריטי הנוצרי של 'גדוד נהגי הפרדות של ציון' ושל הגדוד ה-38 של קלעי המלך, במלחמת העולם הראשונה. 'זה היה רצונו של סבי', כתב אלן פטרסון, נכדו של מפקד הגדודים העבריים, 'לנוח את מנוחת העולמים שלו לצד פקודיו מן הגדוד העברי' (בתוך עונג שבת, אסא כשר, הספרים המבווישים שלי: קום התנדב לגדוד העברי).

יער נתניה - חורשת הסרג'נטים (3)

יער נתניה הינו אתר טבע עירוני העשיר בערכי טבע נדירים או מוגנים, כאן גדילים זה לצד זה עצים שנטעו ע"י הקרן הקיימת לישראל כגון עצי אקליפטוס לצד ריכוז טבעי של עצי אלון, אורן ואלה בני עשרות שנים וצמחיה עונתית של: כלניות, צבעונים, עיריות, סחלבים, אזוביון דגול, פעמונית קיפחת, ארבעה מיני תורמוסים כולל תורמוס צהוב ועוד.

יער נתניה נקרא גם חורשת הסרג'נטים בשל פרשת חטיפת הסרג'נטים (סמלים) הבריטיים על ידי האצ"ל ותלייתם בחורשה בנתניה ב-12 ביולי 1947 המעשה נעשה כנקמה על תלייתם של שלושה לוחמי האצ"ל על ידי הבריטים בכלא עכו מאז אירוע זה הפסיקו הבריטים לתלות לוחמי מחתרת יהודים.

”
יום הנהגה
בארץ
לְאַרְכָּה וּלְרַחֲמָהּ
בראשית יג' יז

בעוז וברוח בעקבות ז'בוטינסקי בתל אביב

כתב: סמי ממן

בשעות כתיקנו אין שם צורך לא רק בתלמיד, אלא גם לא בסטודנט, כי יש להם מדינאים ותיקים ומנוסים למדי. אולם בשעה יוצאת מן הכלל, למשל, בשעת מלחמה, היחס משתנה והנוער הוא היוצא אל המערכה, הוא המציל.

(מתוך: קריאה אל הנוער, נאום בראיוע עדן ד. ז'בוטינסקי)

פרטי המסלול

חבל ארץ
מישור החוף

אורך המסלול
8 ק"מ, 8 שעות פעילות

נקודת התחלה
נמל יפו

נקודת סיום
מכון ז'בוטינסקי

עונה מומלצת
כל השנה, מומלץ במיוחד
בשבוע של י"ב בטבת -
יום הנצחה לז'בוטינסקי

דגשי בטיחות
משנה זהירות בחציית
כבישים ונקודות ההדרכה

נגישות
נגיש ברוח, קיימת בעיית
נגישות במכון ז'בוטינסקי

ציוד מיוחד
אין

אתר בתשלום
מכון ז'בוטינסקי - בתאום מראש
מוזיאון האצ"ל בתש"ח -
בתאום מראש

רעיון מרכזי

זאב ז'בוטינסקי הושפע עד מאוד מן המאורעות שהתפרצו ב-1903 בעיירה דובוסקארי ובקישנייב, הן שעוררו בו תודעה לאומית וציונית. מאז לא שקט בעשייתו למען עם ישראל וארץ ישראל.

זאב ז'בוטינסקי התפרסם כנאם מחונן וכמנהיג רוחני של הנוער המשכיל. בפעילות המוצעת במסלול בתל אביב ישולבו גם נאומיו, דרכם נכיר את דמותו פועלו והשקפת עולמו.

תיאור הליכה במסלול

תחילת המסלול **בנמל יפו ליד המזח (1)** ברחוב רציף העלייה, משם נמשיך למוזיאון האצ"ל בתש"ח (2) שבגן צ'רלס קלור.

דרך שכונת נווה צדק נגיע אל **ראינוע עדן (3)** שבפינת הרחובות לילינבלום - פינס ונמשיך בדרכנו אל **האנדרטה שבגן הכובשים (4)**, משם נלך לאורך רחוב הירקון עד לפינת **רחוב ז'בוטינסקי (5)**, נתקדם אל **נמל תל אביב (6)** ו**פסל הפועל העברי (7)** ברחוב כיכר פלומר.

נצא מהמתחם אל רחוב אוסישקין 9 ונגיע ל"**אגודת זבולון (8)**" מכאן בנסיעה נמשיך אל **מכון ז'בוטינסקי (9)** ברחוב קינג ג'ורג' ונסיים.

מפת המסלול

מתוך מפות גוגל

תיאור האתרים במסלול

נמל יפו (1)

נחשב לאחד העתיקים בעולם והיה הנמל הראשי של א"י עד לאמצע תקופת המנדט הבריטי. היה זה שער הכניסה לא"י, דרכו הגיעו עולי רגל לבקר במקומות הקדושים. עם ראשית ההתיישבות היהודית היה זה שער עלייה לבני העלייה הראשונה השנייה השלישית והרביעית.

מוזיאון האצ"ל בתש"ח (2)

מתמקד בפעילות האצ"ל להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, מאז החלטת האו"ם לחלוקת א"י, ביום כ"ט בנובמבר 1947 ועד השתלבותו בצה"ל עם הקמתו. המוזיאון הינו אתר הנצחה לארבעים ואחד לוחמי האצ"ל שנפלו במערכה על יפו ונקרא על שמו של קצין המבצעים של האצ"ל עמיחי פאגלין-גיד"י ולכן נקרא גם "בית גיד"י".

ראינוע עדן (3)

הוקם ב-1914 והיה הראשון בתל אביב. תחילה נבנה אולם עם גג וכעבור שנים אחדות נוסף אולם הקיץ חסר גג, להקרנת סרטים תחת כיפת השמים. הקולנוע שימש גם לאירועים מיוחדים שנערכו בו: הרצאות, כינוסים, קונצרטים, מופעי בלט קבלות פנים לאנשים רמי-מעלה ועוד. הקולנוע פעל עד שנת 1974 ונרכש ע"י בנק לאומי.

האנדרטה שבגן הכובשים (4)

עוצבה ע"י הפסל מיכאל קארה והוקמה בגן הכובשים ב-1957 ונמצאת במרכז גן הכובשים. מצדה הדרומי, תבליט, המתאר דמויות של לוחמים, ובבסיסה הפסוק מקינת שאול על יהונתן: "מנשרים קלו מאריות גברו" (שמואל ב א כג). בצידה האחר סמלי ה"הגנה", האצ"ל ועיריית תל אביב, על רקע שלהבת זיכרון, והכתובת: "זכר למגיני תל-אביב ולכובשי יפו".

רחוב ז'בוטינסקי (5)

ציר רוחב בצפון תל אביב הישן והחדש המוביל מרחוב הירקון ועד דרך נמיר במזרח. המשכו החדש הקרוי רחוב יעקב דורי ממשיך דרך גשר מודעי חוצה את העיר רמת גן, בני ברק ומסתיים בצומת סגולה שבפתח תקווה.

נמל תל אביב (6)

הוא הנמל העברי הראשון שהוקם ב-1936. פרוץ המרד הערבי הגדול השביתה הכללית שהוכרזה על ידי הערבים הביאה להשבתה כללית במשך חצי שנה של נמל יפו - בו עבר חלק ניכר מתנועת היבוא והיצוא של תל-אביב. נמל בתל אביב איפשר מוצא ישיר לים ללא תלות בנמל יפו.

פסל הפועל העברי (7)

הוקם ע"י האמן והאדריכל אריה אלחנני בשנות ה-30 של המאה ה-20 ומציג מציג דמות גבר הנושא על גבו קורה המסמל את רוח העבודה העברית. הפסל שוחזר בשנת 1989 על ידי עיריית תל אביב.

"אגודת זבולון" (8)

אגודה ישראלית העוסקת בחינוך, שנוסדה ב-1923 בתל אביב. האגודה קמה בימיה מנדט הבריטי, במטרה לחנך דור של ימאים עבריים. בוגרי האגודה היו את הבסיס לחיל הים ולצי הסוחר.

עד היום עוסקת האגודה בחינוך, הכשרה וטיפוח של ענף הימאות בקרב הנוער והציבור הישראלי.

מכון ז'בוטינסקי ומוזיאון אצ"ל (9)

המכון נוסד בשנת 1937 על-ידי יוסף פעמוני (1966 - 1902), שהחל מיוזמתו בשימור המסמכים והצילומים הקשורים בפועלו ובהגותו של זאב ז'בוטינסקי ותנועתו. המכון יוזם פעולות חינוכיות, מחקריות ותרבותיות להפצת מורשת. במכון מוצגות שתי תצוגות קבע אורקוליות בנושאים: "זאב ז'בוטינסקי - מעגל חיים" ו"הספורט הלאומי - עליית אף על פי, הנקראות על שם כותרות מאמריו של ז'בוטינסקי, אשר התייחסו בין השאר לעליית אף על פי.

גן מאיר (10)

עיריית ת"א הקצתה שטח לנטיעת גן עירוני ראשון בתל אביב שייקרא על שמו של ראש העיר הראשון, מאיר דיזינגוף, לרגל יום הולדתו ה-70 לבסוף נחנך הגן יותר מעשור מאוחר יותר, בשנת 1944 ע"י ראש העיר דאז ישראל רוקח.